

PROJEKT DO KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI

GMINY SUCHOWOLA

Opracowanie: Zespół Tomas Consulting S.A.:

Małgorzata Paszko

Karolina Jaworska

Krzysztof Paszko

Opracowanie kartogramów: SH Consulting:

Dr Maciej Huculak

Białystok – Suchowola, 2017

Projekt „Przygotowanie Programu Rewitalizacji w Gminie Suchowola” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej, Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014 - 2020 oraz z budżetu państwa, przyznanych w ramach konkursu dotacji na działania wspierające gminy w zakresie przygotowania programów rewitalizacji na terenie Województwa Podlaskiego.

MINISTERSTWO
ROZWOJU

Podlaskie

Fundusze
Europejskie
Pomoc Techniczna

UNIA EUROPEJSKA
FUNDUSZ SPÓJNOŚCI

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI.....	2
Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji obejmująca analizę negatywnych zjawisk oraz lokalnych potencjałów	10
1. METODOLOGIA WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I OBSZARU REWITALIZACJI	10
1.2 ANALIZA WSKAŹNIKÓW	12
1.2.1 SFERA SPOŁECZNA	13
1.2.2 SFERA GOSPODARCZA.....	34
1.2.3 SFERA ŚRODOWISKOWA	37
1.2.4 SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA	40
1.2.5 SFERA TECHNICZNA.....	44
2. DELIMITACJA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I REWITALIZACJI	47
2.1 Obszar zdegradowany – miasto Suchowola	47
2.2 Obszar rewitalizacji – miasto Suchowola.....	54
Podobszar rewitalizacji: Centrum Miasta Suchowola	55
Podobszar rewitalizacji: ulica Targowa.....	57
3. BADANIA ANKIETOWE I WYNIKI KONSULTACJI SPOŁECZNYCH	58
Podsumowanie.....	59
Planowane kierunki działań rewitalizacyjnych	60
Lokalne potencjały na obszarze rewitalizacji.....	60
4. POWIĄZANIA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2017-2023 Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI I PLANISTYCZNYMI.....	62
4.1 Poziom regionalny	62
4.2 Poziom lokalny	65
Podsumowanie	69
5. WIZJA I CELE GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI	70
5.1 WIZJA.....	71
WIZJA:	71
5.1.1. Wizja podobszaru Centrum Suchowoli	71
5.1.2. Wizja podobszaru Targowa	72
5.2 Cele główne i kierunki działań rewitalizacyjnych dla gminy Suchowola na lata 2017-2023	73
6. OPIS PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH	76
6.1 Przedsięwzięcia kluczowe	77
6.2 Przedsięwzięcia uzupełniające	92
7. MECHANIZMY INTEGROWANIA PROCESU REWITALIZACJI	93
7.1 Komplementarność przestrzenna	94
7.2 Komplementarność problemowa.....	96
7.3 Komplementarność proceduralno-instytucjonalna	96
7.4 Komplementarność źródeł finansowania	96

7.5	Komplementarność międzyokresowa	97
8.	SZACUNKOWE RAMY FINANSOWE GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2017-2023	99
9.	WDRAŻANIE, MONITOROWANIE I OCENA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2017-2023	100
10.	PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W GMINNYM PROGRAMIE REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA	103
11.	WYZNACZANIE SPECJALNEJ STREFY REWITALIZACJI	106
12.	SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU REWITALIZACJI W ZAKRESIE PLANOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	106

PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

Gmina Suchowola przystąpiła do opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Suchowola na lata 2017-2023. Dokument będzie odgrywał znaczącą rolę w nowym okresie programowania Unii Europejskiej. Gminny Program Rewitalizacji pozwoli wyznaczyć obszary problemowe na terenie Gminy oraz wytyczyć kierunki działań rewitalizacyjnych.

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji (m.in. organy władzy publicznej, mieszkańców obszaru rewitalizacji, przedsiębiorców, organizacje pozarządowe itp.) na podstawie gminnego programu rewitalizacji przy wykorzystaniu wewnętrznych potencjałów obszaru.

Podstawą prawną do sporządzania Gminnego Programu Rewitalizacji jest *Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.*, ogłoszona w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 3 listopada 2015 r., obowiązująca od dnia 18 listopada 2015 r., z wyjątkiem art. 37, który wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2016 r. Głównym źródłem finansowania projektów rewitalizacyjnych są środki pochodzące z funduszy europejskich, środki pochodzące z budżetu państwa oraz budżetu samorządów. Obszar może zostać podzielony na podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Obszarem zdegradowanym jest obszar, który znajduje się w stanie kryzysowym z powodu nagromadzenia negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, wysokiego wskaźnika bezrobocia, przestępczości, ubóstwa, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu kulturalnym i publicznym oraz co najmniej jednego z negatywnych zjawisk: gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych.

Obszar rewitalizacji stanowi całość lub część obszaru zdegradowanego, wyróżniający się szczególną koncentracją negatywnych wymienionych powyżej zjawisk, na którym z uwagi na kluczowe znaczenie dla rozwoju gminy prowadzona jest rewitalizacja. Obszar rewitalizacji nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy. Liczba mieszkańców zamieszkujących obszar rewitalizacji nie może przekraczać 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar może zostać podzielony na podobszary w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji gmina koordynować będzie wieloletnie działania w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej oraz technicznej. Dokument nakierowany jest na ożywienie obszarów kryzysowych, stanowiąc narzędzie do redukcji zidentyfikowanych problemów. Rewitalizacja jest ważnym procesem związanym z przedsięwzięciami prowadzonymi w kierunku gminy inteligentnie budującej swoją tożsamość i wartość, a w aspekcie finansowania nowoczesnego rozumienia potrzeb przygotowania fundamentu dla pozyskania środków na jego rozwój. Stwarza szerokie spektrum możliwości angażowania środków zewnętrznych na realizację celów rewitalizacji.

Obszar rewitalizacji łącznie nie obejmuje więcej niż 20% powierzchni gminy i dotyczy liczby ludności nie większej niż 30% jej mieszkańców¹.

Zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku oraz „Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020”² rewitalizacja stanowi ważny element procesu wyprowadzania obszarów zdegradowanych z kryzysu. Proces powinien być kompleksowy, czyli oddziałujący na obszary zdegradowane poprzez zintegrowane działania na rzecz społeczności lokalnej.

Opracowanie przedmiotowej analizy oparte zostało na zaleceniach zawartych w przywołanych powyżej dokumentach. Zgodnie z wytycznymi diagnoza powinna się opierać na mierzalnych wskaźnikach opisujących w pierwszej kolejności zjawiska i problemy społeczne na danym terenie.

Zgodnie z zapisami ustawy Gminny Program Rewitalizacji musi zawierać w szczególności:

- Szczegółową diagnozę obszaru rewitalizacji obejmującą analizę negatywnych zjawisk oraz lokalnych potencjałów występujących na terenie tego obszaru.
- Opis powiązań gminnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy, w tym strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych.
- Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji.
- Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk.

GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI SUCHOWOLI zawiera w szczególności:

Opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w szczególności o charakterze społecznym oraz gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcyjnym lub technicznym, w tym:

Listę planowanych kluczowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wraz z ich opisami zawierającymi w odniesieniu do każdego przedsięwzięcia: nazwę i wskazanie podmiotów je realizujących, zakres realizowanych zadań, lokalizację, szacowaną wartość, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji, o ile dane te są możliwe do wskazania.

Charakterystykę pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych realizujących ww. kierunki działań.

- Mechanizmy integrowania działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych.
- Szacunkowe ramy finansowe gminnego programu rewitalizacji wraz z szacunkowym wskazaniem środków finansowych ze źródeł publicznych i prywatnych.

¹ Za: USTAWA z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz. U. 2015 poz. 1777., Art. 10, p. 2.

² Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

- Opis struktury zarządzania realizacją gminnego programu rewitalizacji, wskazanie kosztów tego zarządzania wraz z ramowym harmonogramem realizacji programu.
- System monitorowania i oceny gminnego programu rewitalizacji.
- Określenie niezbędnych zmian w uchwałach, o których mowa w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 150).
- Określenie niezbędnych zmian w uchwale dotyczącej powołania Komitetu Rewitalizacji.
- Wskazanie, czy na obszarze rewitalizacji ma zostać ustanowiona Specjalna Strefa Rewitalizacji wraz ze wskazaniem okresu jej obowiązywania.
- Wskazanie sposobu realizacji gminnego programu rewitalizacji w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, w tym: o Wskazanie zakresu niezbędnych zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. o Wskazanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego koniecznych do uchwalenia albo zmiany. o W przypadku wskazania konieczności uchwalenia miejscowego planu rewitalizacji, o którym mowa w art. 37f ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – wskazanie granic obszarów, dla których plan ten będzie procedowany łącznie z procedurą scaleń i podziałów nieruchomości, a także wytyczne w zakresie ustaleń tego planu.
- Załącznik graficzny przedstawiający podstawowe kierunki zmian funkcjonalno- przestrzennych obszaru rewitalizacji sporządzony na mapie w skali co najmniej 1 : 5 000 opracowanej z wykorzystaniem treści mapy zasadniczej, a w przypadku jej braku – z wykorzystaniem treści mapy ewidencyjnej w rozumieniu ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne.

CHARAKTERYSTYKA GMINY SUCHOWOLA

Miejsko-wiejska gmina Suchowola leży w środkowej części województwa podlaskiego, blisko 50 km od Białegostoku na trasie drogi krajowej Nr 8. Graniczy z gminami:

- Korycin,
- Janów,
- Dąbrowa Białostocka (powiat sokólski),
- Sztabin (powiat augustowski),
- Jasionówka i Jaświły (powiat moniecki).

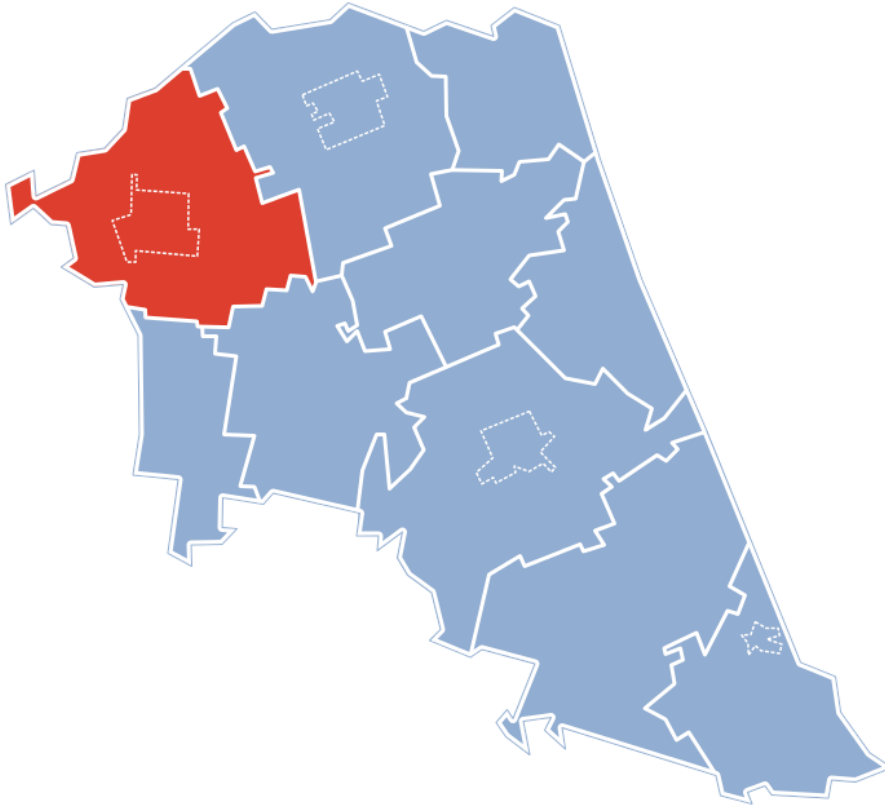
Gmina Suchowola liczyła na dzień 31.12.2016 roku 6992 mieszkańców. Miasto Suchowola jest niewielkim miastem w powiecie sokólskim z liczbą mieszkańców wynoszącą 2 237 w roku 2016, z czego:

- 51,2% stanowiły kobiety,
- 48,8% stanowili mężczyźni.

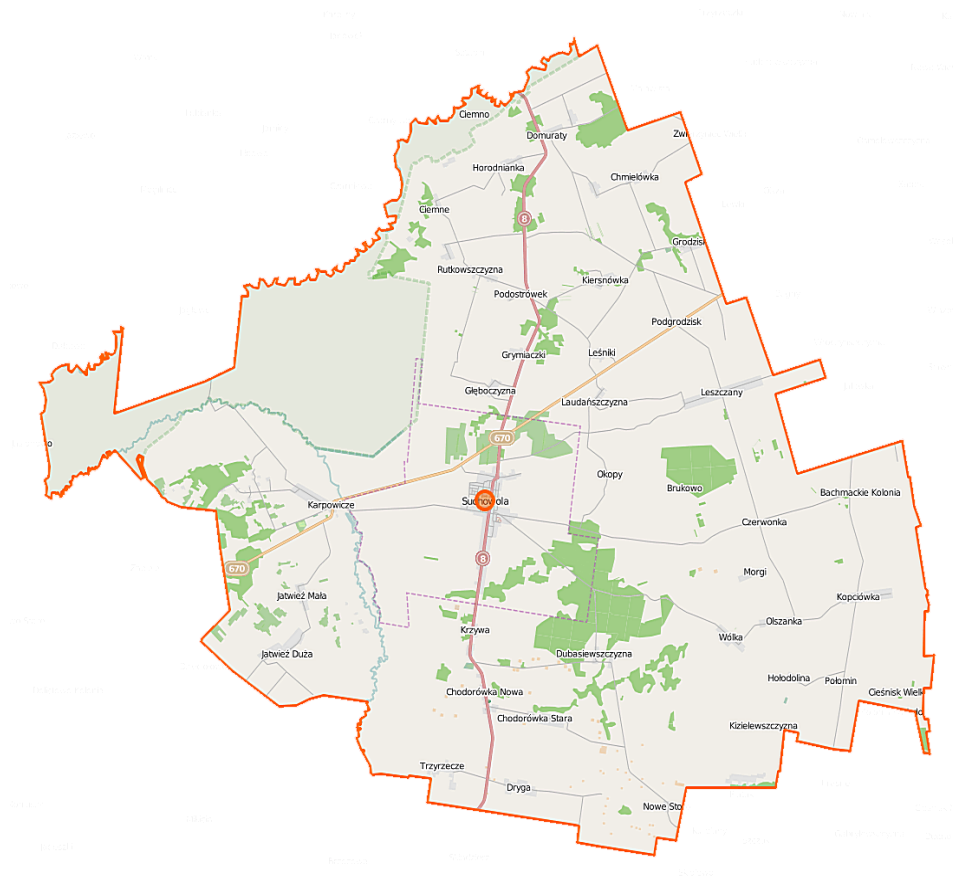
Zamieszczone poniżej mapy pokazują położenie Suchowoli na mapie Polski, powiatu, obrazują również wytyczone granice Gminy Suchowola, jak też przebieg drogi E67.

Mapa 1. Położenie Gminy Suchowola na mapie Polski

Mapa 2. Położenie Suchowoli na mapie powiatu

Mapa 3. Granice Gminy Suchowola

Gmina zajmuje powierzchnię 256 km², co stanowi 1,3% powierzchni województwa podlaskiego i 12,4% obszaru powiatu sokólskiego. Suchowola to gmina o charakterze rolniczym – użytki rolne zajmują 78% jej powierzchni. Na jednego mieszkańca przypada 2,79 ha użytków rolnych, spośród których 53% stanowią grunty orne, a resztę łąki i pastwiska. Grunty leśne i zadrzewione oraz zakrzewione (niemal wszystkie prywatne) zajmują 2875 ha, czyli 11% powierzchni gminy. Gmina Suchowola to gmina miejsko-wiejska, do której należy 51 miejscowości i wsi, funkcjonujących w formie 48 sołectw. Powierzchnia gminy Suchowola zajmuje obszar 255,7 km², a 13% terytorium gminy należy do Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz jego otuliny (obszar NATURA 2000). Siedzibą władz samorządowych jest miasto Suchowola.

Grunty rolne w gminie zajmują 78% powierzchni. Na ponad 80% gruntów ornych uprawiane są różne gatunki zbóż. Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej uwzględniająca: wartość gleb, agroklimat, rzeźbę terenu i warunki wodne jest niższa od średniej wojewódzkiej i wynosi 52,6 (przy średniej wojewódzkiej 55,8). W rolnictwie istotną rolę odgrywa hodowla bydła i trzody chlewnej. Duży udział łąk i pastwisk sprzyja produkcji mleka. Produkcja rolnicza ma jednak charakter wielokierunkowy, zaś rozdrobniona struktura agrarna utrudnia powiększanie skali produkcji oraz jej koncentrację. Często grunty należące do jednego gospodarstwa rozrzucone są na przestrzeni kilkunastu kilometrów.

Według danych z Powszechnego Spisu Rolnego 2010 na terenie gminy istniało 1 080 gospodarstw. Jeśli chodzi o wielkość gospodarstw, 14 (1,3%) miało powierzchnię do 1 ha, w przedziale 1-15 ha znalazło się 640 gospodarstw (59,3%), zaś co najmniej 15 ha miało 426 gospodarstw (39,4%). Średnia powierzchnia gruntu wynosiła 18,4 ha.

Gros firm na terenie gminy to jednoosobowe działalności gospodarcze o takiej specyfice, że przedsiębiorca pracuje w domu, bądź też działalność nie jest związana z koniecznością posiadania pomieszczeń na jej cele (usługi budowlane, usługi na rzecz rolnictwa, fryzjer, itp.);

Ponad 12 % powierzchni gminy zajmuje Biebrzański Park Narodowy oraz jego otulina, w tym obszary Natura 2000, wobec tego jednym z najważniejszych priorytetów władz lokalnych jest maksymalna dbałość o czystość powietrza atmosferycznego. Oczywiście cel ten można osiągnąć głównie poprzez wdrożenie przedsięwzięć inwestycyjnych, z tym że można je podzielić na dwa rodzaje:

- zmniejszające energochłonność budynków i transportu,
- zmieniające sposób przygotowania ciepła, chłodu czy też energii elektrycznej.

Nie można również zapominać o elemencie edukacyjnym, bowiem kształtowanie postaw ekologicznych może przynieść wiele pozytywnych efektów. Gmina Suchowola dysponuje istotnym potencjałem przyrodniczym, który można wykorzystać do rozwoju turystyki. 12,2% powierzchni Gminy należy do otuliny Biebrzańskiego Parku Narodowego (sieć NATURA 2000). Obszar nadbiebrzański o ogromnym znaczeniu przyrodniczym pełni również funkcję turystyczno-wypoczynkową, opartą na wysokich walorach środowiska samej rzeki, jak i nadrzecznych pasm bagiennych i leśno-łąkowych o znacznym udziale cech pierwotnych (unikalne torfowiska wysokie i niskie z dolami potorfowymi, roślinność bagienna, torfowa i leśna, bogactwo fauny, szczególnie

ornitofauny). Przez teren gminy przebiega kilka szlaków turystycznych: pieszych, motorowych i rowerowych oraz wodny kajakowy (rzeka Biebrza). Dość dobrze rozwija się agroturystyka.

Przez teren gminy przebiega droga krajowa Nr 8, droga wojewódzka Nr 670 Osowiec – Goniądz – Suchowola – Dąbrowa Białostocka – Chworościany – granica państwa, 23 drogi powiatowe oraz 43 gminne.

Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji obejmująca analizę negatywnych zjawisk oraz lokalnych potencjałów

1. METODOLOGIA WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I OBSZARU REWITALIZACJI

Na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego określono potencjalne wskaźniki zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października oraz Wytycznymi Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju. Dla wydzielonych obszarów posłużono się pozyskanymi danymi statystycznymi, dostępnymi w Urzędzie Miejskim w Suchowoli oraz danymi udostępnionymi przez instytucje zewnętrzne, m.in. Powiatowy Urząd Pracy, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Suchowoli, Ochotniczą Straż Pożarną, Posterunek Policji.

Dane zostały przeanalizowane pod kątem budowy listy porównywalnych wskaźników odnoszących wartość danej zmiennej do określonych obszarów. Wskaźniki zostały zweryfikowane w następujących wymiarach:

1. **Poprawność metodologiczna** – wskaźnik powinien opisywać dany problem w sposób jasny i przejrzysty, podlegający łatwej weryfikacji, powinien różnicować obszary w Gminie.
2. **Poprawność przestrzenna** – wskaźnik powinien być odniesiony do jednostki mniejszej niż Gmina, czyli do poszczególnych obszarów na terenie Gminy, w przypadku .

Obszar zdegradowany zgodnie z Art. 9. Ustawy o rewitalizacji to obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności:

- bezrobocia,
- ubóstwa,
- przestępczości,
- niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego,
- a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

Można wyznaczyć obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:

1) gospodarczych – w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw lub

2) środowiskowych – w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub

3) przestrzenno-funkcjonalnych – w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub

4) technicznych – w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Zgodnie z ust. 2 art. 9 obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia na każdym z podobszarów występowania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych, o których mowa w ust. 1.

Poprzez tak dokonaną analizę wytypowano listę wskaźników, które zostały wykorzystane dla wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Obszar zdegradowany w Gminie Suchowola, to ten obszar, na którym zidentyfikowano występowanie stanu kryzysowego, rozumianego jako koncentracja negatywnych zjawisk w sferze:

1. społecznej

oraz dodatkowo:

2. gospodarczej,

3. środowiskowej,

4. przestrzenno-funkcjonalnej,

5. technicznej.

Elementem dodatkowym w procesie pozyskiwania informacji, zarówno na potrzeby diagnozy, jak też Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Suchowola, były ankiety oraz konsultacje społeczne³, prowadzone już na etapie wyznaczania obszaru zdegradowanego i do rewitalizacji. Badanie miało za zadanie poznanie opinii respondentów na temat obszarów Gminy Suchowola, które wymagają podjęcia działań rewitalizacyjnych.

³ Badania przeprowadzono w oparciu o metodę CAWI, tzn. Computer Assisted Web Interviews. Ankieta była udostępniona w formie papierowej podczas spotkania konsultacyjnego 7 lutego 2017 roku oraz udostępniona na stronie internetowej: www.suchowola.pl, w zakładce REWITALIZACJA w dniach 14.02.2017 do 14.03.2017 oraz w wersji papierowej w Urzędzie Miejskim w Suchowoli. Zaproszenie do udziału w badaniu zamieszczone było również na portalu społecznościowym Facebook oraz fanpage'u „Rewitalizacja Gminy Suchowola”, które powstały ze względu na potrzeby utworzenia Gminnego Programu Rewitalizacji i pogłębienia procesu partycypacji społecznej. Ponadto 4 marca 2017 roku odbyły się spacer studyjne, które pozwoliły na poznanie opinii mieszkańców, wypracowanie wspólnej wizji społecznej.

Diagnoza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych – zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy – obejmuje w szczególności kwestie bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

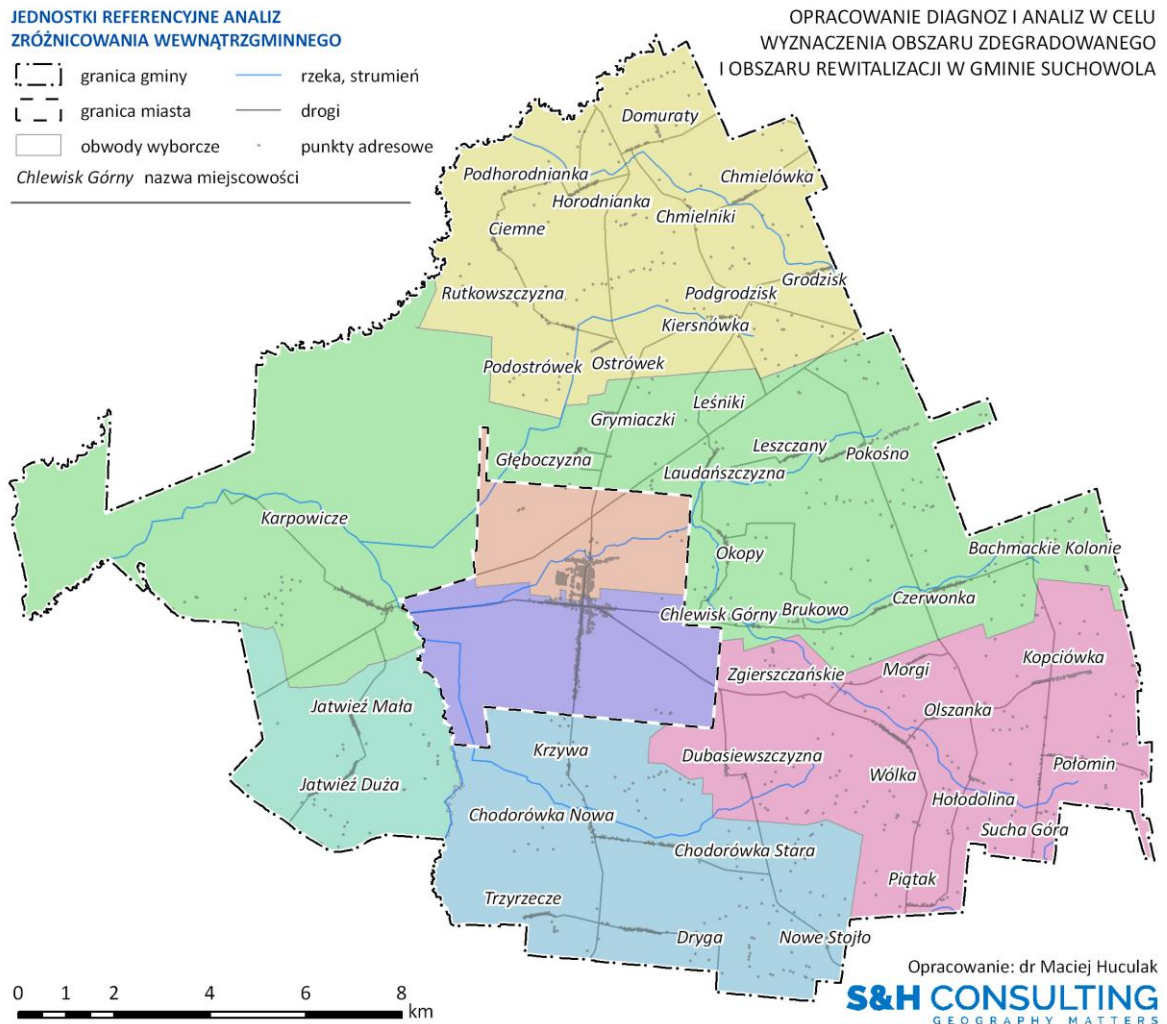
1.2 ANALIZA WSKAŹNIKÓW

Obszar zdegradowany obejmuje określone miejsca w przestrzeni miasta Suchowola oraz obszaru Gminy Suchowola, które charakteryzują się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk. Na tym obszarze z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację.

Gmina na podstawie obserwacji i dotychczasowych dokumentów strategicznych wyznaczyła obszar rewitalizacji. Obszar zdegradowany w Gminie Suchowola został wytyczony zgodnie z *Zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych*.

JEDNOSTKI REFERENCYJNE W GMINIE SUCHOWOLA

Dla każdej jednostki urbanistycznej zebrano dane dotyczące poszczególnych obszarów rozwoju społeczno-gospodarczego. Przeprowadzono analizy dotyczące demografii, bezrobocia, problemów społecznych, a także diagnozę urbanistyczną, analizując stan techniczny i funkcjonalność tkanki urbanistycznej. Dane pozyskano głównie z MGOPS w Suchowoli, Komendy Policji, Powiatowego Urzędu Pracy, GUS, Urzędu Miasta w Suchowoli. Taka metodyka pozwoliła na wyodrębnienie obszarów o największym zagęszczeniu niekorzystnych wskaźników rozwojowych i określenie obszaru zdegradowanego. Pozostałymi obszarami miasta są tereny nieurbanizowane, głównie tereny rolnicze, których granice wyznaczono zgodnie z funkcjonalnością, a także tereny zielone. Tereny z uwagi na silne związanie z określonymi jednostkami urbanistycznymi oraz powiązanie z problemami społecznymi, zostały uwzględnione w ramach jednostek referencyjnych, w podziale na obwody wyborcze.

1.2.1 SFERA SPOŁECZNA

Diagnoza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, dotyczy w szczególności kwestii bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, jak też niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

Sfera społeczna ma największe znaczenie dla prawidłowego procesu rewitalizacji, gdyż zgodnie z art. 2, ust. 1 interesariuszami rewitalizacji są w szczególności:

- 1) mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wiczyźci nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego;
- 2) mieszkańcy gminy inni niż wymienieni w pkt 1;
- 3) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą;

4) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;

5) jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne;

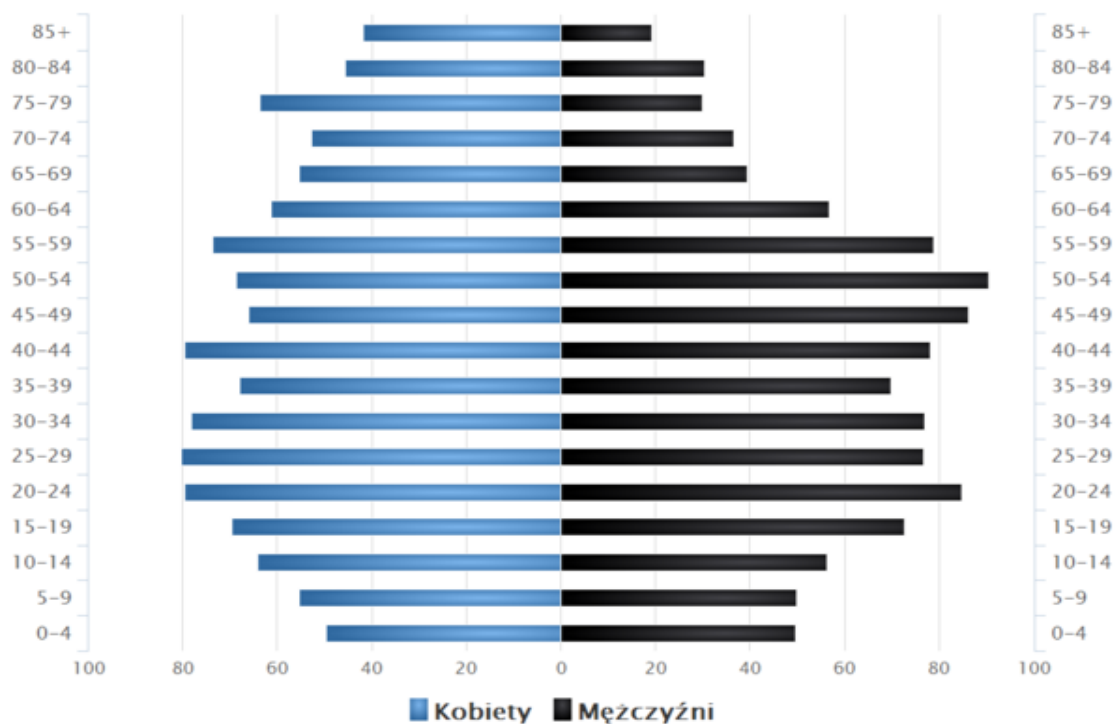
6) organy władzy publicznej;

7) podmioty, inne niż wymienione w pkt 6, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Na podstawie analizy wskaźników w Gminie Suchowola dostrzegalne są problemy społeczne:

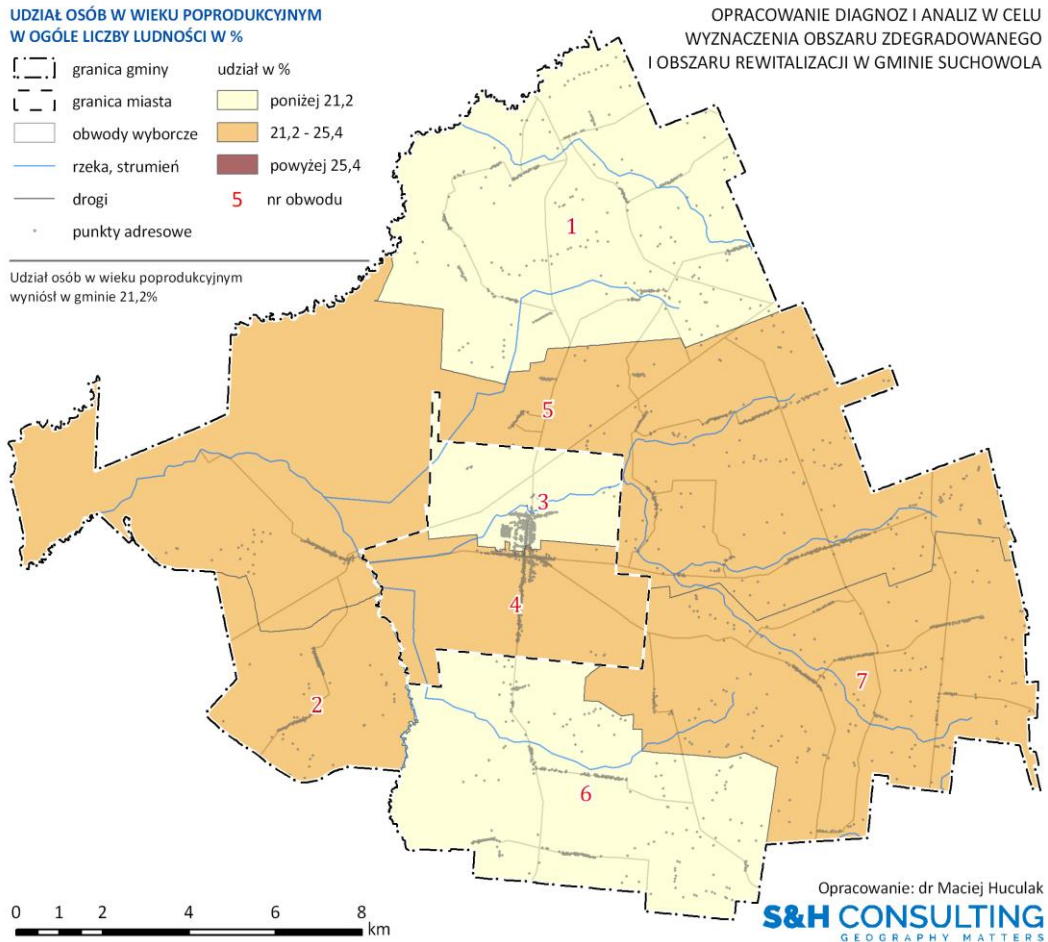
- ujemny przyrost naturalny,
- starzenie się społeczności,
- migracja młodzieży do wielkich miast,
- duże bezrobocie,
- bierne korzystanie z pomocy społecznej,
- utrwalanie patologii (wielopokoleniowe przywiązanie do pomocy społecznej),
- brak zamożności mieszkańców.

Wyludnienie jest problemem dla całego miasta, jak też gminy. Liczba mieszkańców spada, co jest odbiciem trendów depopulacyjnych w całej Polsce. W 2013 roku 46,9% zgonów w Suchowoli spowodowanych było chorobami układu krążenia. Przyczyną 22,8% zgonów w Suchowoli były nowotwory, 5,9% zgonów spowodowanych było chorobami układu oddechowego. Na 1000 mieszkańców Suchowoli w roku 2016 przypadało 13,32 zgonów. Jest to znacznie więcej od wartości średniej dla województwa podlaskiego oraz znacznie więcej od wartości średniej dla kraju.

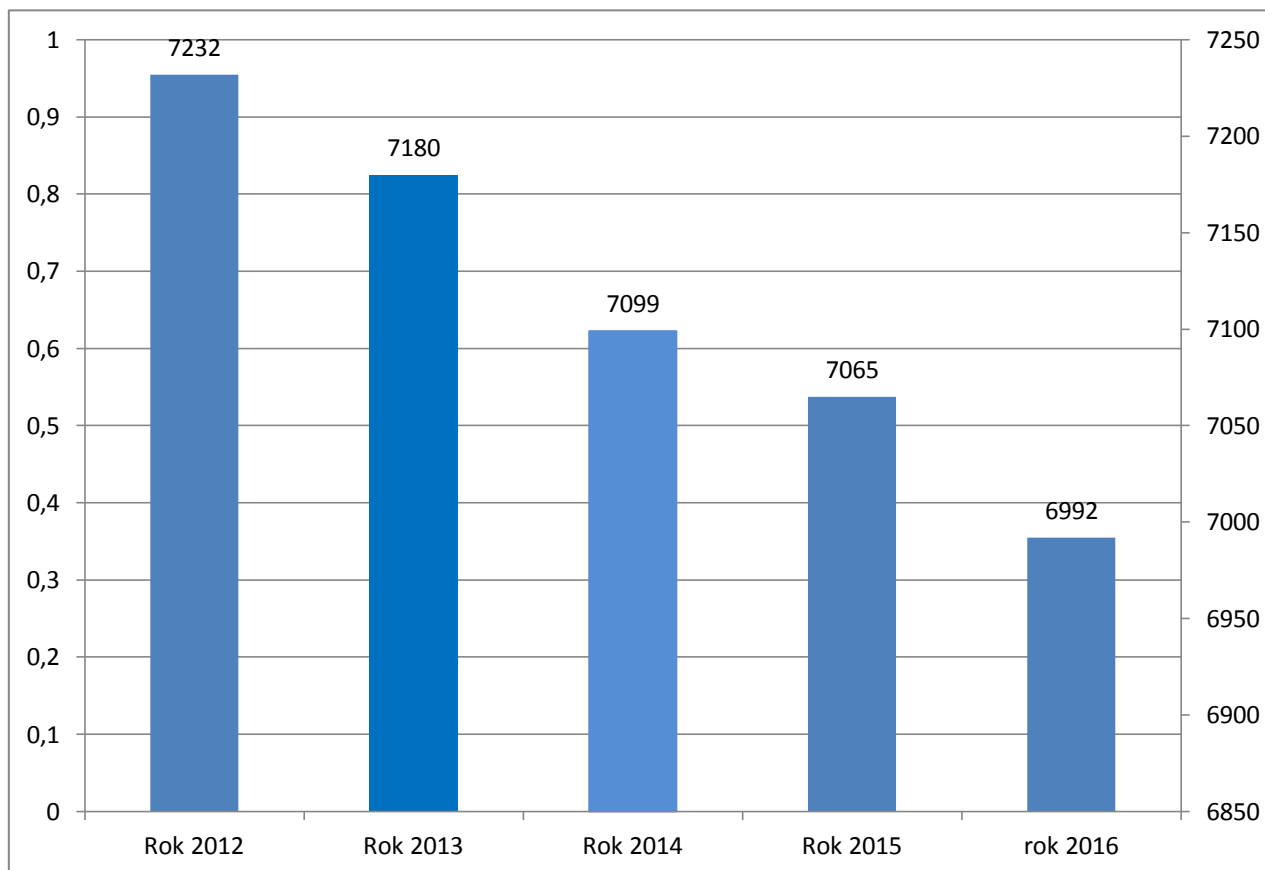

Wykres 1. Piramida wieku mieszkańców Miasta Suchowola w roku 2016 – źródło: GUS

Suchowola notuje ujemny przyrost naturalny wynoszący -36, zaś samo miasto zaliczane jest do miast o najniższym przyroście naturalnym na 1000 ludności (wg danych za 2014 r. wskaźnik wyniósł - 7,1), przy czym 22,3% kobiet i 14,5% mężczyzn przekroczyło 65 rok życia. Na 100 mieszkańców przypada 63,8 osoby w wieku poprodukcyjnym, w powiecie 60, co zobrazowano na poniższym wykresie.

Saldo migracji na 1000 osób ludności wyniosło aż 103 osoby, co jest drugą najwyższą pozycją w powiecie. Średnia liczba mieszkańców na km² w gminie Suchowola wynosi 28 osób, a w powiecie 34. Liczba ludności, zarówno w Gminie, jak też w mieście Suchowola od wielu lat wykazuje tendencję spadkową, co zostało zaprezentowane na wykresie 2 (poniżej).

Wykres 2. Liczba mieszkańców Gminy Suchowola w latach 2012-2016. Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Suchowoli.

W 2016 roku urodziło się w Suchowoli 14 dzieci, w tym 8 dziewczynek i 6 chłopców. Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów wynosi 0,68 i jest znacznie mniejszy od średniej dla województwa oraz znacznie mniejszy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju.

GUS nie publikuje prognoz demograficznych na poziomie gmin, a najniższą w hierarchii jednostką jest powiat. Zgodnie z „Prognozą dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050” opracowaną w 2014 r. na obszarze powiatu sokólskiego w 2020 r. będzie mieszkać 66 721 osób, co w porównaniu ze stanem 70 525 z 2013 r. i 69 987 z 2014 r. daje spadek odpowiednio o 5,4 i 4,7%. Na podstawie danych można oszacować, że ludność gminy Suchowola w 2020 r. spadnie do 6 793 osób.

Przewidywany jest spadek liczby młodzieży uczącej się na wszystkich szczeblach edukacji oraz naturalna dla polskich gmin miejsko-wiejskich emigracja za pracą⁴. Szkoły działające na terenie Gminy Suchowola:

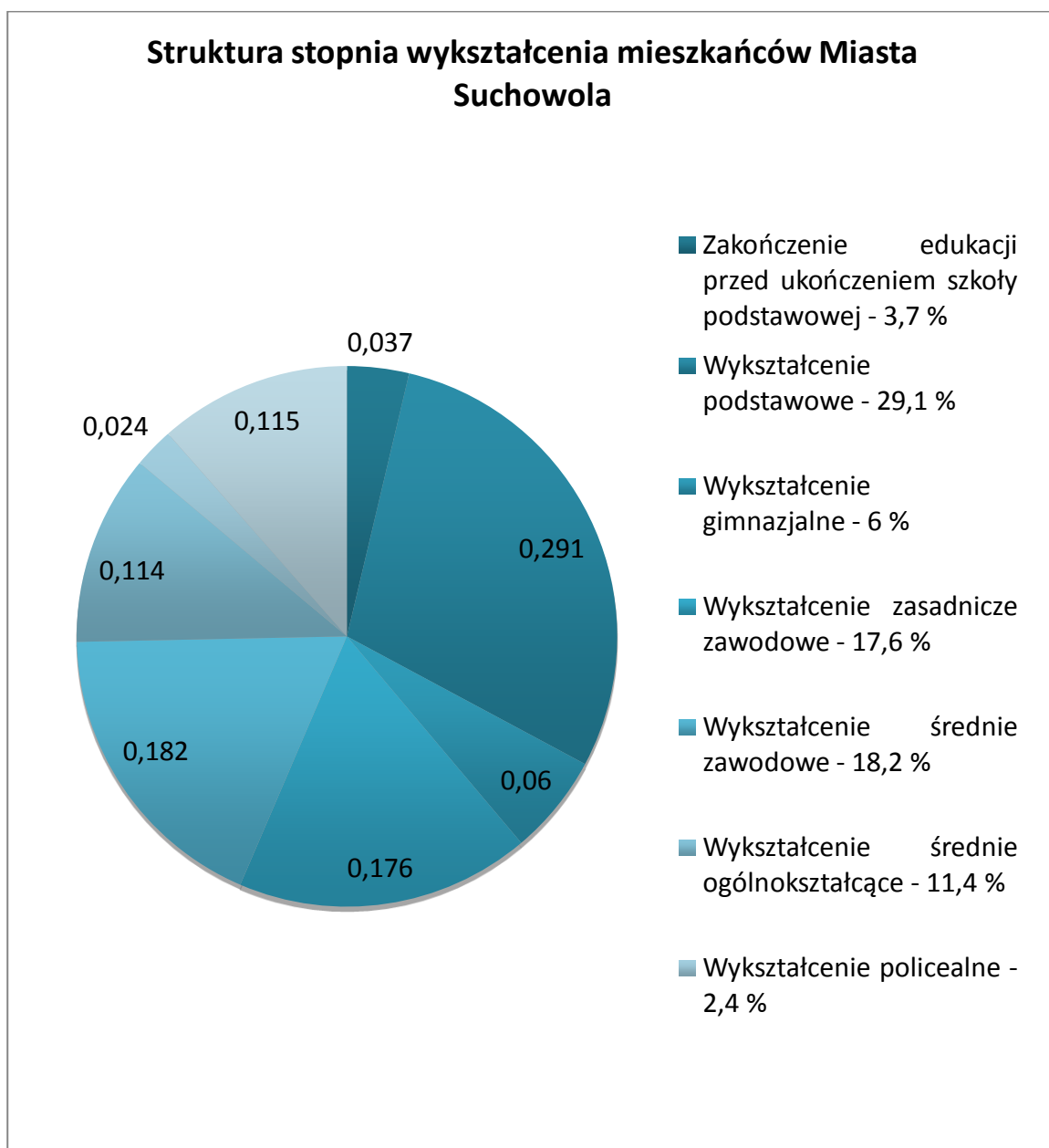
⁴ Podczas spotkań konsultacyjnych w ramach rewitalizacji z młodzieżą szkolną pojawiały się sygnały o zapotrzebowaniu na podniesienie poziomu edukacji, w tym umożliwienie pogłębienia wiedzy z przedmiotów, które młodzież chciałaby wybrać na egzaminie maturalnym na poziomie rozszerzonym.

1. Zespół Szkół w Suchowoli: Liceum Ogólnokształcące im. Ks. Jerzego Popiełuszki i Technikum w Suchowoli
2. Gimnazjum w Suchowoli
3. Zespół Placówek Oświatowych w Suchowoli: Szkoła Podstawowa im. Stanisława Staszica i Przedszkole Samorządowe
4. Szkoła Podstawowa w Chodorówce Nowej
5. Szkoła Podstawowa w Czerwonce

Na koniec roku szkolnego 2015/2016 została zamknięta szkoła podstawowa w Jatwiezi Dużej oraz w Wólce.

Mieszkańcy Suchowoli mają niższy poziom wykształcenia w zestawieniu z mieszkańcami województwa podlaskiego. Wśród kobiet mieszkających w Suchowoli największy odsetek ma wykształcenie podstawowe ukończone (31,1%) oraz średnie zawodowe (15,8%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie podstawowe ukończone (27,0%) oraz zasadnicze zawodowe (23,2%). 14,4% mieszkańców Suchowoli w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) zalicza się do przedziału 3-6 lat - wychowanie przedszkolne (14,4% wśród dziewczynek i 14,3% wśród chłopców). Na tysiąc dzieci w wieku przedszkolnym 145 uczęszcza do placówek wychowania przedszkolnego. Na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego przypada 2,07 dzieci w wieku przedszkolnym.

W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie podstawowym (7-12 lat) kształcą się 23,3% ludności (24,2% wśród dziewczynek i 22,3% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach podstawowych przypada 21 uczniów. Wśród mieszkańców w wieku potencjalnej nauki 12,3% zalicza się do przedziału 13-15 lat - kształcenie na poziomie gimnazjalnym (13,4% wśród dziewczyn i 11,3% wśród chłopaków). Na 1 oddział w szkołach gimnazjalnych przypada 22 uczniów. W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie ponadgimnazjalnym (16-18 lat) kształcą się 19,6% mieszkańców (18,7% wśród dziewczyn i 20,5% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących przypada 23 uczniów. 25 uczniów przypada na oddział w szkołach średnich zawodowych i artystycznych. W przedziale wiekowym odpowiadającym edukacji w szkołach wyższych (19-24 lat) znajduje się 30,5% mieszkańców Suchowoli w wieku potencjalnej nauki (29,3% kobiet i 31,6% mężczyzn).

Rysunek 3. Struktura wykształcenia mieszkańców Suchowoli według Narodowego

Spisu Powszechnego z 2011 roku. Opracowanie własne.

Istotnym problemem społecznym i gospodarczym jest bezrobocie. W gminie Suchowola wynosiło w 2014 roku 14,0% (11,5% wśród kobiet i 16,1% wśród mężczyzn). Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w 2014 r. wyniósł 19,3% (dla porównania w województwie podlaskim: 9,6 %, w powiecie sokólskim: 14,7%).

Wysoka stopa bezrobocia wpływa na potrzebę przeznaczania znacznych wydatków na pomoc społeczną, która w 2014 roku stanowiła 18,5 % wydatków budżetu gminy. Świadczenia społeczne w roku 2014 otrzymało 350 rodzin, w których jest 1431 osób. Na podstawie danych z ośrodka pomocy społecznej określono, że ubóstwo jest problemem wśród beneficjentów pomocy społecznej. Ubóstwo to stan doznawania przez kogoś przynajmniej jednego z dwóch problemów:

- głęboki niedostatek – jego dochody ekwiwalentne na członka rodziny są niższe niż 60% mediany takich dochodów w danym kraju (kryterium dochodowe),

- głęboka deprivacja materialna – brak środków na wydatki związane z realizacją podstawowych, uzasadnionych potrzeb: opłacenia bieżących rachunków za czynsz i energię, ogrzania domu, pokrycia niespodziewanych wydatków, zjedzenia przynajmniej raz na dwa dni

Definicja EAPN dodaje jeszcze trzecie kryterium: skrajnie niskiej intensywności pracy. W niniejszym opracowaniu nie stosujemy tego kryterium zakładając, że zawiera się ono w obu pozostałych kryteriach.

W przypadku niniejszej diagnozy ubóstwo według kryterium dochodowego diagnozowano po adresach pobierania zasiłków pomocy społecznej (uwarunkowanych ustawowym kryterium dochodowym). Wyliczając dla Suchowoli zespolony indeks natężenia ubóstwa posłużono się czterema miarami cząstkowymi: wyliczono, jaki odsetek w całej populacji mieszkańców stanowią osoby w rodzinach pobierających cztery świadczenia pieniężne pomocy społecznej:

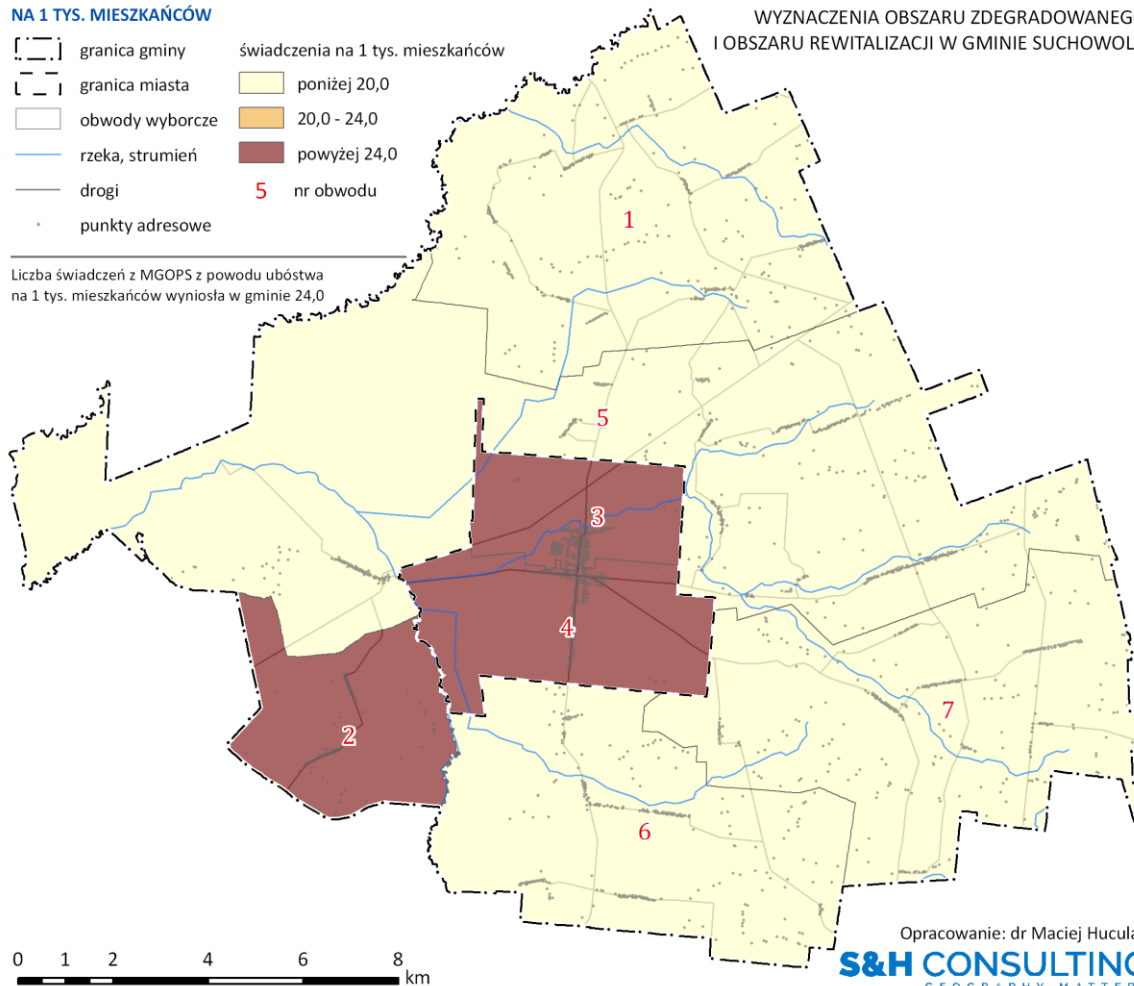
- zasiłek stały,
- zasiłek pielęgnacyjny,
- zasiłek okresowy,
- świadczenie 500 +.

**LICZBA ŚWIADCZEŃ Z MGOPS Z POWODU UBÓSTWA
NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW**

[- - -]	granica gminy	świadczenia na 1 tys. mieszkańców
[- - -]	granica miasta	poniżej 20,0
[- - -]	obwody wyborcze	20,0 - 24,0
—	rzeka, strumień	powyżej 24,0
—	drogi	5 nr obwodu
•	punkty adresowe	

Liczba świadczeń z MGOPS z powodu ubóstwa na 1 tys. mieszkańców wyniosła w gminie 24,0

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

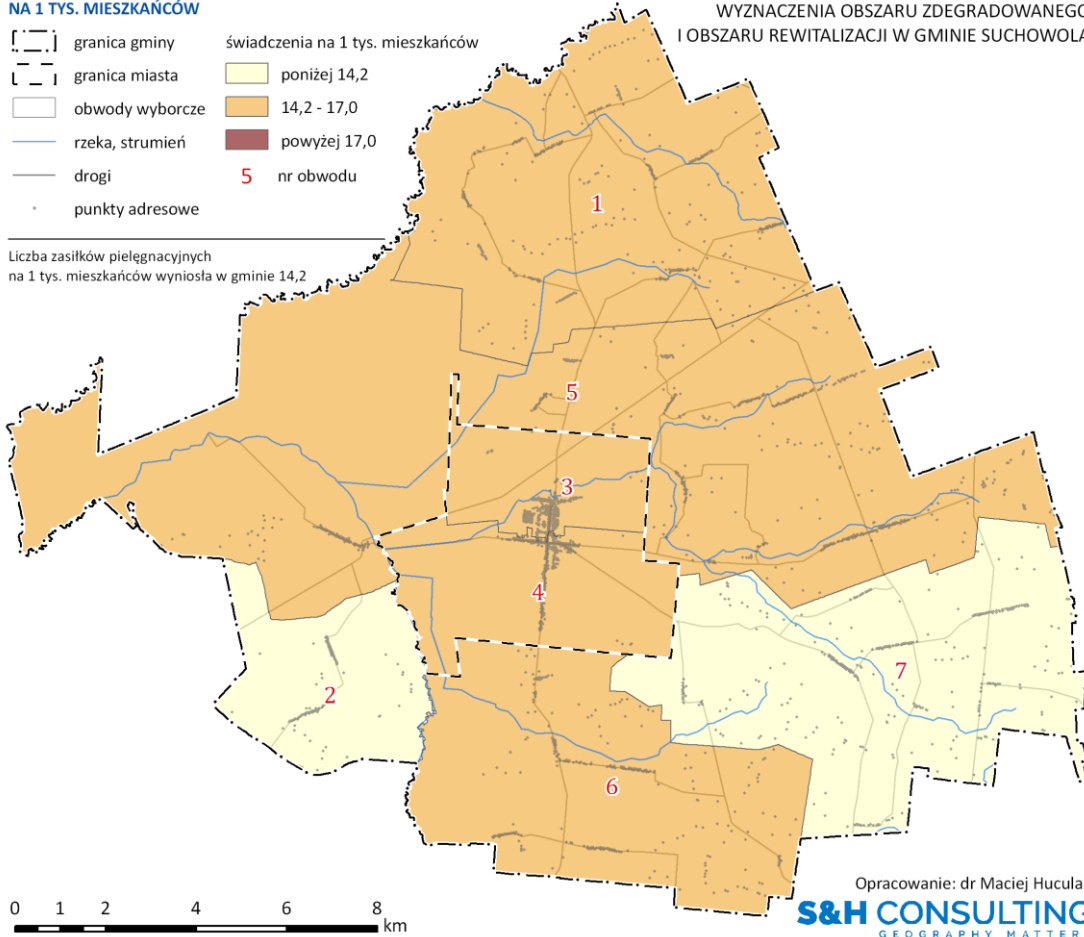
W 2016 roku z pomocy Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej korzystało 326 rodzin, w których mieszka 1300 osób, a pomoc została przyznana 686 osobom z tych rodzin.

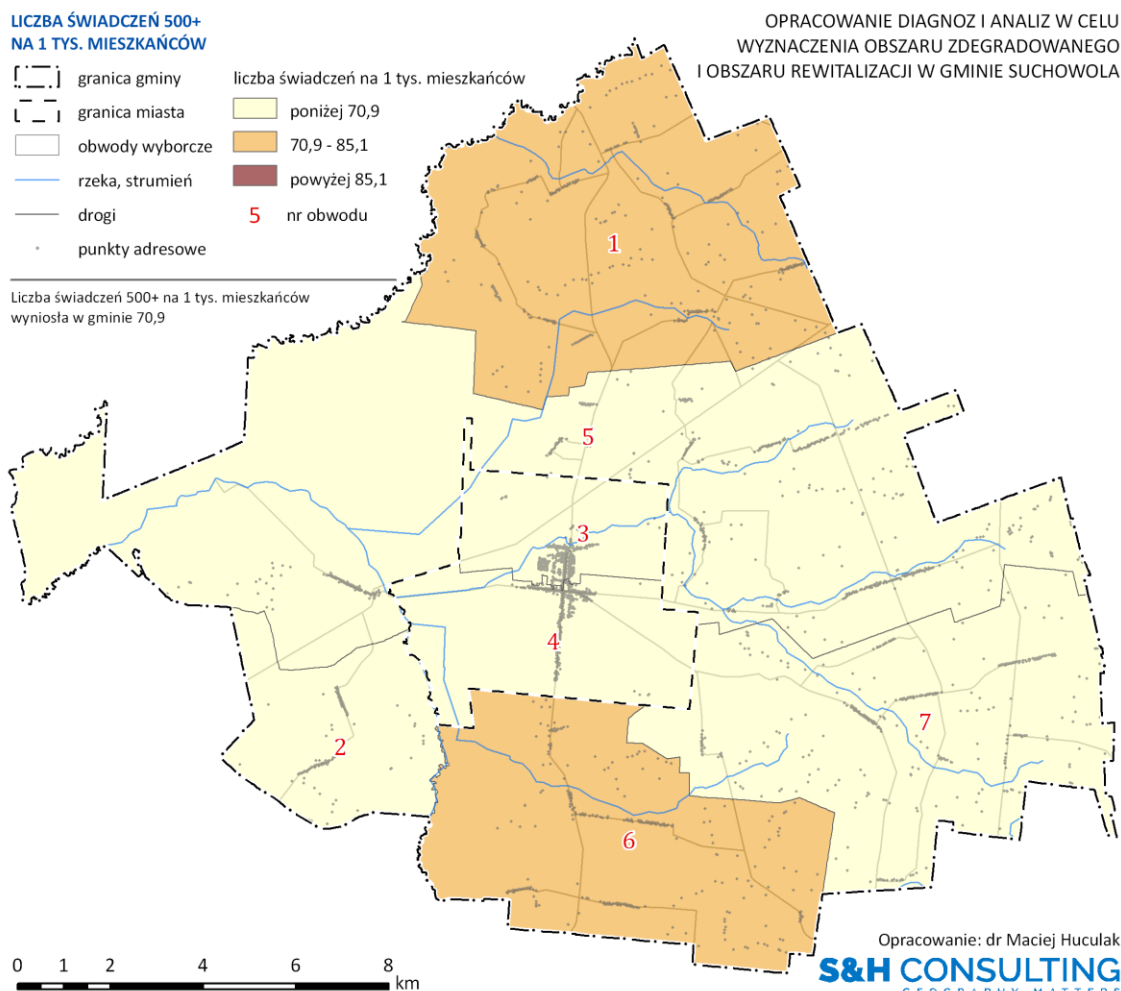
**LICZBA ZASIŁKÓW PIELĘGNACYJNYCH
NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW**

[- - -]	granica gminy	świadczenia na 1 tys. mieszkańców
[- - -]	granica miasta	poniżej 14,2
[- - -]	obwody wyborcze	14,2 - 17,0
—	rzeka, strumień	powyżej 17,0
—	drogi	5 nr obwodu
•	punkty adresowe	

Liczba zasiłków pielęgnacyjnych na 1 tys. mieszkańców wyniosła w gminie 14,2

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

Z powodu bezrobocia w roku 2016 pomoc otrzymało 131 rodzin, w których mieszka 400 osób, zaś z powodu ubóstwa pomoc otrzymało 137 rodzin, w których mieszka 457 osób. Z zasiłków celowych dla osób w trudnej sytuacji materialnej korzystały 142 osoby ze 116 rodzin. Z zasiłków rodzinnych wraz z różnymi dodatkami do zasiłku rodzinnego korzysta 471 rodzin, w tym:

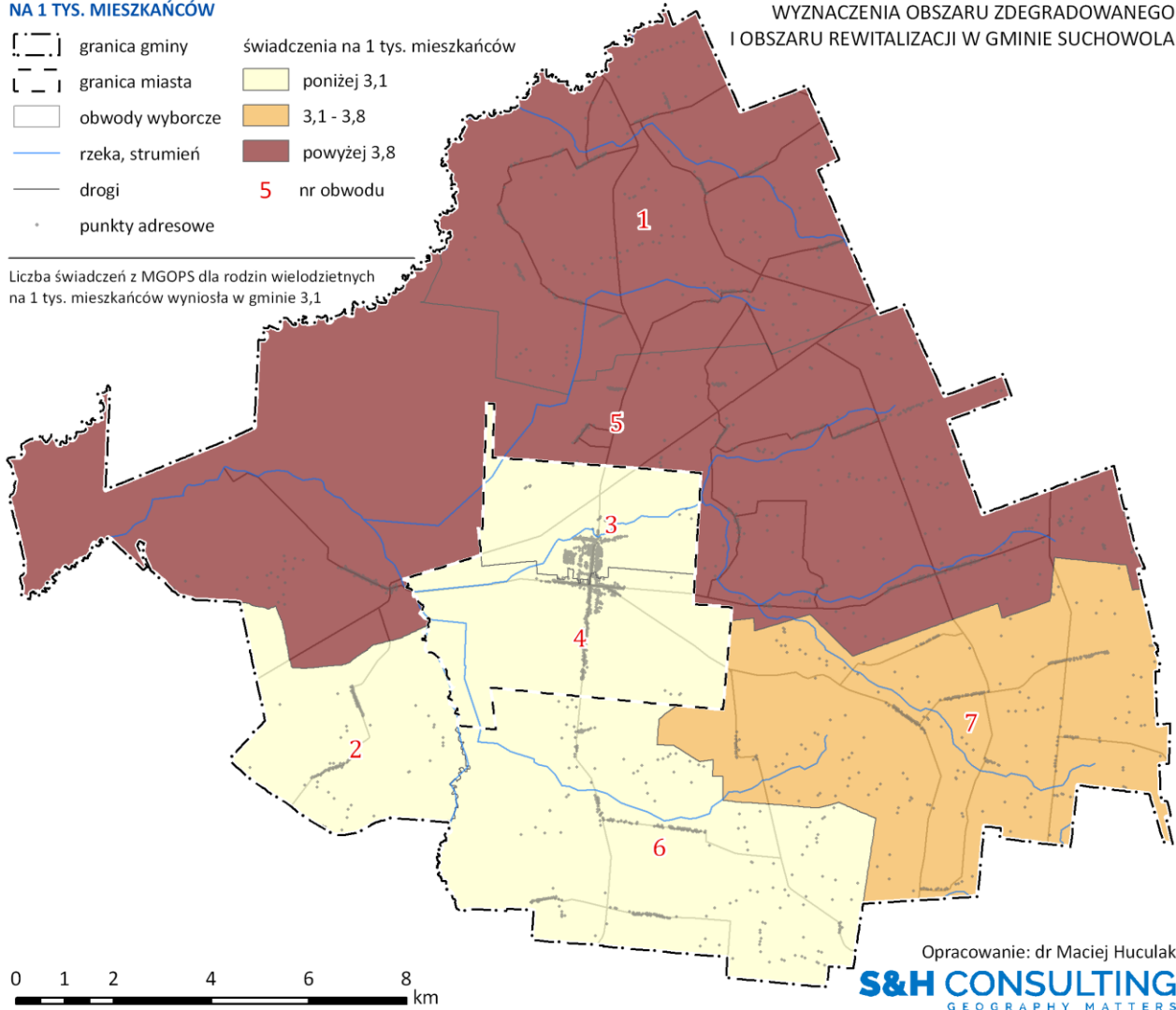
- 102 zasiłki pielęgnacyjne wypłacono osobom pełnoletnim, które mają orzeczony stopień niepełnosprawności znaczny, lub też dzieciom, które zaliczane są do osób niepełnosprawnych;
- 7 osób otrzymało specjalny zasiłek opiekuńczy (osoby, które rezygnują z pracy w celu sprawowania opieki i pielęgnacji nad najbliższym członkiem rodziny, np. rodzicami);
- 21 osób otrzymało świadczenie pielęgnacyjne (są to rodzice, matki lub ojcowie sprawujący opiekę nad swoimi dziećmi niepełnosprawnymi i nie podejmują lub zaprzestają wykonywania zatrudnienia);
- 1 osoba otrzymała zasiłek dla opiekuna (opiekun współmałżonka niepełnosprawnego).

**LICZBA ŚWIADCZEŃ Z MGOPS DLA RODZIN WIELODZIETNYCH
NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW**

[- - -]	granica gminy	świadczenia na 1 tys. mieszkańców
[- - -]	granica miasta	poniżej 3,1
[- - -]	obwody wyborcze	3,1 - 3,8
—	rzeka, strumień	powyżej 3,8
—	drogi	5 nr obwodu
•	punkty adresowe	

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

Liczba świadczeń z MGOPS dla rodzin wielodzietnych
na 1 tys. mieszkańców wyniosła w gminie 3,1

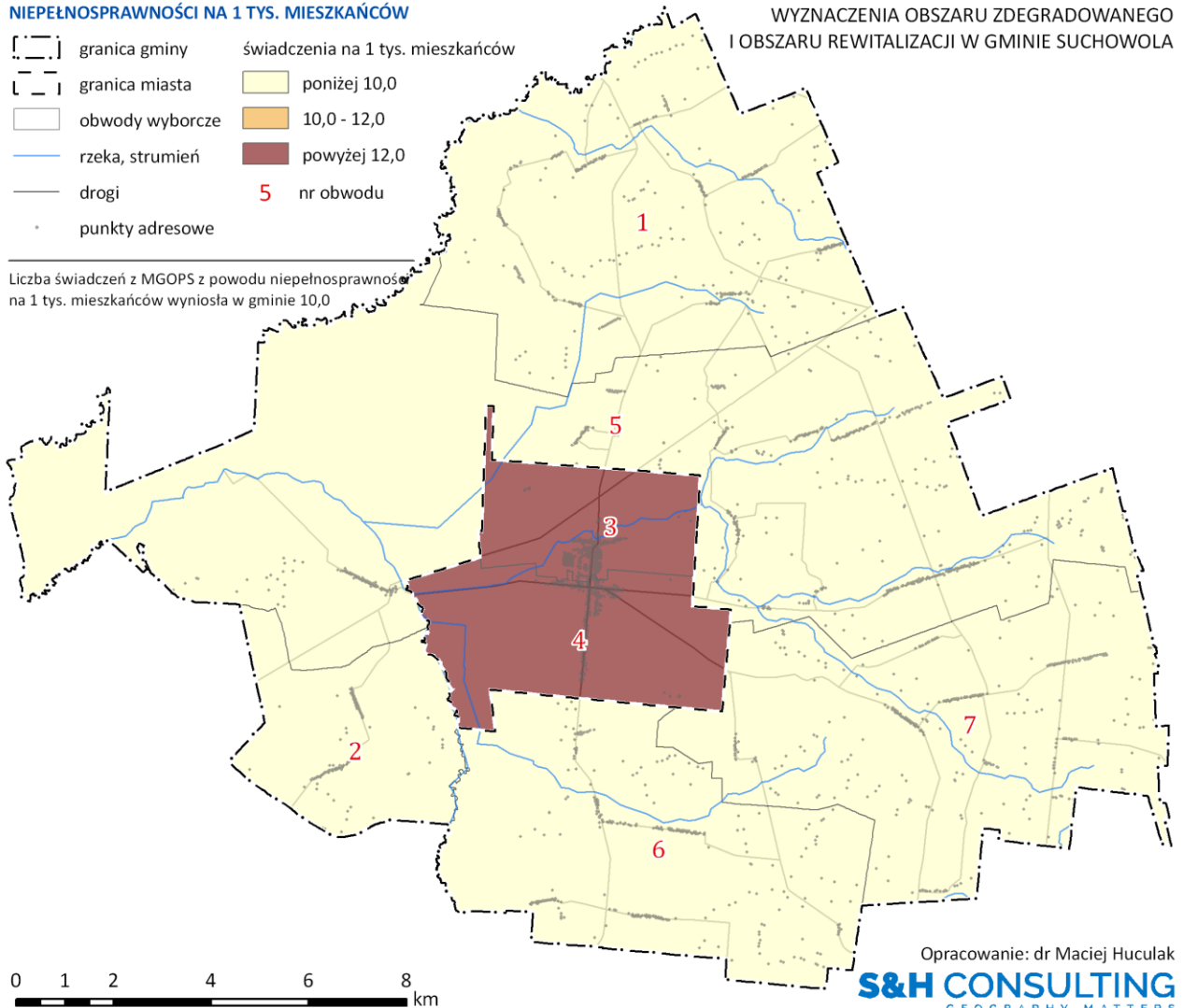

**LICZBA ŚWIADCZEŃ Z MGOPS Z POWODU
NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW**

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

[- - -]	granica gminy	świadczenia na 1 tys. mieszkańców
[- - -]	granica miasta	poniżej 10,0
[- - -]	obwody wyborcze	10,0 - 12,0
—	rzeka, strumień	powyżej 12,0
—	drogi	5 nr obwodu
•	punkty adresowe	

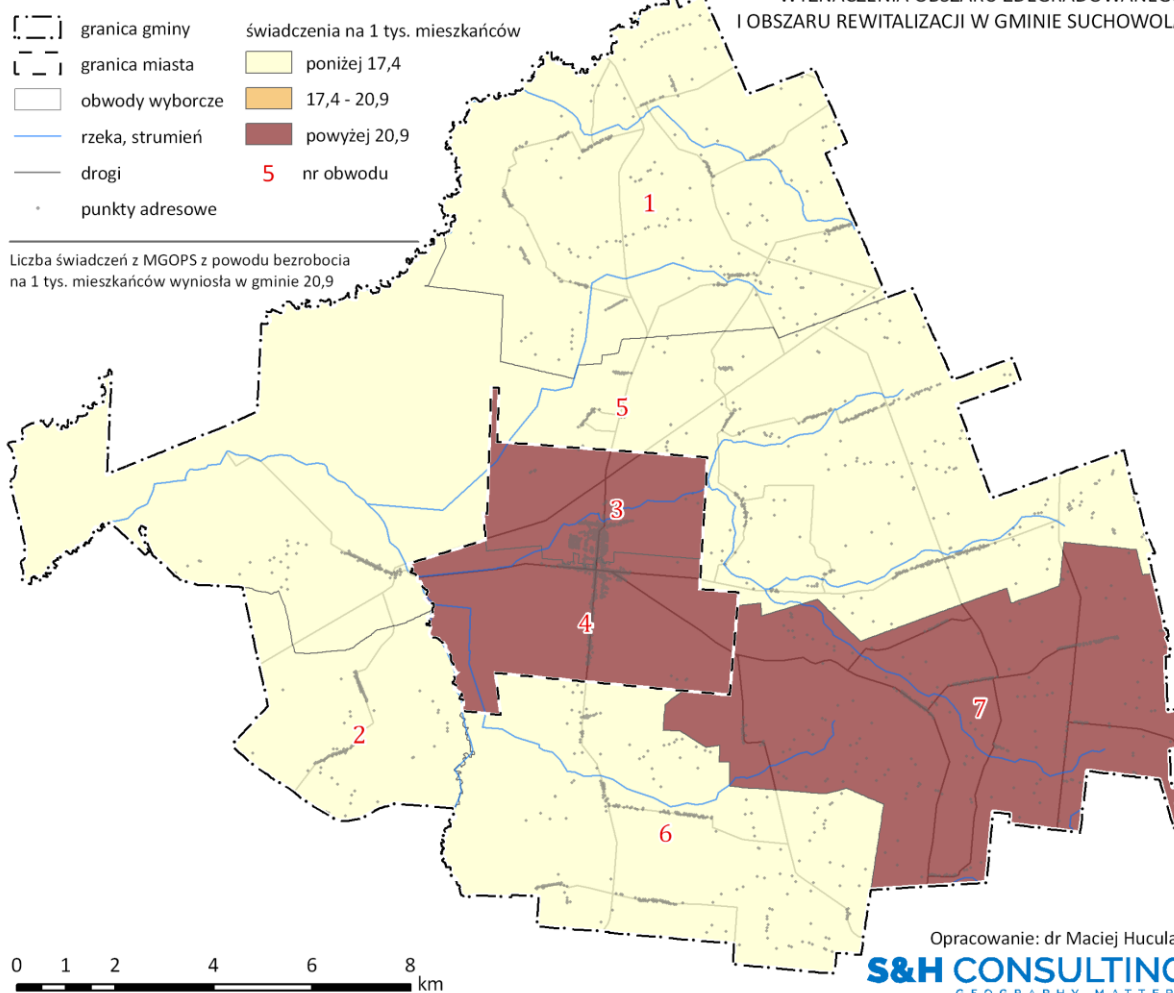
Liczba świadczeń z MGOPS z powodu niepełnosprawności na 1 tys. mieszkańców wyniosła w gminie 10,0

Opracowanie: dr Maciej Huculak
S&H CONSULTING
GEOGRAPHY MATTERS

**LICZBA ŚWIADCZEŃ Z MGOPS Z POWODU BEZROBOCIA
NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW**

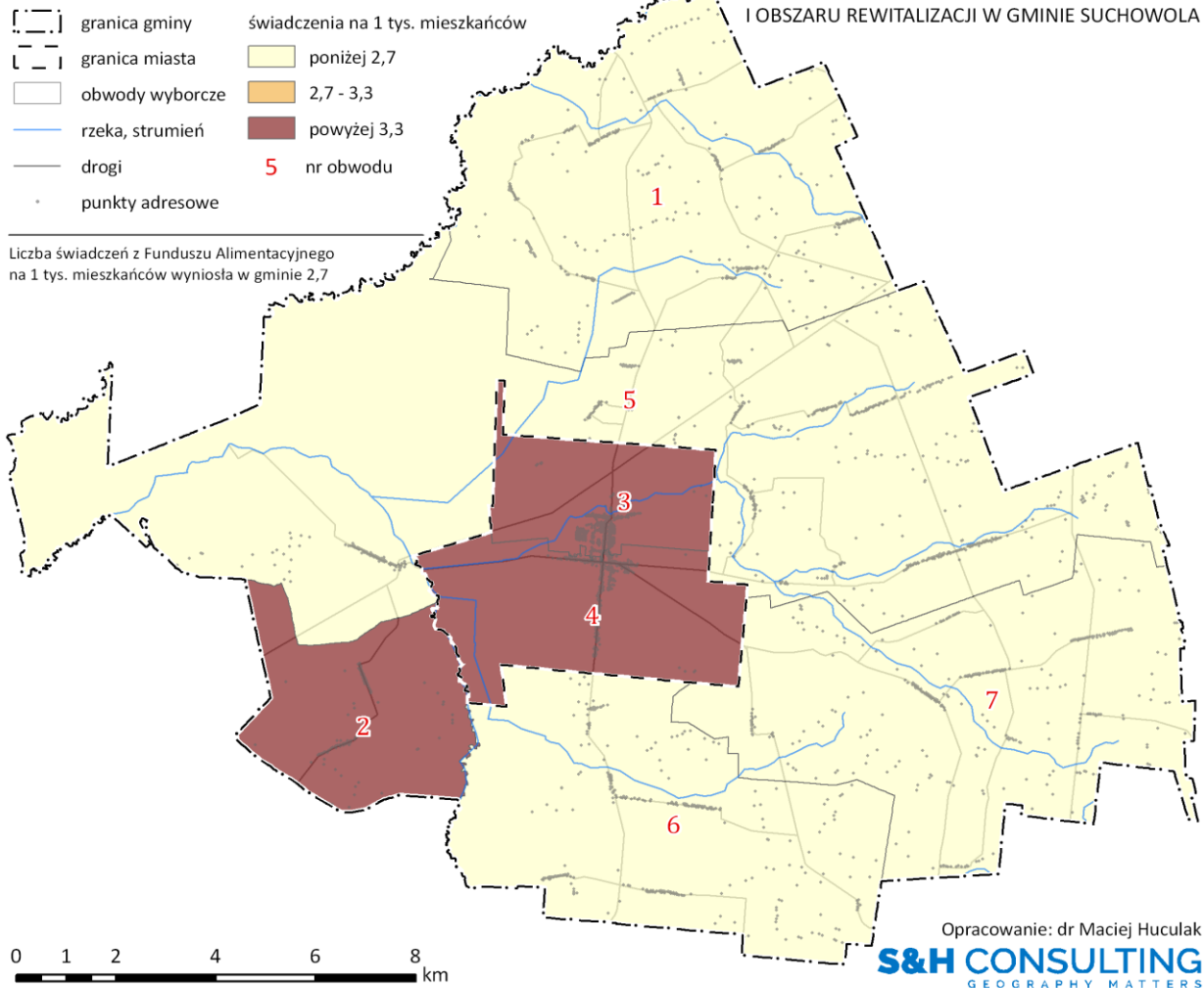
OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

Analizie poddano również dane dotyczące funduszu alimentacyjnego, które zostały zobrazowane na zamieszczonym poniżej kartogramie. Najwyższą niekorzystną wartość uzyskało miasto Suchowola oraz Jatwież Mała i Jatwież Duża.

**LICZBA ŚWIADCZEŃ Z FUNDUSZU ALIMENTACYJNEGO
NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW**

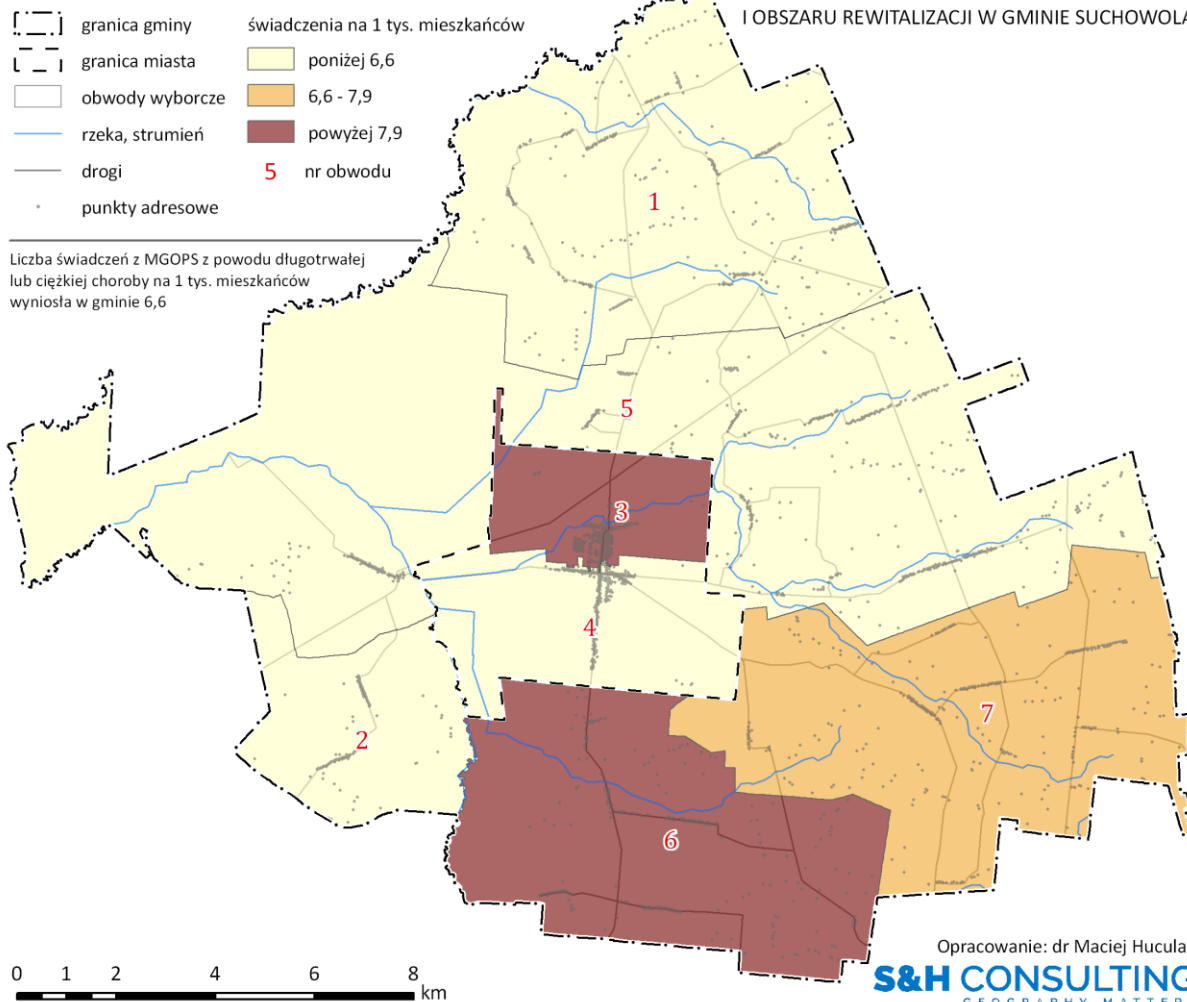
OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

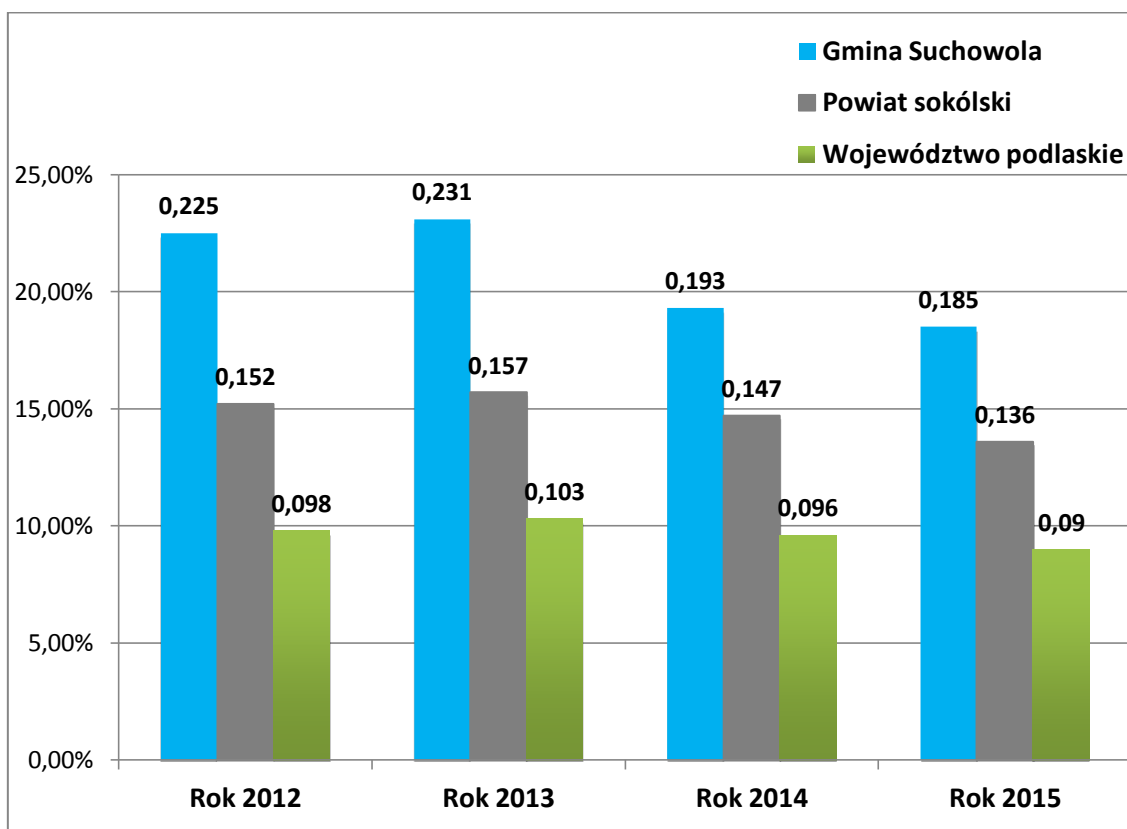
Podobne tendencje dotyczą wypłaty świadczeń dla mieszkańców potrzebujących wsparcia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Zaznaczone na poniższym kartogramie najciemniejsze punkty wykazują wysoki odsetek osób potrzebujących wsparcia.

**LICZBA ŚWIADCZEŃ Z MGOPS Z POWODU DŁUGOTRWALEJ
LUB CIĘŻKIEJ CHOROBY NA 1 TYS. MIESZKAŃCÓW**

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

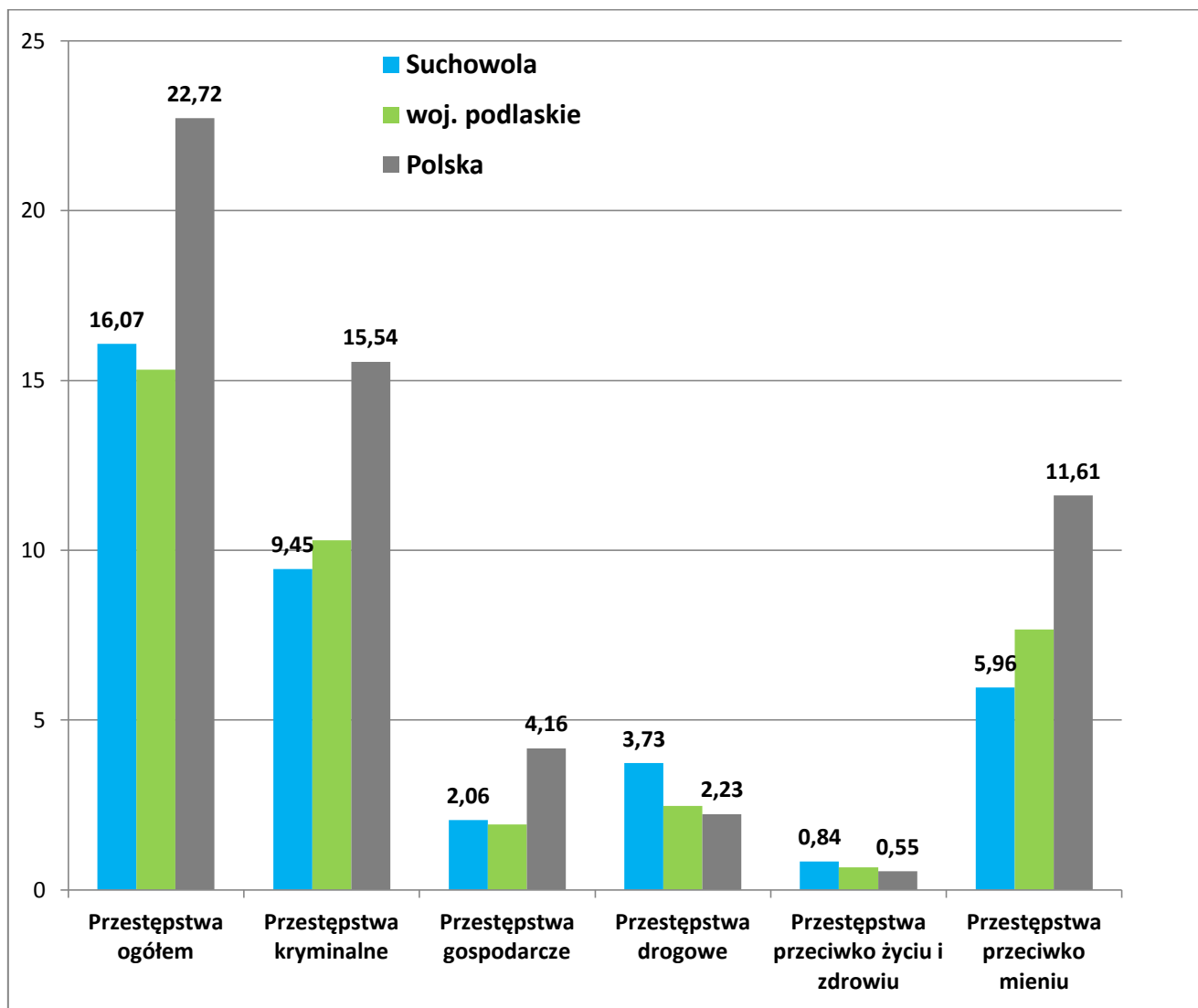

Ogólne dane statystyczne dotyczące wypłacanych świadczeń społecznych zestawiono z danymi na poziomie powiatu i województwa, dla poszczególnych lat 2012-2016. Zostały one ukazane na poniższym wykresie, który wyraźnie pokazuje wyższą niż w powiecie i województwie potrzebę wsparcia socjalnego dla mieszkańców Gminy Suchowola.

Wykres 3. Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem. Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jednym z czynników wskazujących na degradację społeczną są również przestępstwa popełniane na danym terenie. Jednak w zestawieniu z danymi dla Polski i województwa podlaskiego w ostatnich latach statystycznych nie wykazano wyższych wartości w przypadku Gminy Suchowola. Dla porównania zaprezentowano liczbę przestępstw na poniższych wykresie.

Wykres 4. Przepięstwa ogółem na 1000 mieszkańców w latach 2014-2016 Suchowola na tle województwa podlaskiego i Polski. Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

UDZIAŁ SPOŁECZNOŚCI W ŻYCIU PUBLICZNYM

Działalność kulturalną na terenie gminy prowadzi Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Suchowoli. Organizuje on liczne imprezy i zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży: plastyczne, taneczne, muzyczne i sportowe. Przy nim działa Biblioteka Publiczna, która oprócz swej podstawowej działalności inicjuje liczne konkursy i imprezy adresowane do mieszkańców gminy. Jednak uczestniczą w nich głównie dzieci i seniorzy. Młodzież i osoby dorosłe należą przede wszystkim do Ochotniczej Straży Pożarnej, która w Gminie Suchowola ma długoletnią tradycję. Jest to tendencja ogólnopolska.

Na jej terenie są zarejestrowane lub funkcjonują organizacje pozarządowe, które realizują zadania społecznie użyteczne. Są to:

- Młodzieżowy Klub Sportowy „Eurocentr Suchowola” zajmujący się organizacją działalności sportowej dla mieszkańców gminy;
- Towarzystwo Przyjaciół Suchowoli, którego głównym celem działania jest troska o wszechstronne rozwijanie życia mieszkańców poprzez rozwój społeczno-gospodarczy, kulturalny i zapewnienie mia-

stu i gminie poczesnego miejsca w regionie, kraju, Europie i świecie; ze względu na brak działań Towarzystwa można niestety za przykład braku wykorzystania inicjatywy lokalnej.

- Fundacja im. ks. Jerzego Popiełuszki na Rzecz Liceum Ogólnokształcącego w Suchowoli, której głównym celem jest gromadzenie środków finansowych na różnorodne potrzeby uczniów Zespołu Szkół w Suchowoli, przyznawanie stypendiów dla najlepszych uczniów i nagrody im. dr Jerzego Bowszyca dla najlepszego absolwenta szkoły.

Do najbardziej znanych imprez organizowanych na terenie gminy należy odbywająca się od 2002 roku jest Europarada Orkiestr Dętych, w której bierze udział ok. 560-600 uczestników oraz kilka tysięcy widzów. Drugą rozpoznawalną w województwie imprezą masową jest Cross Trzeźwości, który w 2016 roku był organizowany po raz 20. Bierze w nim udział ponad 220 uczestników, w tym również dzieci.

Jednak na podstawie danych z PKW należy zauważyć, że udział społeczności w życiu publicznym nie jest wysoki, co potwierdza relatywnie niska frekwencja wyborcza, jaką zaprezentowano na poniższych mapach oraz dla porównania w formie tabelarycznej. Prawo wyborcze stanowi jedną z podstawowych form uczestnictwa obywatela w życiu publicznym, zagwarantowaną przez Konstytucję RP z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483). Analiza rozkładu przestrzennego frekwencji w poszczególnych obwodach wyborczych pozwoliła wskazać obszary Gminy, w których aktywność mieszkańców w życiu publicznym była najniższa w porównaniu ze średnią dla całej jednostki.

FREKWENCJA WYBORCZA w wyborach samorządowych w 2014 roku

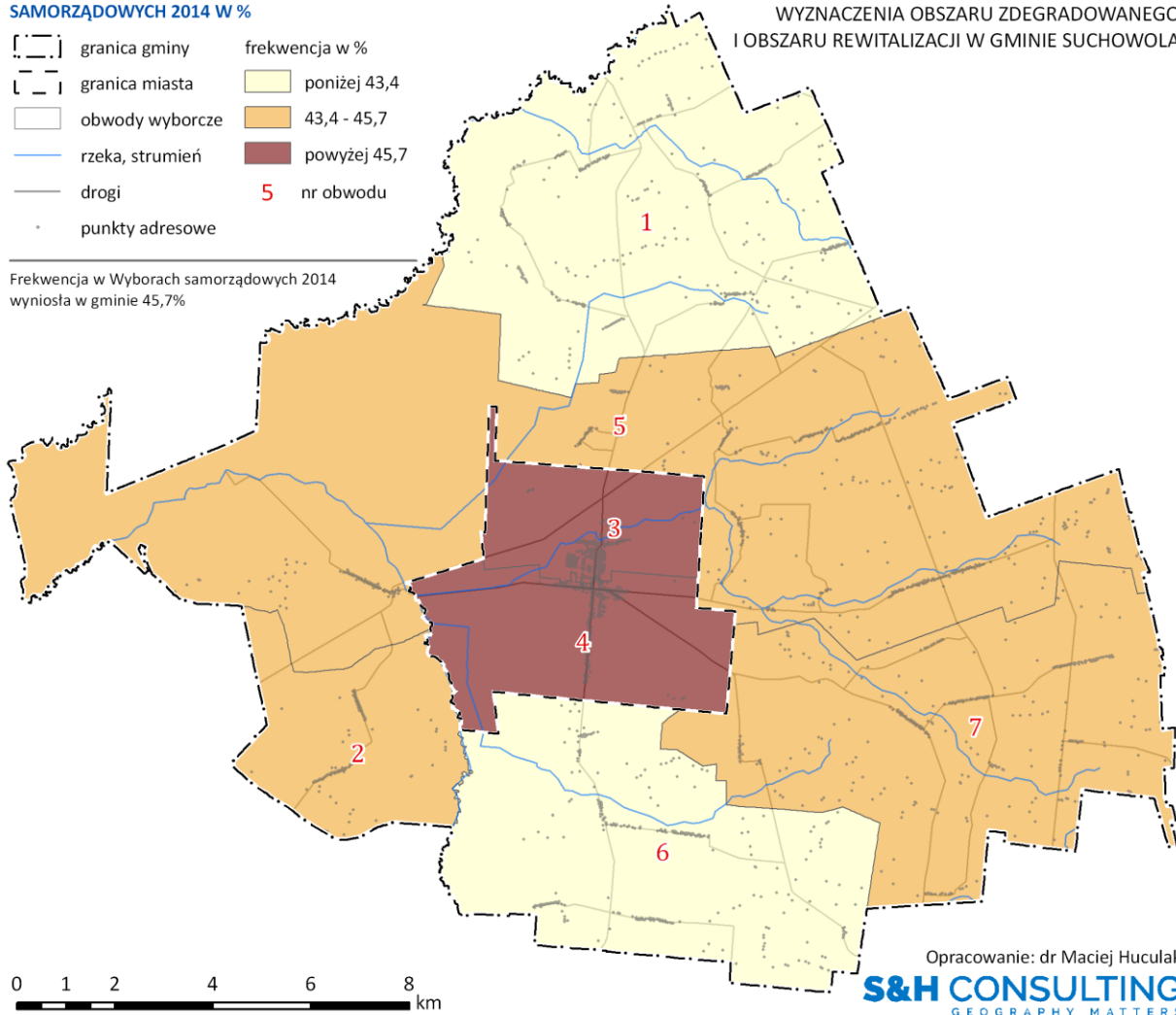
Nr obwodu	Liczba osób uprawnionych do głosowania	Liczba osób głosujących	FREKWENCJA
Obwód Nr 1 Gimnazjum w Suchowoli	873	340	38,95%
Obwód Nr 2 Szkoła Podstawowa w Jatwiezi Dużej	315	139	44,13%
Obwód Nr 3 Szkoła Podstawowa w Suchowoli	994	511	51,41%
Obwód Nr 4 Szkoła Podstawowa w Suchowoli	887	511	57,61%
Obwód Nr 5 Kino "Kometa" w Suchowoli	1242	569	45,81%
Obwód Nr 6 Szkoła Podstawowa w Chodorówce Nowej	887	372	41,94%
Obwód Nr 7 Szkoła Podstawowa w Wólce	717	324	45%
RAZEM	5915	2766	46,76%

**FREKWENCJA W WYBORACH
SAMORZĄDOWYCH 2014 W %**

[- - -]	granica gminy	frekwencja w %
[- - -]	granica miasta	poniżej 43,4
[- - -]	obwody wyborcze	43,4 - 45,7
—	rzeka, strumień	powyżej 45,7
—	drogi	5 nr obwodu
•	punkty adresowe	

Frekwencja w Wyborach samorządowych 2014
wyniosła w gminie 45,7%

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

Opracowanie: dr Maciej Huculak

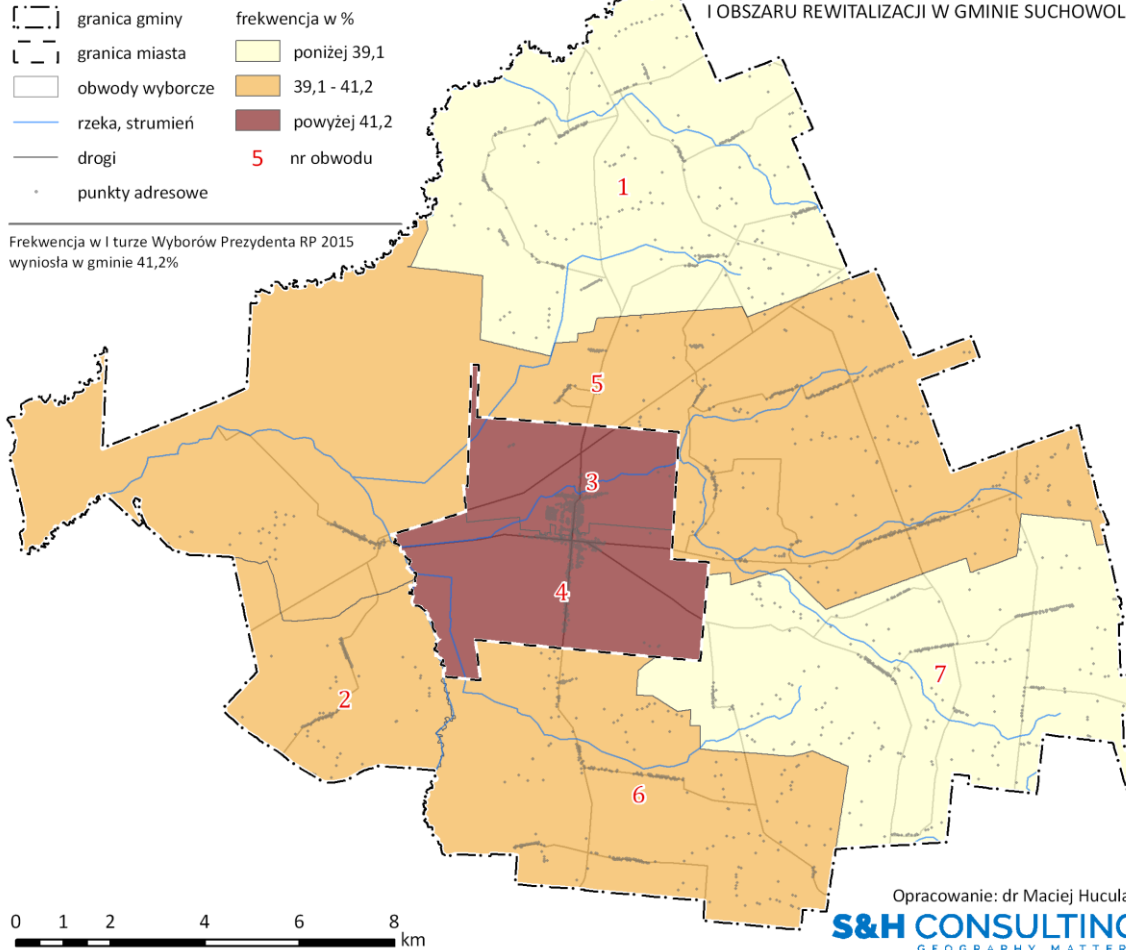
S&H CONSULTING
GEOGRAPHY MATTERS

FREKWENCJA W I TURZE WYBORÓW NA PREZYDENTA RP W 2015 ROKU

Nr obwodu	Liczba osób uprawnionych do głosowania	Liczba osób głosujących	FREKWENCJA
Obwód Nr 1 Gimnazjum w Suchowoli	868	335	38,59%
Obwód Nr 2 Szkoła Podstawowa w Jatwiezi Dużej	315	127	40,32%
Obwód Nr 3 Szkoła Podstawowa w Suchowoli	970	408	42,06%
Obwód Nr 4 Szkoła Podstawowa w Suchowoli	866	432	49,88%
Obwód Nr 5 Kino "Kometa" w Su- chowoli	1220	489	40,08%
Obwód Nr 6 Szkoła Podstawowa w Chodorówce Nowej	896	354	39,51%
Obwód Nr 7 Szkoła Podstawowa w Wólce	713	265	37%
RAZEM	5848	2410	41,21%

**FREKWENCJA W I TURZE WYBORÓW
PREZYDENTA RP 2015 W %**

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

1.2.2 SFERA GOSPODARCZA

Zapis ustawy o rewitalizacji zwraca uwagę w szczególności na dwa rodzaje negatywnych zjawisk gospodarczych, to znaczy:

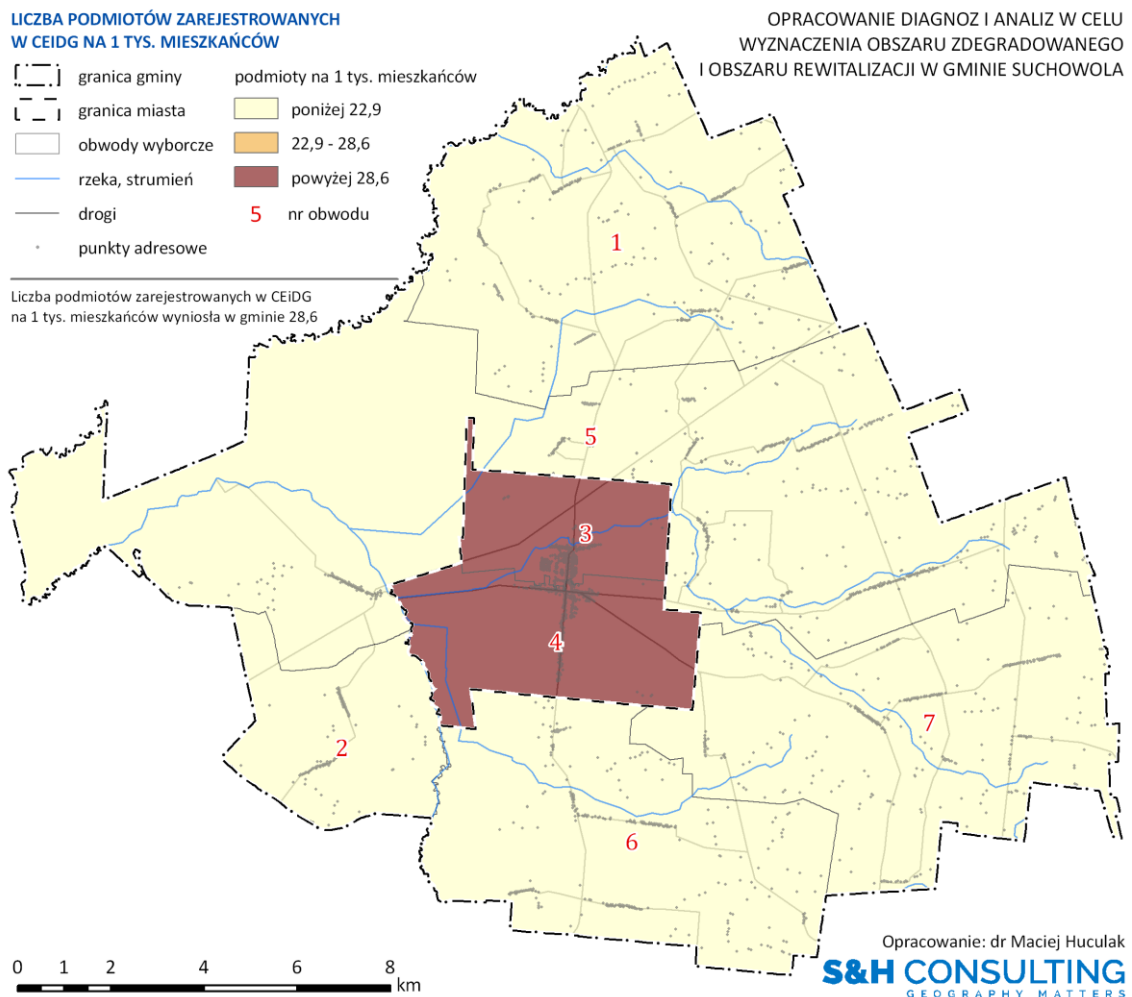
- (1) **niski stopień przedsiębiorczości**
- (2) **slabą kondycję lokalnych przedsiębiorstw.**

Prostą i podstawową miarą stopnia przedsiębiorczości może być informacja statystyczna o ilości firm na danym terenie. W szczególności trafny obraz daje informacja o firmach nowo rejestrowanych, w tym mikroprzedsiębiorstwach. To informacja najlepiej obrazująca bieżący lokalny optymizm gospodarczy i aktualną skłonność do podejmowania ryzyka gospodarczego. Informacji statystycznej o prowadzonej działalności gospodarczej dostarcza CEIDG (Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej). Jednak należy nadmienić, że sektor gospodarczy gminy zdominowany jest przez produkcję rolniczą. Gospodarstwa rolne specjalizują się w szczególności w produkcji mleka oraz uprawie truskawek i tytoniu, uprawie zbóż i ziemniaków. W gminie Suchowola wg danych ze stycznia 2017 roku było zarejestrowanych 330 podmiotów gospodarczych, z czego 14 należy do publicznego sektora własności, a 316 ma

prywatnych właścicieli. Na terenie gminy nie występują większe zakłady przemysłowe, jedynie drobni wytwórcy, specjalizujący się w przemyśle spożywczym i usługodawcy. W obszarze aktywności społecznej i gospodarczej występują głównie problemy takie jak:

- niewykorzystane obiekty i grunty przeznaczone na cele gospodarcze,
- niedostateczna liczba lokalnych podmiotów gospodarczych,
- zubożenie społeczeństwa i wzrost zapotrzebowania na pomoc społeczną.

Problemy gospodarcze dotyczą niskiego stopnia przedsiębiorczości wśród mieszkańców, co przekłada się na małą liczbę podmiotów gospodarczych oraz brak promowania lokalnych produktów, w tym głównie niewykorzystanego obszaru produkcji pamiątek dla pielgrzymów odwiedzających Suchowolę. Statystycznie najwięcej firm funkcjonuje w mieście Suchowola, która jest obszarem strategicznym gospodarczo dla całej gminy. Rozłożenie geograficzne w poszczególnych jednostkach referencyjnych Gminy obrazuje poniższy kartogram.

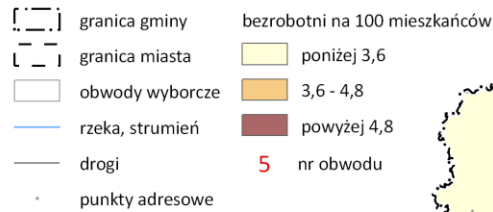
Wskaźnik G w 2014 roku wyniósł 677, 99 zł, za rok 2015 wyniósł 704,48 zł, za rok 2016 wyniósł 716,60 zł⁵. Biorąc pod uwagę podmioty prywatne najliczniej reprezentowane były firmy działające w sekcji G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle. W dalszej kolejności należy wymienić przedsiębiorstwa z sekcji F – budownictwo oraz sekcji A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo.

Należy podkreślić, że Suchowola jest gminą bardzo atrakcyjną turystycznie, na jej obszarze krzyżują się drogowe szlaki turystyczne, szlaki piesze, motorowe, rowerowe i wodny. Jej środowisko jest unikatowe w skali kraju, znajdują się tu torfowiska, roślinność bagienna, rzadko spotykane okazy fauny i flory. Wypoczynek oferują głównie gospodarstwa agroturystyczne, w tym tematyczne – Wioska Indiańska, która proponuje m.in. noclegi w tipi i indiańskie SPA oraz Kraina Westernu, a także ekoturystyczne. Do obiektów zainteresowań turystycznych należy również zaliczyć Izbę pamięci ks. Jerzego Popiełuszki w Suchowoli oraz miejsce jego urodzenia – Okopy. Z kolei produkty lokalne charakterystyczne dla tej gminy to przede wszystkim sękacz oraz sery i oleje. Jednak te lokalne potencjały nie są w pełni wykorzystywane.

W Suchowoli na tysiąc mieszkańców pracuje 161 osób, przy czym udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł 8,9%. 46,7% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 53,3% mężczyźni. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Suchowoli wyniosło w 2014 roku 3339,03 PLN, co odpowiada 83,4 % przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców Suchowoli 38 osób wyjeżdżało w roku 2014 do pracy do innych miast, a 48 pracujących przyjeżdżało do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi 10. 60,3% aktywnych zawodowo mieszkańców Suchowoli pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 12,4% w przemyśle i budownictwie, a 8,6% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 1% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości). W 2016 roku 557 mieszkańców Suchowoli było w wieku potencjalnej nauki, czyli w przedziale 3-24 lata, przy czym było to 286 kobiet i 281 mężczyzn.

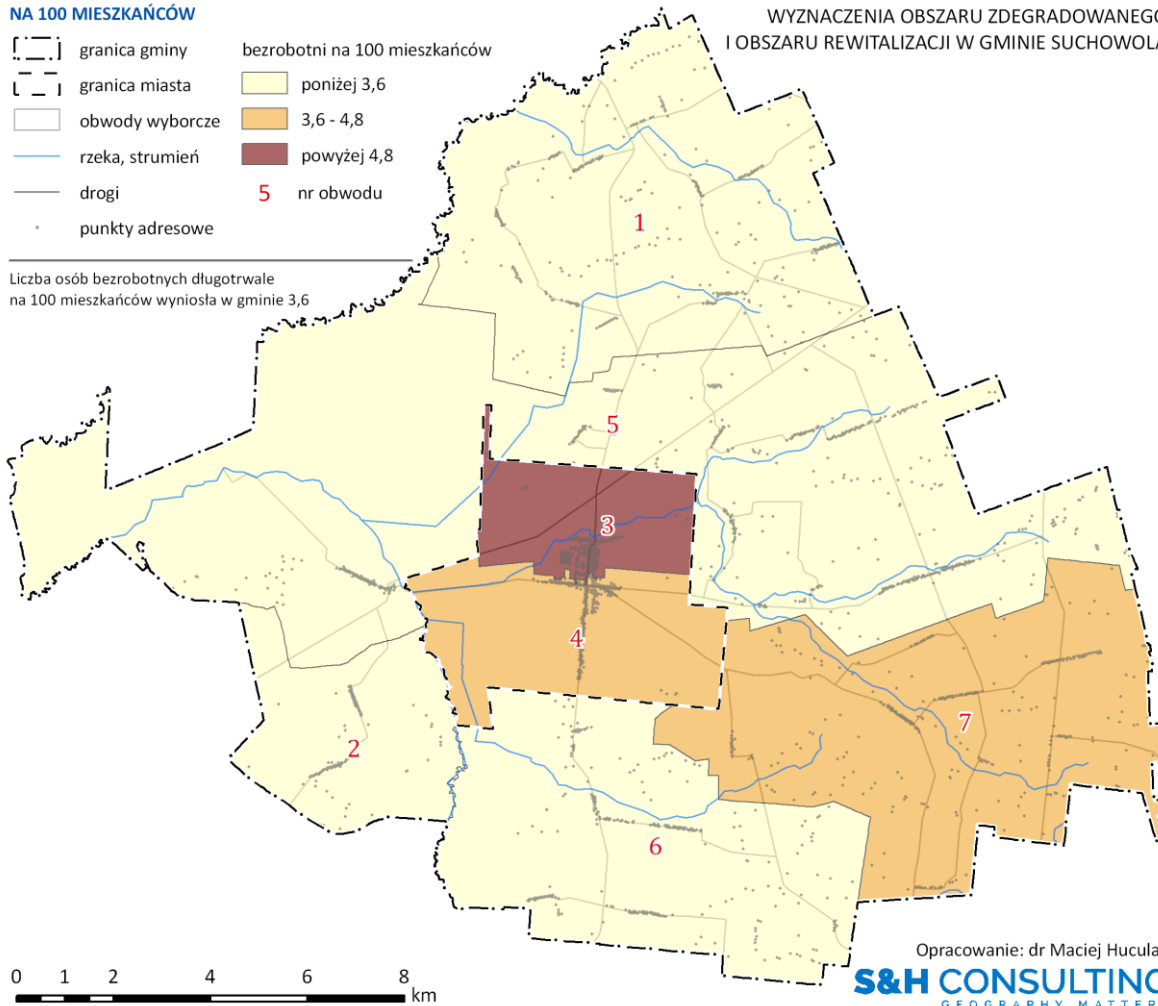
⁵ Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej.

**LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH DŁUGOTRWALE
NA 100 MIESZKAŃCÓW**

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

Liczba osób bezrobotnych długotrwale
na 100 mieszkańców wyniosła w gminie 3,6

Z racji na potrzebę kumulacji w centrum miasta, jak w przypadku każdego z miast o znaczeniu strategicznym dla całej gminy, najwięcej podmiotów gospodarczych działa w centrum miasta. Jest to głównie działalność handlowa i drobni wytwórcy.

1.2.3 SFERA ŚRODOWISKOWA

Gmina Suchowola charakteryzuje się stosunkowo czystym powietrzem atmosferycznym. Średnie roczne stężenia badanych zanieczyszczeń atmosferycznych jest wiele niższe od wartości dopuszczalnych. Głównymi źródłami zanieczyszczeń jest przemysł, kotłownie lokalne i paleniska indywidualne oraz transport. W strukturze zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego dominują zanieczyszczenia pyłowe i gazowe pochodzące z procesów energetycznego spalania paliw stałych, głównie węgla kamiennego i drewna. Zanieczyszczenie dwutlenkiem azotu i ołowiem wzdłuż tras komunikacyjnych są znikome i nie stwarzają zagrożenia dla środowiska.

Dominujące rolnicze zagospodarowanie obszaru, brak większych zakładów przemysłowych i terenów zurbanizowanych powoduje, że na terenie gminy zachowana jest równowaga ekologiczna. Jej obszar charakteryzuje się stosunkowo niewielkim stopniem przekształcenia środowiska. Źródła powstawania konfliktów ze środowiskiem przyrodniczym wynikają głównie z rozwoju i funkcjonowania miasta oraz innych większych jednostek osadniczych położonych w

obrębie obszaru gminy oraz intensyfikacji rolnictwa (nawożenie i ochrona roślin), wzrostu ruchu i transportu komunikacyjnego.

Jak wykazano w *PLANIE GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ DLA GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2015 – 2020*, zarówno w przypadku budynków użyteczności publicznej, tak i w sektorze prywatnym, termomodernizacja jest podstawowym instrumentem ograniczenia emisji CO₂. Prywatne zasoby na terenie gminy obejmują ponad 1700 mieszkań przede wszystkim w domach jednorodzinnych o całkowitej powierzchni ogrzewanej ok. 220 tys. m². W dużej mierze są to obiekty kilkudziesięcioletnie, cechujące się niską energooszczędnością. Zgodnie z przeprowadzonymi ankietami należy szacować, że do roku 2020 mieszkańcy zamierzają przeprowadzić prace odpowiadające pełnej termomodernizacji ze stanu „surowego” pod tym względem co najmniej 300 mieszkań. Każda taka inwestycja powinna skutkować spadkiem zużycia paliw odpowiadających ok. 2,5 tony węgla, co w skali gminy skutkować będzie redukcją o odpowiednik 750 ton węgla w skali roku. To z kolei wiązać się będzie ze spadkiem emisji dwutlenku węgla o 1590 Mg.

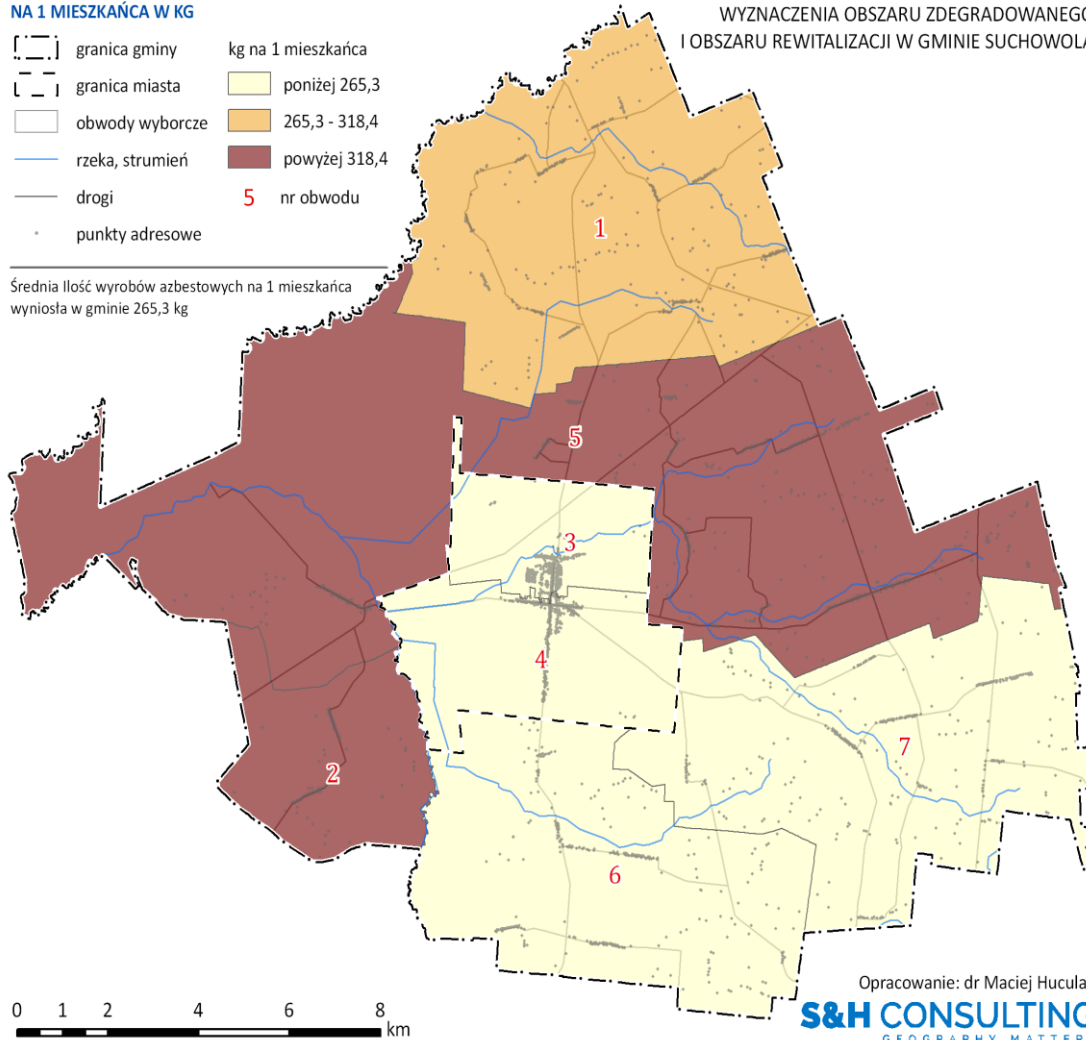
W przypadku danych dotyczących usuwania azbestu, nadal jest dużo do zrobienia w Gminie Suchowola. Rozkład wyrobów azbestowych pokazano na kartogramie w przeliczeniu na 1 mieszkańca, jednak w miejscach strategicznych, gdzie zamieszkuje najwięcej osób dane są warunkowane właśnie poprzez zagęszczenie ludności.

**ŚREDNIA ILOŚĆ WYROBÓW AZBESTOWYCH
NA 1 MIESZKAŃCA W KG**

[- - -]	granica gminy	kg na 1 mieszkańca
[- - -]	granica miasta	poniżej 265,3
[- - -]	obwody wyborcze	265,3 - 318,4
—	rzeka, strumień	powyżej 318,4
—	drogi	5 nr obwodu
•	punkty adresowe	

Średnia ilość wyrobów azbestowych na 1 mieszkańca wyniosła w gminie 265,3 kg

OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA

1.2.4 SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

Ustawa o rewitalizacji wskazuje, że wśród negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych należy przeanalizować w szczególności:

- niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny,
- brak dostępu do podstawowych usług lub ich niską jakość,
- niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru,
- niski poziom obsługi komunikacyjnej,
- niedobór lub niską jakość terenów publicznych.

W obszarze przestrzenno-funkcjonalnym w Gminie Suchowola problemy dotyczą degradacji obiektów użyteczności publicznej. W centrum Suchowoli znajdują się tereny zdegradowane: dworzec PKS (fotografia poniżej), bożnica żydowska, budynek starego kina, w dalszej części Suchowoli: targowica, zniszczony stadion miejski, który jest usytuowany w pobliżu powstającego osiedla budownictwa społecznego.

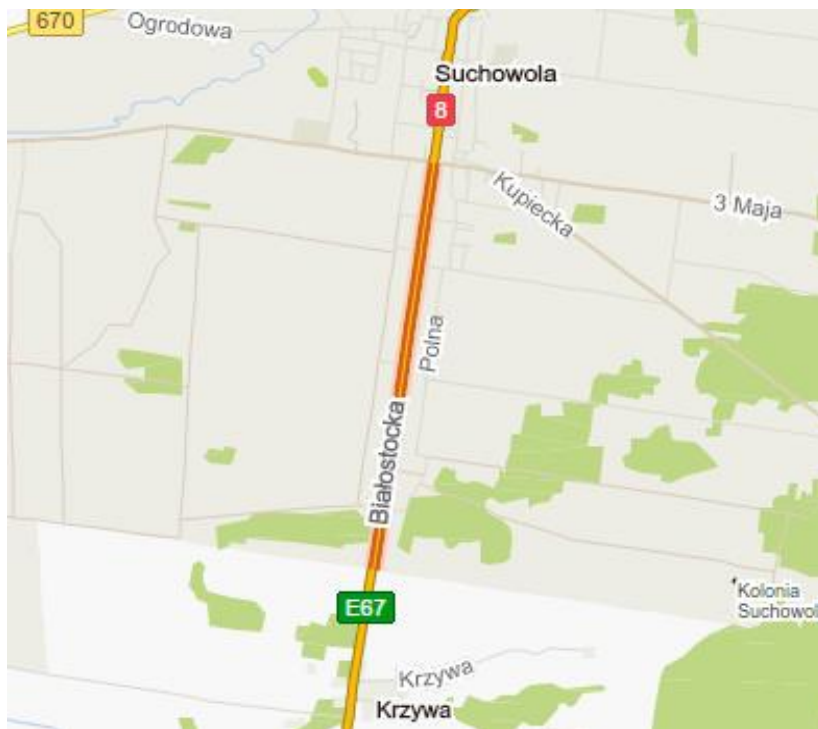

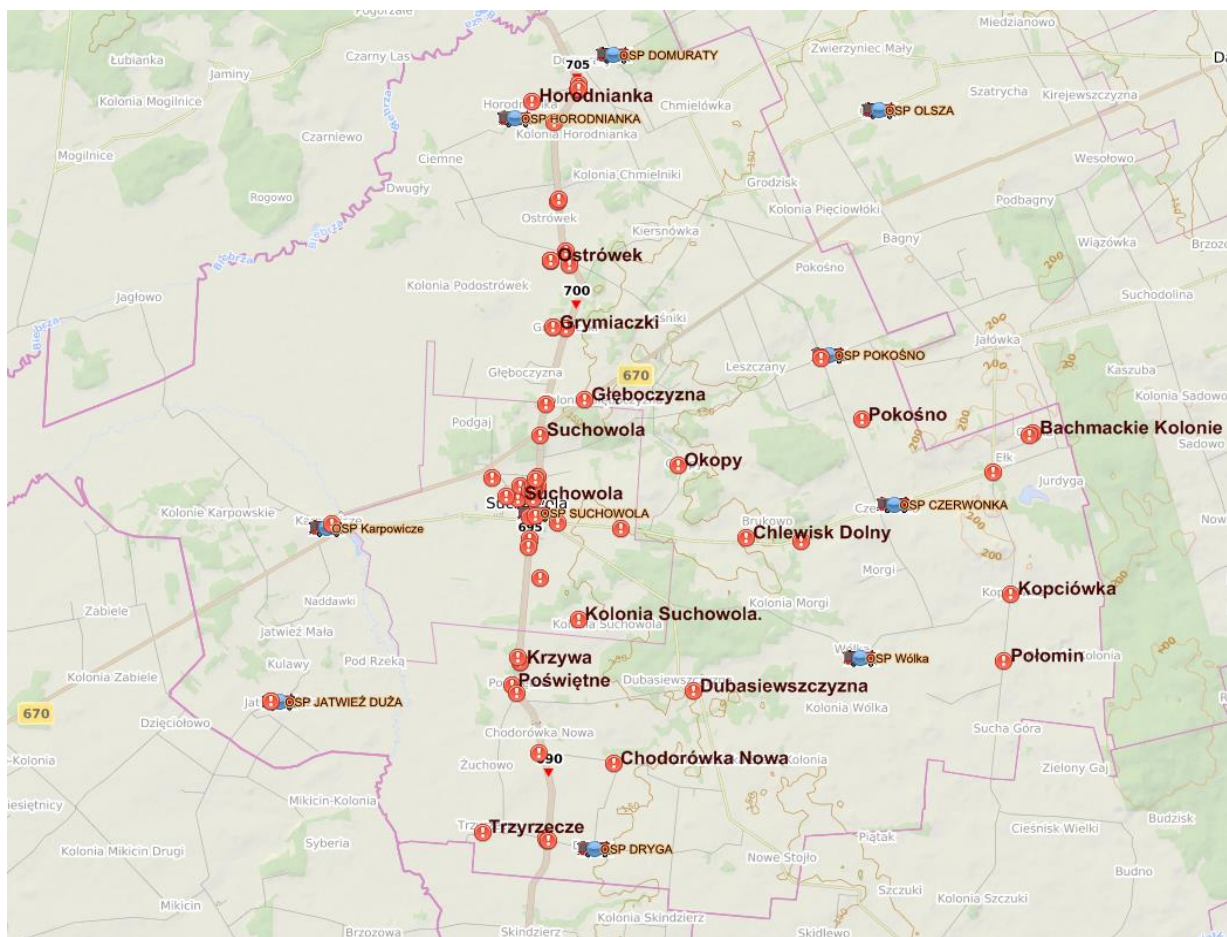
Fotografia 1. Budynek dworca PKS w Centrum Suchowoli

Mieszkańcy wskazywali ponadto w ankietach i przeprowadzonych konsultacjach swoje obserwacje na temat miejsc szczególnie niebezpiecznych, głównie w mieście Suchowola.

Miejsca szczególnie niebezpieczne na terenie gminy Suchowola:

- Droga krajowa Nr 8, przebiegająca przez ulice: Białostocką, Świętokrzyską i Augustowską, przecinające Centrum Suchowoli (76 % wszystkich wypadków drogowych w gminie w latach 2014-2015). Jest on ujęty w mapie zagrożeń bezpieczeństwa.
- Miejscowości posiadające dużą ilość obiektów użyteczności publicznej oraz stanowiące duże skupiska ludzkie, tj. miasto Suchowola.

Rysunek 4. Lokalizacja wypadków drogowych na terenie gminy Suchowola w latach 2014 – 2016.

Fotografia 2. Droga krajowa S-8 przebiegająca przez Centrum Miasta Suchowola

Gmina Suchowola posiada istotny potencjał przyrodniczy i kulturowy. Położona jest w punkcie, w którym krzyżują się drogowe szlaki turystyczne wiodące w kierunku Pojezierza Augustowskiego i Suwalszczyzny oraz Biebrzańskiego Parku Narodowego

Gmina Suchowola dysponuje istotnym potencjałem kulturowym. Najcenniejszymi zabytkami na jej terenie są układy przestrzenne Suchowoli, pozostałości zespołów dworskich w

Trzyrzeczu z piękną stodołą, zespoły sakralne w Suchowoli, Jatwiezi Dużej, 8 kapliczek na terenie całej gminy, w tym stara, piękna kapliczka piętrowa z figurą św. Jana Nepomucena koło Połomina, 5 wiatraków oraz jeden budynek dawnego szpitala. Natomiast najciekawsze zabytki archeologiczne to cmentarzysko średniowieczne w Jatwiezi Małej, grodzisko i osada z X-XII w. w Grodzisku oraz kurhan w Okopach.

Do najważniejszych obiektów kształtujących krajobraz kulturowy gminy Suchowola zaliczamy:

- Park miejski im. ks. Jerzego Popiełuszki w Suchowoli, w którym znajdują się:
 - łuk z krzyżem papieskim będący częścią historycznego ołtarza wybudowanego z okazji pobytu Ojca Św. Jana Pawła II w Białymstoku podczas IV Pielgrzymki do Ojczyzny w 1991 r.;
 - pomnik bł. ks. Jerzego Popiełuszki;
 - głaz symbolizujący geograficzny środek Europy;
 - kamienne tablice przybliżające najważniejsze wydarzenia w historii miasta;
 - kompleks podświetlanych fontann;
- Izba pamięci bł. ks. Jerzego Popiełuszki;
- symboliczny grób bł. ks. Jerzego Popiełuszki i ks. Stanisława Suchowolca przy kościele w Suchowoli;
- zabytkowy kościół pod wezwaniem św. Apostołów Piotra i Pawła, wybudowany w 1885 r., w którym znajdują się relikwie bł. ks. Jerzego Popiełuszki;
- pomniki ku czci mieszkańców ziemi suchowolskiej poległych w obronie ojczyzny;
- mużułmański dom parafialny, który umożliwia noclegi oraz degustację przysmaków tatarskich i regionalnych potraw, tj. kołdunów czy pieriekaczewników;
- dom rodzinny bł. ks. Jerzego Popiełuszki znajdujący się we wsi Okopy;
- cmentarzyska i grodziska we wsi Jatwież Mała, Okopy oraz Grodzisk;
- dawny lazaret, po wojnie funkcjonujący jako dom parafialny- drewniany budynek będący w ewidencji konserwatora zabytków
- bagna Bachmackie wraz z jeziorkiem Jurdyga, znajdujące się w okolicach wsi Bachmackie Kolonie, będące „miniaturą” Doliny Biebrzy. Swoje miejsce znalazły tu unikalne na skalę europejską gatunki ptaków i roślin, takich jak łabędź krzykliwy, czapla biała czy owadożerna rosiczka;
- zalew wraz z kąpieliskiem o powierzchni 4,95 ha w miejscowości Karpowicze.

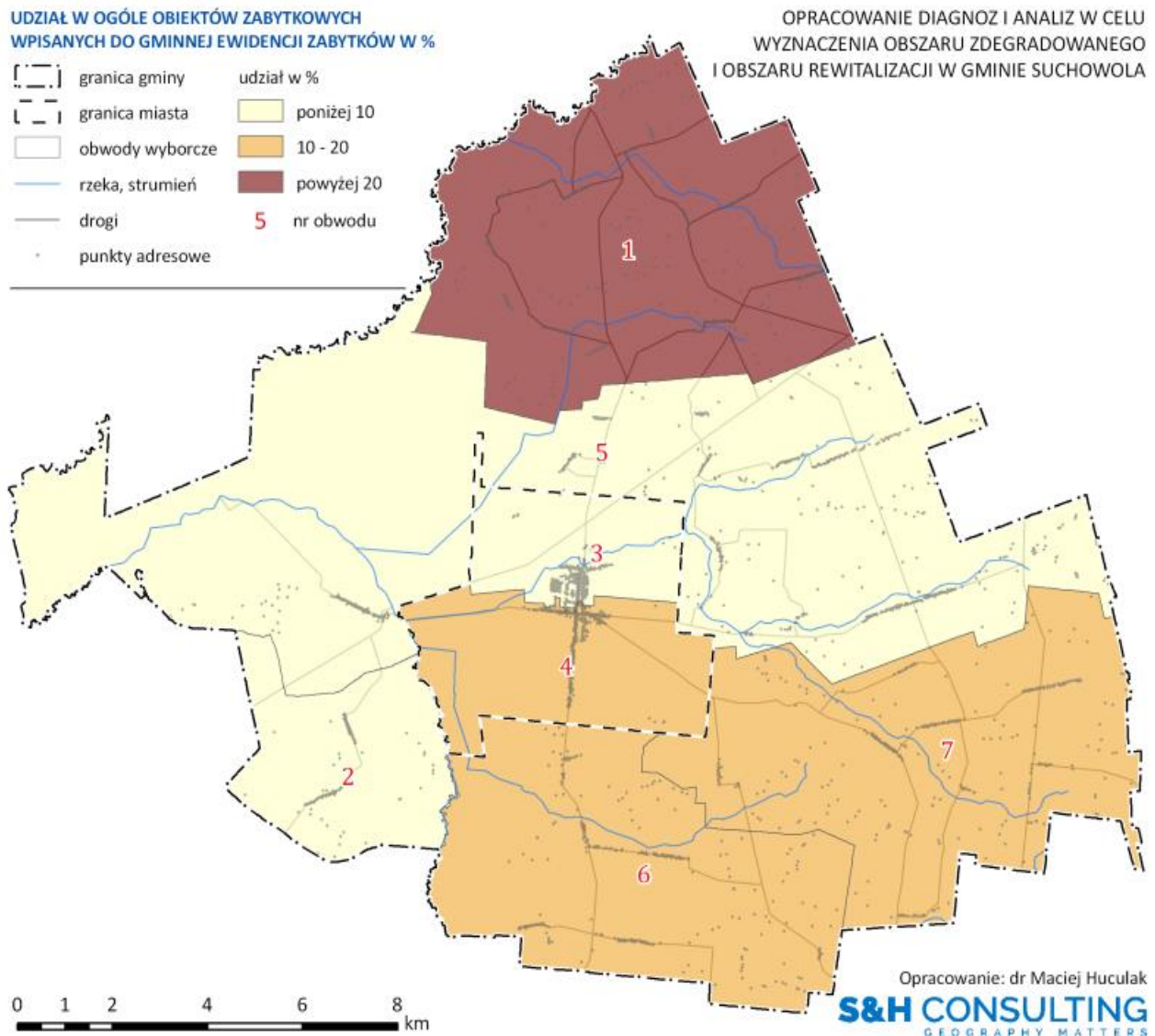
W wyniku weryfikacji stanu zabytków istniejących na terenie gminy Suchowola stwierdzono, iż przeważają tu obiekty budownictwa drewnianego mieszkalnego oraz cmentarze. Wśród ujętych w (gminnej ewidencji zabytków większość stanowią obiekty o częściowo zatartych cechach zabytkowych, co jest spowodowane w większości przypadków przez upływ czasu. Należy tu także wspomnieć o niefachowo prowadzonych modernizacjach i remontach, np. o zmianach pokrycia dachów. Obiekty sakralne zachowane są w dobrym stanie, były na bieżąco remontowane, zaś wszelkie działania przy zabytkach wpisanych do rejestru są uzgadniane i akceptowane przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wśród celów *STRATEGII OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2016-2030* znajdują się:

- Zachowanie dziedzictwa materialnego;
- Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, w tym kultywowanie tradycji regionalnych;

- Promocja i upowszechnianie szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego – przede wszystkim wynikającego z życia i posługi duszpasterskiej bł. ks. Jerzego Popiełuszki;
- Zwiększenie świadomości społecznej i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

W celu dokonania delimitacji obszaru zdegradowanego na kartogramie zamieszczono dane na temat ilości obiektów zabytkowych dla poszczególnych jednostek referencyjnych Gminy Suchowola.

1.2.5 SFERA TECHNICZNA

W zdecydowanej większości budynki mieszkalne na terenie gminy stanowią domy jednorodzinne. Stan budynków mieszkalnych na terenie gminy jest bardzo zróżnicowany, jednak większość z nich wymaga termomodernizacji. Na terenie gminy dominują domy murowane, które

wymagają remontów. Jednym z nich jest objęta rewitalizacją zabytkowa kamienica znajdująca się na podobszarze Centrum (fot. 3).

Fotografia 3. Kamienica w Centrum Suchowoli

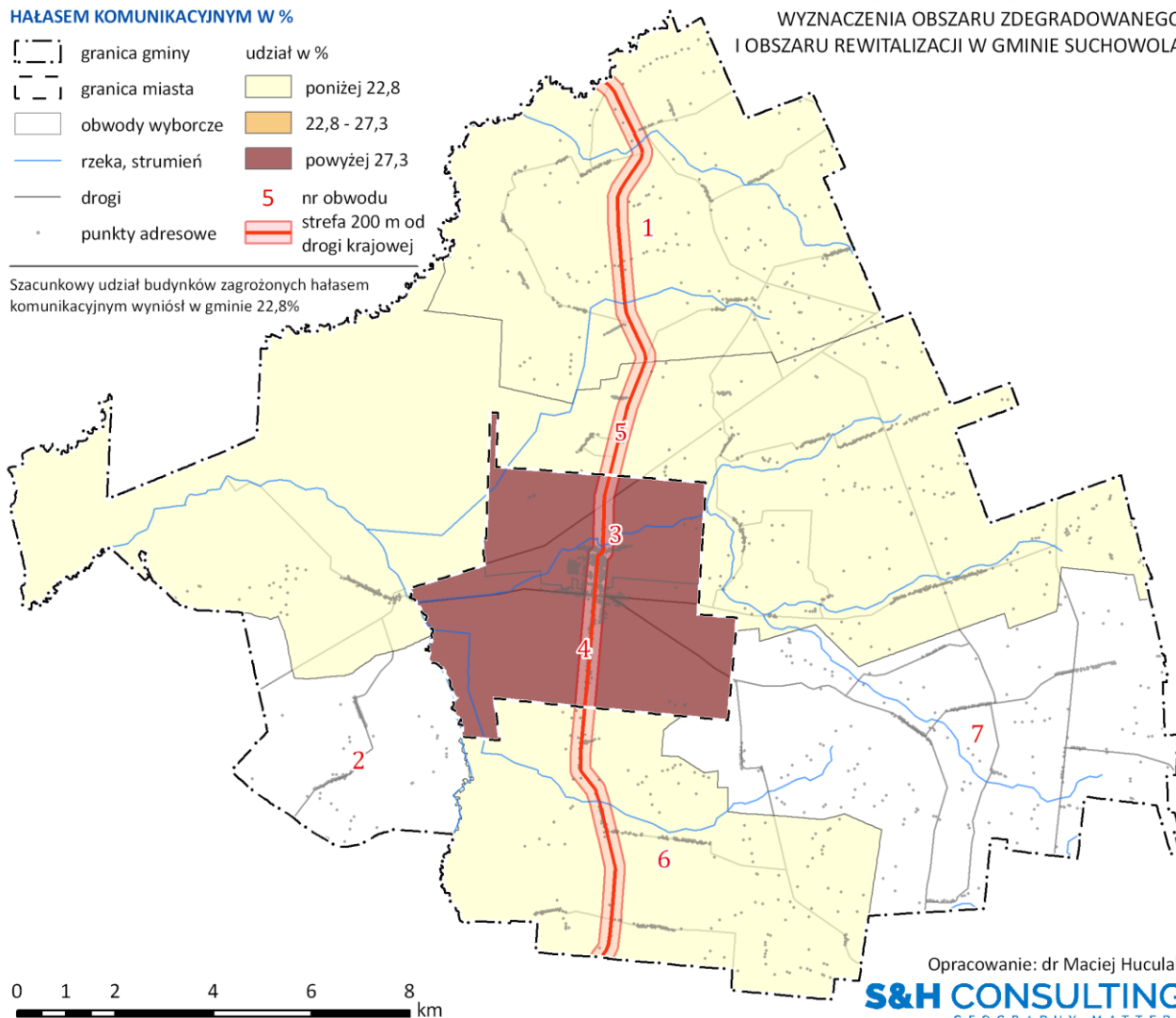
Na terenie gminy zlokalizowane są dwie biologiczne oczyszczalnie ścieków o przepustowości 555 m³/dobę. W 2015 roku na obszarze Gminy Suchowola znajdowało się 238 km czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej, z której korzystało 6 266 mieszkańców, tj. 87,3% ludności. Wodociągowa sieć rozdzielcza w przeliczeniu na 100 km² wyniosła 93,1 km i była dłuższa o 28,3 km niż średnia dla terenów województwa podlaskiego. W 2012 r. systemem odbioru śmieci objęte były 1433 budynki mieszkalne. Rok później z terenu gminy odebrano 524 ton zmieszanych odpadów komunalnych, z czego z gospodarstw domowych 489 ton.

Na powyższe problemy nakłada się uciążliwy pod względem zanieczyszczeń i hałasu transport samochodowy. Jest on szczególnie dotkliwy dla mieszkańców, interesariuszy rewitalizacji w strategicznym miejscu gminy, czyli w mieście Suchowola, co zostało zobrazowane na poniższym kartogramie.

**SZACUNKOWY UDZIAŁ BUDYNKÓW ZAGROŻONYCH
HAŁASEM KOMUNIKACYJNYM W %**

[- - -]	granica gminy	udział w %
[- - -]	granica miasta	poniżej 22,8
[]	obwody wyborcze	22,8 - 27,3
—	rzeka, strumień	powyżej 27,3
—	drogi	5 nr obwodu
•	punkty adresowe	strefa 200 m od drogi krajowej

Szacunkowy udział budynków zagrożonych hałasem komunikacyjnym wyniósł w gminie 22,8%

**OPRACOWANIE DIAGNOZ I ANALIZ W CELU
WYZNACZENIA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO
I OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE SUCHOWOLA**

Struktura przestępstw na terenie Suchowoli wyraźnie pokazuje, że wypadki drogowe stanowią poważne zagrożenie, co oznacza, że plany r Gminy w zakresie doświetlenia są dobrym punktem strategicznym, głównie ze względu na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.

W dotychczasowych badaniach ankietowych respondenci z gminy Suchowola podkreślali wagę dobrego oświetlenia ulic i miejsc spotkań społeczności. Według mieszkańców życie społeczne i kontakty międzyludzkie są utrudnione ze względu na brak miejsc spotkań oraz zbyt ciemne ulice. W ten sposób dochodzi do zbyt niskiego stopnia aktywizacji lokalnych społeczności. Wypadki drogowe na S-8 odczuwalne są przez mieszkańców jako jedna z niedogodności życia w mieście. Sieć kanalizacyjna na terenie gminy według danych GUS z roku 2013 miała długość 31,7 km i podłączonych było do niej 617 budynków mieszkalnych. Za jej pomocą odprowadzono 62 dam³ ścieków. Z sieci kanalizacyjnej korzystały 2004 osoby, co stanowi 27,9% mieszkańców gminy. Sieć rozdzielcza w przeliczeniu na 100 km² wyniosła 12,4 km i była o 3,3 km krótsza niż przeciętna dla całego obszaru województwa.

Na terenie gminy na koniec 2016 r. znajdowały się 2232 mieszkania. Ich liczba na przestrzeni ostatnich lat nieco wzrosła – od 2006 o ok. 4 %. Przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 osobę wynosiła 30,1 m². W tym względzie od 2006 r. nastąpił wzrost z 27,1 m², co w pewnej mierze związane jest ze spadkiem liczby mieszkańców gminy. Według danych GUS mieszkania są w 54 % wyposażone w centralne ogrzewanie. Odsetek ten wzrósł na przestrzeni 10 lat o 3 punkty procentowe.

Stan techniczny wielu budynków stwarza realne zagrożenie dla bezpieczeństwa mieszkańców. Poniżej zamieszczona fotografia budynku znajdującego się na Stadionie miejskim w Suchowoli jest reprezentatywna dla miejsc, które należy zrewitalizować i nadać im nowe funkcje społeczne.

Fotografia 4. Budynek techniczny na Stadionie w Suchowoli (fotografia ze spaceru badawczego w Suchowoli)

2. DELIMITACJA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I REWITALIZACJI

W świetle ustawy o rewitalizacji obszar zdegradowany to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy, czyli kumulację negatywnych zjawisk reprezentujących przede wszystkim sferę społeczną.

2.1 Obszar zdegradowany – miasto Suchowola

Do obszaru zdegradowanego zaliczone zostały tereny miasta Suchowola, tj. Centrum i tereny na ulicy Targowej. Na tym obszarze dochodzi do kumulacji negatywnych zjawisk. Analiza wskaźnikowa poszczególnych podobszarów i jednostek w mieście została przeprowadzona w oparciu o kryteria wskazane w *Zasadach programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych* oraz kryteria własne wyznaczone na potrzeby zdiagnozowania występujących na tym obszarze

problemów. **Obszar rewitalizacji łącznie nie obejmuje więcej niż 20% powierzchni gminy i dotyczy liczby ludności nie większej niż 30% jej mieszkańców⁶.**

Powierzchnia obszaru zdegradowanego wynosi 978,9 ha, czyli 3,8% obszarów gminy i jest zamieszkiwana przez 1147 mieszkańców, czyli 16,4 % mieszkańców gminy. Ze względu na strategiczną rolę tego obszaru w gminie, wysokie zagęszczenie ludności oraz realizację potrzeb społecznych należy uznać działania w tym obszarze za cele główne rewitalizacji.

2.1 WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH I SPOTKAŃ KONSULTACYJNYCH

Zgodnie z art. 5, ust. 1 ustawy o rewitalizacji partycypacja społeczna obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział interesariuszy, w tym poprzez uczestnictwo w konsultacjach społecznych oraz w pracach Komitetu Rewitalizacji.

Przygotowanie, prowadzenie i ocena rewitalizacji, o których mowa w ust. 1, polegają w szczególności na:

1) poznaniu potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz dążeniu do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami;

2) prowadzeniu, skierowanych do interesariuszy, działań edukacyjnych i informacyjnych o procesie rewitalizacji, w tym o istocie, celach, zasadach prowadzenia rewitalizacji, wynikających z ustawy, oraz o przebiegu tego procesu;

3) inicjowaniu, umożliwianiu i wspieraniu działań służących rozwijaniu dialogu między interesariuszami oraz ich integracji wokół rewitalizacji; 4) zapewnieniu udziału interesariuszy w przygotowaniu dokumentów dotyczących rewitalizacji, w szczególności gminnego programu rewitalizacji;

5) wspieraniu inicjatyw zmierzających do zwiększania udziału interesariuszy w przygotowaniu i realizacji gminnego programu rewitalizacji; 6) zapewnieniu w czasie przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy.

Analiza wskaźników występowania stanu kryzysowego w Gminie Suchowola była jednym z elementów służących diagnozie. Ponadto odbyły się spotkania konsultacyjne z mieszkańcami, jak też spacerów badawczych. Mieszkańcy Suchowoli wskazali na główne problemy dostrzegalne w gminie, jak też kierunki działań rewitalizacyjnych. Gmina posiada pozytywne doświadczenia z działań partycypacyjnych w formie zwyczajowo przyjętej, np. spotkań, warsztatów, seminariów, szerzenia informacji poprzez organizacje społeczne, w tym głównie sportowe oraz kościoły i sołtysów (tu głównie ankiety). Partycypacja społeczna rozpoczęła się już na etapie przygotowania diagnozy, która miała wytyczyć kierunki działań rewitalizacyjnych.

Badania przeprowadzono w oparciu o metodę CAWI, tzn. Computer Assisted Web Interviews. Ankieta była udostępniona w formie papierowej podczas spotkania konsultacyjnego 7 lutego 2017 roku oraz udostępniona na stronie internetowej: www.suchowola.pl, w zakładce

⁶ Za: USTAWA z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz. U. 2015 poz. 1777., Art. 10, p. 2.

REWITALIZACJA w dniach 14.02.2017 do 14.03.2017 oraz w wersji papierowej w Urzędzie Miejskim w Suchowoli. Zaproszenie do udziału w badaniu zamieszczone było również na portalu społecznościowym Facebook oraz fanpage'u „Rewitalizacja Gminy Suchowola”, które zostały założone specjalnie na potrzeby utworzenia Gminnego Programu Rewitalizacji i pogłębienia procesu partycypacji społecznej. Ponadto 4 marca 2017 roku odbyły się spaceru tematyczne, które pozwoliły na poznanie opinii mieszkańców, wypracowanie wspólnej wizji społecznej.

W ostatnich latach obserwuje się wyludnienie wsi, co stanowi również jeden z głównych problemów gminy Suchowola. Mieszkańcy gminy mają znikomy dostęp do placówek pomocowych dla osób i rodzin borykających się z trudnymi sytuacjami kryzysowymi, życiowymi. Brakuje wsparcia psychologa, terapeuty, lekarza psychiatry.

Fotografia 5. Fotografie historyczne Suchowoli zaprezentowane przez mieszkańców podczas spaceru studyjnego

4 marca 2017 roku.

Najniższe oceny zarówno wśród mieszkańców, jak i wśród liderów lokalnych otrzymały następujące działania:

- opieka nad osobami starszymi w gminie,
- wsparcie w tworzeniu podmiotów gospodarczych w gminie,
- działania kierowane do osób niepełnosprawnych.

Deficyty, które dostrzegają mieszkańcy to:

- zbyt krótkie godziny pracy świetlic szkolnych,
- mała aktywność świetlic wiejskich: brak animatora, niewielka oferta zajęć pozalekcyjnych w świetlicach wiejskich,
- problem z dowozem dzieci na zajęcia pozalekcyjne (ograniczony dowóz do szkół ograniczający się jedynie do godzin lekcyjnych; niewystarczający transport publiczny; brak autobusów),
- brak oferty skierowanej do dzieci podczas ferii i wakacji (np. półkolonie),
- niska aktywność społeczna, szczególnie wśród młodzieży,

- niewystarczający dostęp do służby zdrowia.

Rekomendacje:

- ✓ Konieczność podjęcia działań na rzecz większej aktywności społecznej mieszkańców gminy takich jak: kształcenie liderów; działania partycypacyjne inkubujące aktywność lokalną: konsultacje społeczne, grupy robocze, rady.
- ✓ Konieczność wsparcia powstawania organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej poprzez działania inkubujące, centra organizacji pozarządowych itp.
- ✓ Konieczność pogłębienia wiedzy nt. sytuacji osób niepełnosprawnych. Warto rozważyć powołanie zespołu ds. osób niepełnosprawnych przy opracowywaniu strategii LGD Fundacja Biebrzańska. Badania pokazują dużą rozbieżność w ocenie sytuacji tych osób, ocenie podejmowanych działań oraz potrzebach związanych z podejmowaniem interwencji (respondenci widzą problemy osób z niepełnosprawnością, natomiast nie widzą pilnej potrzeby działań (lub też nie wiedzą jak sytuację osób niepełnosprawnych realnie poprawić).
- ✓ Zarówno w ocenie liderów jak i mieszkańców konieczne są działania na rzecz zapewnienia opieki dla osób starszych (preferowana jest opieka domowa, w mniejszym zakresie instytucjonalna).
- ✓ Potrzeby kulturalne mieszkańców dotyczą głównie zapewnienia działań integracyjnych, wydarzeń i zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz seniorów; niewielka liczba uczestników badań wskazała inne potrzeby takie jak: czasopiśmiennictwo, ułatwienie udziału w kulturze wysokiej: teatr, opera.
- ✓ Konieczne są dalsze działania na rzecz opieki nad małymi dziećmi i edukacji przedszkolnej na terenach wiejskich.
- ✓ Ważnym tematem jest organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży (warto rozważyć jak najaktywniejsze włączenie partnerów społecznych w działania w tym zakresie).
- ✓ Pomimo, iż ważną wskazaną potrzebą jest wsparcie materialne osób ubogich, warto jednak stosować narzędzia aktywnej integracji, które pozwolą osobom o niskim statusie materialnym na znalezienie pracy niż decydować się na rozwiązania niewymagające aktywności.

3 OBSZAR REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA

Rewitalizacja jest ważnym procesem związanym z przedsięwzięciami prowadzonymi w kierunku gminy inteligentnie budującej swoją tożsamość i wartość, a w aspekcie finansowania nowoczesnego rozumienia potrzeb przygotowania fundamentu dla pozyskania środków na jego rozwój. Stwarza szerokie spektrum możliwości angażowania środków zewnętrznych na realizację celów rewitalizacji.

Do przeprowadzenia rewitalizacji Gminy Suchowola wymagane są:

1. Uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju gminy.

2. Pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego wskazanego w programie rewitalizacji oraz zdefiniowaniu dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje łącznie kwestie społeczne, ekonomiczne, przestrzenno – infrastrukturalne i środowiskowe oraz kulturowe.
3. Ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;
4. Właściwy dobór narzędzi oraz interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru.
5. Zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej, infrastrukturalnej, środowiskowej i kulturowej.
6. Koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji.
7. Realizacja zasady partnerstwa polegającej na włączeniu szerokiego grona partnerów (w szczególności lokalnych społeczności, przedsiębiorców, a także innych interesariuszy procesu rewitalizacji i ekspertów) w procesy programowania i realizacji działań rewitalizacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Rewitalizacja Gminy Suchowola ma przede wszystkim sprzyjać poprawie ładu przestrzennego w Gminie i realizacji idei obszaru zwartego. Suchowola to Geograficzny środek Europy⁷. Jest celem licznych pielgrzymek ze względu na kult księdza Jerzego Popiełuszki. W gminie aktywnie funkcjonują również kluby sportowe:

- Ludowo-Uczniowski Klub Sportowy „Błękitni”
- Młodzieżowy Klub Sportowy „Eurocentr Suchowola”
- Ludowo-Uczniowski Klub Sportowy działający przy GOKSiT
- Uczniowski Klub Sportowy „Tur”
- Uczniowski Klub Sportowy „Gryf”

Jednak należy pobudzić działania III sektora, gdyż NGO nie jest mocną stroną Gminy. Obecnie działa głównie Towarzystwo Przyjaciół Suchowoli oraz Fundacja im. ks. Jerzego Popiełuszki na Rzecz Liceum Ogólnokształcącego w Suchowoli. Aktywnie integruje społeczność lokalną 15 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej (w tym jedna w Suchowoli i jedna w Jatwiezi Dużej). Jest to najwyższa liczba aktywnie działających jednostek ochotniczych w zestawieniu z całym powiatem sokólskim. Młodzieżowa Orkiestra Dęta OSP Suchowola. Liczni sponsorzy wspierają działalność OSP w Suchowoli.

Ponadto Suchowolę charakteryzuje wielokulturowość. Jest to związane z bogatą historią terenów, które przez lata zamieszkiwane były przez różne grupy etniczne, wyznaniowe i narodowościowe, tj. Żydów, Tatarów. Lokalna społeczność jest mocno zróżnicowana – w strukturze dominują katolicy, jednak liczną mniejszości stanowią muzułmanie. Wielokulturowość tego terenu przyciąga licznych turystów, ponieważ mogą tu np. spróbować tradycyjnej kuchni tatarskiej, oferowanej przez muzułmański dom pielgrzyma.

⁷ Za: Strategia Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Gminy Suchowola na lata 2016-2030.

Do najbardziej znanych imprez organizowanych na terenie gminy jest odbywająca się od 2002 roku jest Europarada Orkiestr Dętych⁸. Duże zainteresowanie budzi odbywający się bieg pod nazwą „Cross trzeźwości”, który przy problemach z nałogami na obszarach gminy, jak też całego powiatu sokólskiego, w tym głównie na obszarach wiejskich, ma dobre reperkusje społeczne.

Suchowola jest gminą atrakcyjną turystycznie. Na jej obszarze krzyżują się drogowe szlaki turystyczne, szlaki piesze, motorowe, rowerowe i wodny. Jej środowisko jest unikatowe w skali kraju, znajdują się tu torfowiska, roślinność bagienna, rzadko spotykane okazy fauny i flory. Wypoczynek oferują głównie gospodarstwa agroturystyczne. Produkty lokalne charakterystyczne dla tej gminy to przede wszystkim sękacz oraz sery i oleje. Te wszystkie atuty Suchowoli stwarzają dobry klimat dla agroturystyki.

Wyznaczone cele rewitalizacji wynikają ze zdiagnozowanych problemów, które skumulowały się na obszarze gminy. Ich realizacja wpłynie na rozwiązanie lub zminimalizowanie najistotniejszych problemów oraz przyczyni się do wzrostu jej atrakcyjności w ocenie inwestorów, turystów, a przede wszystkim mieszkańców. W roku 2014 na sto osób w wieku produkcyjnym przypadało 64 os. w wieku nieprodukcyjnym, podczas gdy odsetek ten w województwie wyniósł 58.

Rewitalizacja Suchowoli oprze się na pięciu głównych obszarach:

- 1. społecznym** – zapobieganie patologiom i wykluczeniu społecznemu, w tym głównie bezrobociu i ubóstwu, jak też wyuczonych bezradności; wzrost poziomu integracji mieszkańców gminy,
- 2. gospodarczym** – nowe miejsca pracy oraz warunkowanie powstawania nowych podmiotów gospodarczych, rozpowszechnianie i ułatwianie aktywności gospodarczej, głównie w zakresie budowania marketingu lokalnego, związanego z dużym ruchem pielgrzymkowym (pamiątki związane z kultem ks. Jerzego Popiełuszki, koloryt lokalny i międzykulturowy),
- 3. przestrzenno-funkcjonalnym** – w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, w tym: zaplanowano inwestycje w zakresie budowy elementów małej infrastruktury rekreacyjnej, jako miejsc przyjaznych dla rodzin i aktywizujących seniorów, zagospodarowania obszarów stanowiących miejsca rozrywki i integracji dla mieszkańców,
- 4. technicznym** – zły stan techniczny obiektów użyteczności publicznej, brak funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.
- 5. środowiskowym** – utrwalanie postaw proekologicznych.

Rewitalizacja, jako proces przemian służących wyprowadzeniu ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów, zakłada optymalne wykorzystanie endogenicznych uwarunkowań oraz wzmacnianie lokalnych potencjałów.

Głównym celem przygotowania projektu rewitalizacji będzie uzyskanie jak największej ilości

⁸ Za: Diagnoza Społeczna Obszaru LGD Fundacja Biebrzańska z 2015 roku.

opinii z miarodajnych źródeł, co będzie możliwe dzięki skutecznemu włączeniu różnych grup interesariuszy. Dlatego należy w społeczności wzmocnić poczucie odpowiedzialności za proces rewitalizacji.

Obszary, które Gmina chce objąć rewitalizacją:

W wyniku konsultacji społecznych, w tym spacerów tematycznych wyznaczono wstępnie tereny, które należy objąć rewitalizacją.

W budynku kina „Kometa” może się znaleźć sala widowiskowa. Budynek jest usytuowany w ścisłym centrum miasta (fotografia poniżej), w strategicznym punkcie dla całej Gminy. Stan sali kinowej jest technicznie zły, wymaga remontu, który poprawiłby zarówno funkcjonalność budynku, jak też pozwoliłby na wykorzystanie przestrzeni na spotkania, których brakuje w odczuciu lokalnej społeczności, czyli głównych beneficjentów procesu rewitalizacji.

Kolejnym terenem zdegradowanym jest działka w ścisłym Centrum miasta Suchowola. Znajduje się obok poczty, a obecnie jest tam dziki parking. Plany rewitalizacyjne przewidują powstanie w tym miejscu bazarku, który umożliwiłby sprzedaż wyrobów lokalnych. W tym celu należy zrealizować projekty w ramach interwencji EFS, z zakresu np. marketingu lokalnego. Do obszaru zaliczono również pozostałe zdegradowane przestrzenie, które mogą wpłynąć na pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości. Tego typu obszary mogą wpłynąć na pobudzenie marketingu produktu lokalnego, którego potrzebuje Suchowola.

W Centrum znajduje się również zabytkowy budynek przy kościele, w sąsiedztwie plebanii. Ze względu na ruch pielgrzymkowy i kult księdza Popiełuszki ma tam powstać muzeum.

Fotografia 6. Budynek kina „Kometa” w Centrum miasta Suchowola; po prawej siedziba OSP

Ulica Targowa jako podobszar rewitalizacji miasta Suchowola daje możliwości połączenia funkcji sportowych, gdyż znajduje się tu stadion miejski oraz teren handlowo-wystawienniczy. Na targowicy miejskiej tradycyjnie odbywały się do roku 2013 targi koni. Ponadto obszar będzie

sąsiadował z planowanym terenem pod budownictwo społeczne. Możliwe do realizacji są w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych projekty określone jako miękkie, często niedoceniane społecznie.

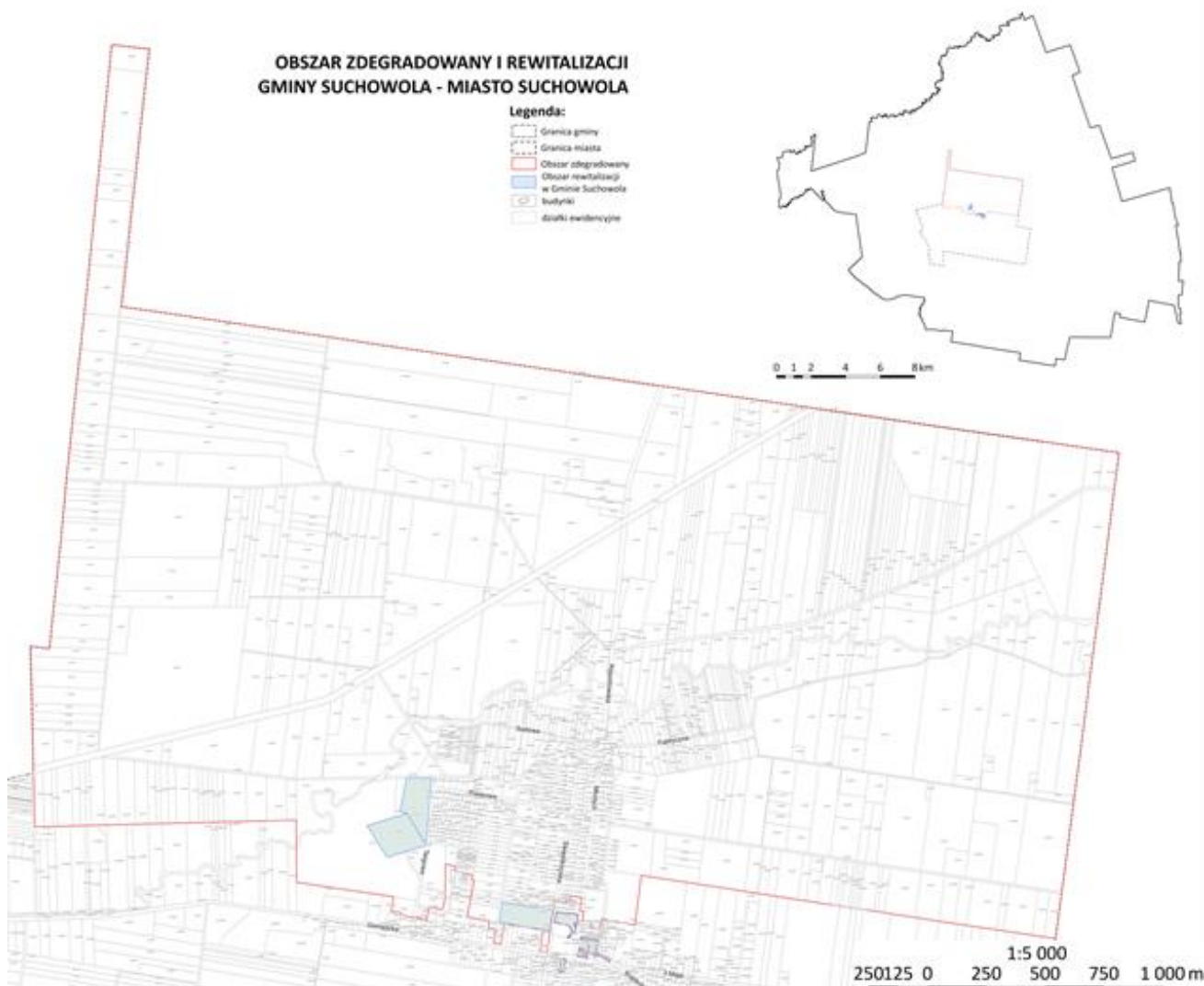
W wyniku konsultacji oraz spacerów tematycznych uznano za niezbędną potrzebę rewitalizacji kamienicy po posterunku policji znajdującą się przy ul. Augustowskiej.

W wyniku konsultacji społecznych oraz wywiadów pogłębionych ważną staje się kwestia wsparcia projektów aktywizujących, pobudzających lokalną przedsiębiorczość, objętych interwencją w ramach EFS. Ich realizacja powinna przyczynić się do rozwiązania wskazanych w diagnozie kwestii społecznych oraz wpływać na integrację interesariuszy procesu rewitalizacji.

2.2 Obszar rewitalizacji – miasto Suchowola

Powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi 8,0 ha, czyli 0,31% obszarów gminy, zgodnie z zamieszczoną poniżej mapą obszarów.

Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji wynosi 0,1 % mieszkańców gminy.

Program rewitalizacji Gminy Suchowola złożony z wielu różnorodnych projektów jest konstrukcją warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji. Oczekuje się wzajemnego powiązania oraz synergii projektów rewitalizacyjnych. Nie oznacza to obowiązku jednoczesnej realizacji projektów w każdym przypadku, ale synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację kryzysową, zarówno w Mieście Suchowola, jak też w całej gminie. Jednym z zastosowanych narzędzi będzie prowadzenie konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji będą dotyczyć.

Na terenie gminy Suchowola występuje wysokie bezrobocie, prowadzące do obniżenia standardu życia ludności. Znaczną liczbę mieszkańców gminy stanowią też osoby w wieku poprodukcyjnym. Obserwuje się postępujący spadek udziału ludności w grupie produkcyjnej i przedprodukcyjnej. Na terenie gminy występują drobni wytwórcy, specjalizujący się w przemyśle spożywczym i usługodawcy - w mieście 121 podmiotów, w gminie 195. Liczną grupę stanowią seniorzy, których należy zaktywizować, ale też wykorzystać ich potencjał i doświadczenie, co może stanowić dogodny klimat dla mentoringu międzypokoleniowego. Powrót do ginących i zielonych zawodów może wspomóc pobudzanie przedsiębiorczości w gminie.

Niezbędne są stałe seminaria i warsztaty z młodzieżą szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w Suchowoli. Ta grupa docelowa jest w kręgu zainteresowań samorządu lokalnego, gdyż młodzi ludzie migrują w poszukiwaniu miejsc pracy. W dniach 10-12 kwietnia w Liceum oraz Gimnazjum w Suchowoli odbyły się warsztaty rewitalizacyjne dla młodzieży.

Celem spotkań było zapoznanie uczniów z zagadnieniem rewitalizacji oraz wypracowanie pomysłów na zagospodarowanie trzech obszarów wyznaczonych do rewitalizacji. Był to park w centrum Suchowoli, obszar targowiska oraz stadionu. Pomysły młodzieży miały stanowić punkt wyjścia do dalszej pracy związanej z konkursem na pomysły rewitalizacyjne skierowanym do młodzieży ze szkół w Suchowoli.

Uczestnicy warsztatów zwracali uwagę w swoich wypowiedziach przede wszystkim na brak miejsca, w którym mogliby spędzać czas wolny. Propozycje dotyczyły przestrzeni kawiarni, miejsca z bilardem, piłkarzykami. Propozycje dotyczyły zarówno zagospodarowania przestrzennego w postaci nowych budynków lub zagospodarowania istniejących obiektów (np. stadionu), jak też poszerzenia oferty edukacyjnej, szczególnie na potrzeby maturzystów. Posiadanie otwartego miejsca do spotkań jest bardzo wyraźną potrzebą młodych suchowolan.

Gmina posiada **pozytywne doświadczenia** z działań partycypacyjnych w formie zwyczajowo przyjętej, np. spotkań, warsztatów, seminariów, szerzenia informacji poprzez organizacje społeczne, w tym głównie sportowe oraz kościoły i sołtysów.

Podobszar rewitalizacji: Centrum Miasta Suchowola

Dla podobszaru Centrum Suchowoli jako drugi cel rewitalizacji wskazano przekształcenie przestrzeni zdegradowanych na cele aktywizacji gospodarczej. Jest to związane z relatywnie wysokim bezrobociem wśród mieszkańców Miasta oraz funkcjonowaniem przestrzeni zdegradowanych, które mogą zostać wciągnięte w plany aktywizacji społecznej mieszkańców.

Szczególny nacisk w tym zakresie Gmina zamierza położyć na formy aktywizacji społecznej i

pobudzanie przedsiębiorczości poprzez **promocję lokalnych potencjałów**:

- pobudzenie turystyki pielgrzymkowej,
- sieć tworzenia i sprzedaży pamiątek z pielgrzymek,
- wyróżnienie znanego Sękacza z Suchowoli,
- sport amatorski.

Sytuacja wielokulturowości i starzenie się społeczności stanowią dobry klimat dla idei mentoringu międzykulturowego (dialog trzech wiodących kultur, Zajęcia szkolne z ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym warsztaty kulinarne, Działania organizacji społecznych, w tym senioralnych) i międzypokoleniowego (wymiana i fluktuacja wiedzy i doświadczeń seniorzy-młodzież (przekazanie tradycji – rzemieślniczej, rolniczej, budowlanej, kwestia wytworzenia mody i potrzeby, kulinarnej, różnokulturowej, pamiątki – dewocjonalia, czyli wzmocnienie potencjału).

Kluczowe zjawiska negatywne i potencjały na obszarze Miasta Suchowola

Sfera zjawisk	Zjawiska negatywne	Potencjały
Społeczne	<p>Starzejące się społeczeństwo – bardzo duży odsetek osób starszych w strukturze społeczeństwa</p> <p>Wysokie bezrobocie</p> <p>Brak rozbudowanej oferty spędzania czasu wolnego, np. w formie świetlic środowiskowych</p>	<p>Rozwinięta infrastruktura społeczna</p> <p>Wielokulturowość</p> <p>Turystyka pielgrzymkowa, w tym tworzenie i sprzedaż pamiątek pielgrzymkowych</p>
Pozostałe (w tym gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne, infrastrukturalne)	<p>Zagrożenie spowodowane zanieczyszczeniem powietrza (transport)</p> <p>Słaby klimat aktywności gospodarczej</p> <p>Niezagospodarowane przestrzenie zdegradowane</p>	<p>Rozbudowana infrastruktura komunalna</p> <p>Pobudzanie mieszkalnictwa czynszowego</p>

Podobszar rewitalizacji: ulica Targowa

Ulica Targowa ma znaczenie strategiczne dla funkcjonowania miasta. Tutaj znajduje się stadion miejski oraz plac targowy, które obecnie nie są wykorzystywane jako miejsca integracji społecznej.

Fotografia 7. Mapa satelitarna ulicy Targowej w mieście Suchowola

Fotografia 8. Fotografia ze spaceru studyjnego w dn. 4 marca 2017 roku. Źródło: portal iSokolka: <https://isokolka.eu/suchowola/19658-dworzec- PKS-park-miejski-targowica-i-stadion-co-odnowic-w-suchowoli-foto>

Na obrzeżach miasta powstanie do 2019 roku osiedle, które będzie odpowiedzią na zagrożenia demograficzne obserwowane w Gminie. „Mieszkania na wynajem w Suchowoli” to program mieszkalnictwa społecznego. Gmina zamierza wybudować 46 nowych mieszkań. Działka o powierzchni 5 tys. m² przylega do stadionu i targowicy miejskiej.

Fotografia 9. Wizualizacja osiedla „Mieszkania na wynajem w Suchowoli”

3. BADANIA ANKIETOWE I WYNIKI KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Rzeczywistym beneficjentem procesu rewitalizacji są mieszkańcy, w tym lokalni przedsiębiorcy. Samorząd powinien być jedynie odpowiedzialny za prawidłowe koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji. Dlatego też ważne na etapie wyznaczania obszaru zdegradowanego i rewitalizacji stały się spotkania z mieszkańcami, jak też ankiety dla mieszkańców, głównych beneficjentów procesu rewitalizacji.

W spotkaniach konsultacyjnych uczestniczyło 81 osób, a ankieta została wypełniona przez reprezentatywną grupę 162 osób.

Jak wykazały konsultacje społeczne, mieszkańcy dostrzegają kumulację zjawisk negatywnych społecznie głównie w centrum miasta Suchowola. Dochodzi do gromadzenia się młodzieży, głównie uczniów szkoły w porze wieczorowo-nocnej w rejonie sklepu „Ósemka” w Suchowoli przy ul. Białostockiej, Szkoły Podstawowej oraz placu zabaw w Suchowoli przy ul. Szkolnej, przystanku PKS i Parku Miejskiego w Suchowoli przy ul. Plac Kościuszki, Stadionu Miejskiego w Suchowoli przy ul. Targowej, a co za tym idzie dopuszczanie się wykroczeń porządkowych⁹. Funkcjonariusze PP w Suchowoli w trakcie wykonywania czynności służbowych zwiększyli częstotliwość monitorowania rejonu Zespołu Szkół, przystanku PKS, Parku Miejskiego,

⁹ Propozycje i wnioski zgłaszane podczas konsultacji społecznych w dniu 15.02.2016 roku w Gminie Suchowola. W konsultacjach wzięło udział 140 osób.

sklepów, Szkoły Podstawowej, stadionu miejskiego i innych miejsc gromadzenia się młodzieży, reagując na sprawców czynów zabronionych. Jednak rewitalizacja tych terenów pozwoli na uzyskanie efektu estetyzacji i nadanie im wyraźnego charakteru społecznego.

W obszarze kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego:

- niezadawalająca baza rekreacyjno – turystyczna,
- brak sieci sprzedaży pamiątek i obsługi turystów - zwłaszcza pielgrzymów,
- brak centrum informacji turystycznej.

Bezpośrednie cele konsultacji społecznych:

- zapoznanie mieszkańców z szansami, jakie daje proces rewitalizacji,
- konsultacje i zbieranie koncepcji działań i projektów,
- udział podczas wyznaczeniu obszaru wsparcia – obszaru zdegradowanego,
- zaprezentowanie mieszkańcom wyników prowadzonych wcześniej konsultacji.

Opinia środowiska lokalnego to główny element tworzenia procesu rewitalizacji. Dzięki partycypacji społecznej zostaną zaprojektowane konkretne i wymierne zadania, które będą w stanie rozwiązywać problemy i przyczynią się do wyeliminowania niekorzystnych zjawisk. W ten sposób podniesie się jakość życia mieszkańców obszarów zdegradowanych.

Podejście partycypacyjne ma podnieść skuteczność i trwałość projektu rewitalizacji Gminy Suchowola. Odpowiednie przygotowanie i współudział mieszkańców w wyznaczaniu obszaru objętego procesem rewitalizacji wpłynie bezpośrednio na zwiększenie świadomości i gotowości **interesariuszy, którzy odczują pozytywne skutki rewitalizacji.**

Partycypacyjne współdecydowanie w Suchowoli zrealizuje zasadę partnerstwa, o której mówi art. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013. Opiera się ona na włączaniu szerokiego grona partnerów, a w szczególności lokalnych społeczności i przedsiębiorców w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu, przede wszystkim z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Podsumowanie

Należy prawidłowo odkodować pojęcie rewitalizacji jako procesu wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych przez skoordynowane działania na rzecz społeczności lokalnej (efekty społeczne), przestrzeni (efekty funkcjonalno-użytkowe) i lokalnej gospodarki (efekty społeczno – ekonomiczne). Efekty estetyzacji obszarów zdegradowanych zostaną spotęgowane przez pobudzanie świadomości społecznej w formie spotkań z różnymi grupami

interesariuszy oraz rozbudzanie postaw przedsiębiorczych, w tym budowaniu marki lokalnej. Zgodnie z definicją zawartą w nowej Ustawie o rewitalizacji wszystkie te aspekty powinny być rozpatrywane obszarowo (skoncentrowane terytorialnie) i prowadzone przez interesariuszy procesu. To klucz do sukcesu w zapewnieniu jakości i trwałości efektu rewitalizacji.

Kompleksowy i interdyscyplinarny charakter działań składających się na program rewitalizacji sprawia, że jak w żadnym z przygotowywanych przez Gminę dokumentów operacyjnych oraz strategicznych, szczególnego znaczenia nabierają kwestie związane z przygotowaniem skutecznego systemu jego opracowania i wdrażania. W przypadku Suchowoli kwestie te posiadają szczególne znaczenie ze względu na uwarunkowania zewnętrzne związane z programowaniem procesów rewitalizacji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego.

Suchowola znajduje się, podobnie jak wiele ośrodków miejskich województwa podlaskiego w specyficznej w skali całego kraju sytuacji. Województwo podlaskie nie posiada doświadczeń w realizacji programów rewitalizacyjnych.

Województwo podlaskie, jako jedyne w kraju nie posiadało w ramach RPO realizowanego w perspektywie finansowej 2007-2013 środków przeznaczonych na realizację działań rewitalizacyjnych. Brak doświadczenia w realizacji takich projektów bez wątpienia będzie stanowił znaczne utrudnienie.

Natomiast uwarunkowania zewnętrzne związane głównie z przedłużającymi się negocjacjami z Komisją Europejską w zakresie uzgodnień dotyczących RPO w nowej perspektywie finansowej. Dodatkowym elementem, który wpływa na kształt zaproponowanego systemu jest Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r., która wprowadza wymogi prawne oraz konkretne rozwiązania w zakresie dotyczącym fazy wdrażania programów rewitalizacji.

Planowane kierunki działań rewitalizacyjnych

W obszarze rewitalizacji zauważalny jest problem złego stanu estetyki przestrzeni miejskiej: elewacje budynków, stan techniczny obiektów, niezagospodarowane przestrzenie publiczne, brak odpowiedniej infrastruktury rekreacyjnej, elementów małej architektury, co wpływa negatywnie na aktywizację społeczną.

W procesie wdrażania programu rewitalizacji Suchowoli przewidziano wspólne działania Komitetu Rewitalizacji złożonego z przedstawicieli samorządu lokalnego, instytucji publicznych, przedsiębiorców, pracowników Urzędu Miasta w Suchowoli, organizacji społecznych i pozarządowych, przy współudziale ekspertów zewnętrznych, ale przede wszystkim partycypację mieszkańców gminy, którzy są głównymi interesariuszami procesu. W związku z tym konieczna staje się realizacja w postaci projektów obejmujących działania prospołeczne i aktywizujące, objęte interwencją w ramach EFS.

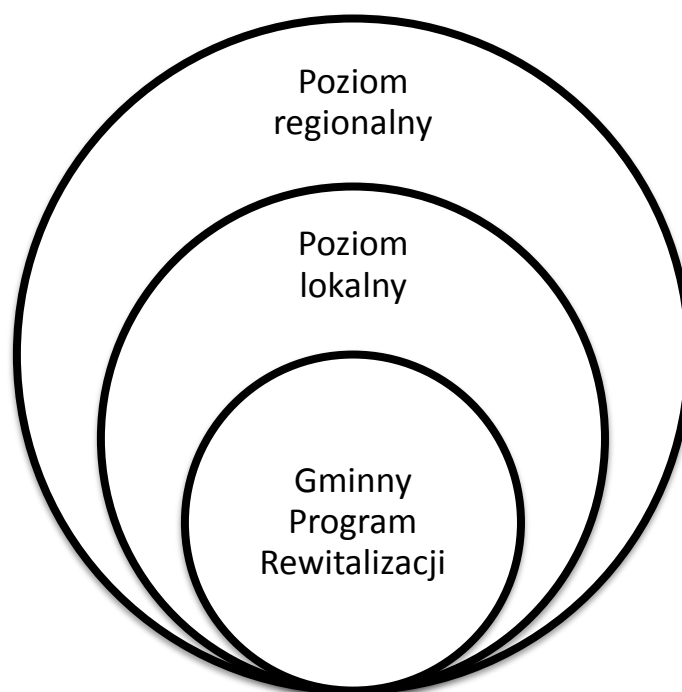
Lokalne potencjały na obszarze rewitalizacji

W celu wykorzystania lokalnych potencjałów określono listę elementów potencjału, aby położyć większy nacisk na współpracę przy wdrażaniu programu rewitalizacji, jak widać na poniższym schemacie.

RODZAJ POTENCJAŁU	ELEMENTY POTENCJAŁU	Podobszar
SPOŁECZNY	Organizacje pozarządowe, świetlice, miejsca spotkań, ośrodek kultury	Centrum Targowa
EDUKACYJNY	Placówki edukacyjne i opiekuńczo-wychowawcze; ośrodek kultury	Centrum
GOSPODARCZY	Podmioty gospodarcze	Centrum Targowa
REKREACYJNY	Obiekty sportowe i rekreacyjne, tereny zielone urządzone i nieurządzone	Centrum Targowa
PRZESTRZENNO-FUNCJONALNY	Zarządcy budynków, w tym budynków zabytkowych	Centrum

4. POWIĄZANIA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2017-2023 Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI I PLANISTYCZNYMI

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Suchowola na lata 2017-2023 stanowi interdyscyplinarną płaszczyznę działań prospołecznych, łączącą różne strategie rozwoju lokalnego. W swych założeniach dokument uwzględnia występujące problemy oraz kompleksowe działania ujęte w dokumentach strategicznych na szczeblu regionalnym oraz lokalnym. Poniżej przywołano najważniejsze dokumenty strategiczne i planistyczne z wyszczególnieniem celów i kierunków działania powiązanych z Gminnym Programem Rewitalizacji Suchowoli na lata 2017-2023. Na tej podstawie założenia programu rewitalizacji wpisują się jako istotny element całościowej wizji Suchowoli.

Zależność Gminnego Programu Rewitalizacji Suchowoli na lata 2017-2023 od dokumentów strategicznych różnych szczebli.

Źródło: opracowanie własne

4.1 Poziom regionalny

➤ Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu województwa, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni regionalnej. W dokumencie

zaprezentowano wizję województwa do roku 2030: Województwo podlaskie jest zielone, otwarte, dostępne i przedsiębiorcze.

Największy potencjał w regionie mają następujące formy turystyki: turystyka wypoczynkowa na obszarach cennych przyrodniczo i nad jeziorami, w tym agroturystyka. Znajdują się tu obszary o wysokiej atrakcyjności przyrodniczej, które mogą pozwolić na rozwój turystyki zdrowotnej, kulturowej i pielgrzymkowej.

Potencjalny wzrost zainteresowania ofertą województwa podlaskiego można wiązać z procesami demograficznymi. Rosnąca długość, a także zmiana stylu życia ludności sprawiają, że przyszłościowym, ważnym rynkiem gospodarki są usługi nastawione na zaspokajanie potrzeb osób starszych. Usługi te obejmują różne dziedziny – od opieki zdrowotnej, przez usługi opiekuńcze, po rozrywkę i edukację.

Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze województwa podlaskiego ma stanowić nie tyle samoistny cel rozwojowy, co wzmacniać naturalną przewagę województwa postrzeganego jako posiadające doskonale zachowane środowisko naturalne. Konieczna dbałość o utrzymanie wysokiej jakości środowiska jest w układzie celów traktowana jako ważny czynnik zwiększający możliwości wzrostu konkurencyjnej gospodarki – szczególnie jej „zielonych” sektorów. Wizerunek regionu o unikalnym środowisku będzie czynnikiem sprzyjającym rozwojowi powiązań zewnętrznych, poprzez przyciąganie inwestorów zainteresowanych szybko rozwijającą się zieloną gospodarką i jako element promujący na zewnętrznych rynkach regionalne marki. Utrzymanie dobrej jakości środowiska to także kluczowa determinanta wysokiej jakości życia mieszkańców regionu.

Celem operacyjnym 1.1 Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 jest rozwój przedsiębiorczości, co znalazło również odzwierciedlenie w Gminnym Programie Rewitalizacji. W województwie podlaskim wyraźnie mniej osób niż w bardziej rozwiniętych regionach decyduje się na prowadzenie działalności gospodarczej. Mniej firm to mniejszy potencjał rozwoju gospodarczego, a tym samym mniejsze szanse w konkurowaniu z innymi regionami. Przedsiębiorczość to duża liczba firm, ale także aktywność i skuteczność tych już istniejących. Wsparcie przedsiębiorczości powinno stanowić tło innych działań strategicznych w województwie podlaskim.

Kolejne powiązania Strategii i Gminnego Programu Rewitalizacji stanowią założenia celu operacyjnego 1.4 KAPITAŁ SPOŁECZNY JAKO KATALIZATOR PROCESÓW ROZWOJOWYCH. Podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest z jednej strony wzmacnianie więzi opartych na wspólnej tożsamości i umiejętności do jej ciągłej, twórczej reinterpretacji. Z drugiej jego integralnym elementem jest otwartość na inne wzorce kulturowe, umiejętność współdziałania i współżycia osób reprezentujących różne wartości, tradycje, normy zachowań i sposoby życia. Obydwie te postawy są ze sobą silnie związane i warunkowane przez znajomość własnej tradycji, kultury, historii oraz indywidualną kreatywność, otwartość na inspiracje i nowe rozwiązania. Kluczowe jest w tym aspekcie wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu. Kultura może być potencjalnie istotnym czynnikiem dynamizującym rozwój społeczno-gospodarczy województwa.

Cele Gminnego Programu Rewitalizacji wykazują najsilniejszą komplementarność z celem strategicznym 3. JAKOŚĆ ŻYCIA. Należy podkreślić, że w województwie podlaskim występuje już

obecnie szereg czynników sprzyjających wysokiej jakości życia. Należy do nich zaliczyć: zachowane środowisko naturalne, niskie zatłoczenie, wysoką jakość usług medycznych czy wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego. Warto wykorzystać i rozwinąć potencjał czynników warunkujących wysoką jakość życia mieszkańców województwa, aby zapewnić nie tylko najlepsze warunki życia, ale także uczynić z jakości życia symbol regionu i czynnik wspierający możliwość osiągnięcia pozostałych celów strategicznych.

Metodą łagodzenia skutków niżu demograficznego w świetle złożeń Strategii oraz GPR Suchowoli jest także zwiększanie uczestnictwa w rynku pracy, tworzenie elastycznych warunków pracy, w tym zatrudnienia w niepełnym wymiarze godzin bądź telepracy oraz pomoc pracownikom, zwłaszcza starszym, w nabyciu i podtrzymaniu umiejętności i kwalifikacji niezbędnych do pracy.

Na obszarach wiejskich będą realizowane bardzo różnorodne instrumenty rozwoju powiązane z paletą celów strategicznych i operacyjnych. Przede wszystkim gminy wiejskie i wskazane miejsko-wiejskie muszą zostać wsparte instrumentami podnoszącymi jakość kapitału ludzkiego, od początkowego okresu przedszkolnego, po działania z zakresu kształcenia ustawicznego. Interwencja w tym zakresie powinna przyczynić się również do wzrostu przedsiębiorczości i umiejętności konkurowania na rynkach pracy. Ważna będzie także ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed uszczupleniem na nieuzasadnione cele nierolnicze oraz poprawa jej jakości, w zakresie proekologicznej regulacji, stosunków wodnych, zalesień gruntów porolnych i struktury własnościowej. Kształtowanie przestrzeni województwa podlaskiego w kierunku wyrównywania dysproporcji w poziomie jego zagospodarowania w stosunku do rozwiniętych regionów kraju, zgodnie

z wymogami integracji europejskiej, współpracy transgranicznej i obronności, w sposób generujący wzrost konkurencyjności, efektywności gospodarczej i poprawę warunków cywilizacyjnych życia mieszkańców, z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, kulturowych i położenia.

b) ochrona i rewitalizacja obszarów zabytkowych zgodnie z wnioskami i uzgodnieniami z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Białymstoku, w tym:

- zachowanie historycznych założeń urbanistycznych (objętych strefami ochrony konserwatorskiej), a w szczególności: rozplanowania przestrzeni publicznych (np. ulic, placów, skwerów, itp.), osi kompozycyjnych i widokowych, rozmieszczenia dominant, gabarytów i sposobów zabudowy oraz form architektonicznych,
- **Ochrona i poprawa infrastruktury pielgrzymkowej miejsc kultu religijnego** reprezentujących różnorodność struktury narodowościowej i religijnej.

➤ **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO**

Gminny Program Rewitalizacji Suchowoli jest spójny z Celem strategicznym C Planu, który brzmi: „Województwo podlaskie obszarem rozwoju regionalnej infrastruktury społecznej stosownie do potrzeb i aspiracji mieszkańców z poszanowaniem odrębności narodowych, kulturowych i

religijnych oraz wzmocnienie funkcji ośrodków miejskich o znaczeniu krajowym i regionalnym – przekłada się na ustalenia lokalizacyjne zamierzeń w sferze inwestycji infrastruktury społecznej ponadlokalnej, ochronę materialnego dziedzictwa kulturowego oraz zasady i kierunki rozwoju sieci osadniczej województwa.

Priorytet 3 „Rozwój instytucji i urządzeń infrastruktury społecznej o zasięgu i znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym w dziedzinie zdrowia, opieki społecznej i kultury oraz podwyższenia

w ten sposób rangi i pozycji ośrodków regionalnych województwa i jego integracji wewnętrznej” poprzez:

a) poprawę warunków zamieszkiwania ludności, w tym:

- rewaloryzację zabudowy zabytkowej, zdegradowanej i zdekapitalizowanej,
- tworzenie warunków zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych na poziomie 400 mieszkań na 1 000 mieszkańców,
- rozwój budownictwa komunalnego i socjalnego oraz tworzenie udogodnień i likwidowanie barier dla osób niepełnosprawnych,
- zapewnienie mieszkańcom dobrego dostępu do wysokiego standardu usług.

b) rozwój sportu i rekreacji, w tym:

- wspieranie realizacji strategicznych obiektów sportowych, takich jak: hale sportowo – widowiskowe i ośrodki szkoleniowo – sportowe,
- wspieranie zagospodarowania obszarów rekreacyjno – sportowych w miastach i strefach podmiejskich z priorytetem potrzeb największych miast województwa,
- utrzymanie rezerw terenowych pod budowę nowych obiektów i urządzeń sportowych.

4.2 Poziom lokalny

➤ **PROGRAM ROZWOJU POWIATU SOKÓLSKIEGO NA LATA 2015-2022**

Cele strategiczne Programu to:

- JAKOŚĆ ŻYCIA
- ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI.

Elementem mającym wpływ na wszechstronne wykształcenie młodzieży jest rozwój systemu powiązanych wzajemnie zajęć pozalekcyjnych służących rozwijaniu talentów, z uwzględnieniem elementów motywacyjnych i pomocowych jak również systemu motywowania najzdolniejszej młodzieży i pomocy uczniom szczególnie potrzebującym poprzez realizację programów wspierania uzdolnionej i potrzebującej młodzieży (system stypendialny). Służyć temu będzie też podnoszenie kompetencji i rozwijanie pasji poprzez uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych, realizację projektów podnoszących kompetencje kluczowe. Cele te są odpowiedzią na zidentyfikowane w procesie konsultacji społecznych zgłaszane problemy oraz propozycje, szczególnie przez młodzież uczącą się w Suchowoli.

➤ **Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2014-2020 dla obszaru Lokalnej Grupy Działania - Fundusz Biebrzański**

Cel główny 1: Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez podniesienie jakości i zwiększenie dostępności infrastruktury społecznej, kulturalnej, sportowej, turystycznej i rekreacyjnej, związanej z ochroną środowiska, dostosowaniem infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz poprawa bezpieczeństwa i estetyki przestrzeni.

Wzrost aktywności, integracji społecznej i partycypacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, zwiększenie aktywności społecznej a w konsekwencji zawodowej, w tym z zastosowaniem instrumentów aktywnej integracji.

Strategia zakłada również rozwój społeczności lokalnych w oparciu o produkcję, dystrybucję i promocję produktów lokalnych oraz dbałość o tradycję, tożsamość lokalną i dziedzictwo kulturowe, co potwierdza kierunek działań wyznaczonych w Gminnym Programie Rewitalizacji.

➤ **STRATEGIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2016-2030**

Nadrzędnym celem strategii jest ochrona dziedzictwa kulturowego oraz wzrost znaczenia zabytków dla rozwoju gminy. Będzie on realizowany przez cele szczegółowe, tj.:

Cel 1. Zachowanie dziedzictwa materialnego;

Cel 2. Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, w tym kultywowanie tradycji regionalnych;

Cel 3. Promocja i upowszechnianie szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego – przede wszystkim wynikającego z życia i posługi duszpasterskiej bł. ks. Jerzego Popiełuszki;

Cel 4. Zwiększenie świadomości społecznej i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

Stają się one spójne z potrzebami rewitalizacyjnymi.

Kierunki działań w ramach celu szczegółowego nr 1:

- prowadzenie prac konserwatorsko-restauratorskich przy zabytkach stanowiących własność Gminy Suchowola;
- pozyskiwanie środków zewnętrznych na odnowę zabytków będących własnością Gminy Suchowola;
- wsparcie organizacyjne Urzędu Miejskiego w Suchowoli w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na renowację obiektów zabytkowych przez inne podmioty, na przykład kościoły i związki wyznaniowe;
- informowanie przez Urząd Miejski w Suchowoli właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskiwania środków na odnowę i rewitalizację zabytków;
- współfinansowanie przez Gminę Suchowola prac konserwatorskich i remontowych obiektów dziedzictwa kulturowego niestanowiących własności j.s.t., w zakresie dopuszczalnym przepisami prawa oraz w przypadku zaistnienia ważnego interesu publicznego;

- przeprowadzenie rewitalizacji zdegradowanych obszarów funkcjonalnych miasta Suchowola;
- wspieranie zmiany sposobu użytkowania bądź adaptacji obiektów zabytkowych do nowych funkcji, przyczyniających się do wzrostu ruchu turystycznego oraz promowania dziedzictwa kulturowego;
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, kradzieżą, czy zniszczeniem poprzez montaż stosownych systemów monitoringu i ochrony;
- dostosowanie obiektów zabytkowych do potrzeb osób niepełnosprawnych, bez uszczerbku dla tkanki zabytkowej;

Kierunki działań w ramach celu szczegółowego nr 2:

- opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z poszanowaniem dotychczasowej ekspozycji obiektów zabytkowych;
- stworzenie komputerowej bazy danych do prowadzenia monitoringu obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków;
- umieszczanie tabliczek „zabytek chroniony prawem” na obiektach wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- włączanie zagadnień z obszaru ochrony dziedzictwa kulturowego do treści przygotowywanych dokumentów na szczeblu lokalnym;
- określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych;
- prowadzenie bieżących prac porządkowych przy obiektach zabytkowych, tj. cmentarzach, dawnych parkach dworskich i dbanie o ład przestrzenny;
- promowanie tradycyjnej kuchni ziemi suchowolskiej, w tym tatarskiej poprzez uczestnictwo w imprezach zarówno lokalnych, regionalnych i krajowych, a także rozpowszechnianie jej walorów poprzez Internet i środki masowego przekazu;
- pobudzanie świadomości społeczności lokalnej w zakresie tradycji lokalnych.

Kierunki działań w ramach celu szczegółowego nr 3:

- wsparcie organizacyjne, a także dozwolone przez przepisy prawa finansowe, utworzenia Izby Muzealnej bł. ks. Jerzego Popiełuszki – Duszpasterza Wolności (w zamian Izby Pamięci ks. Jerzego Popiełuszki);
- ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym poprzez wydawanie przez Gminę publikacji, w tym folderów promocyjnych, przewodników;
- promocja dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem Internetu – dedykowanej strony internetowej oraz profili społecznościowych.

➤ **Strategia Rozwoju Gminy Suchowola na lata 2014 – 2020**

1. Zadanie polegające na zachowaniu lokalnego dziedzictwa kulturowego.

- Budowa muzeum ks. Jerzego Popiełuszki

- Budowa szlaku pielgrzymkowego śladami ks. Jerzego Popiełuszki- Suchowola- Okopy
- Propagowanie sylwetki błogosławionego ks. Jerzego w środowisku lokalnym, regionie i kraju.
- Opracowanie publikacji związanej z historią gminy Suchowola.

2. Zadania polegające na zagospodarowaniu terenów turystyczno-rekreacyjno-sportowych

Stwarzanie warunków uatrakcyjnających pobyt oraz rozbudowa infrastruktury służącej uprawianiu aktywnych form turystyki przyczynić się może do przyciągnięcia turystów na teren gminy. Ponadto, zadania polegające na zagospodarowaniu terenów turystyczno – rekreacyjno – sportowych przyczynią się do poprawy jakości życia mieszkańców Gminy Suchowola. Ponadto sukcesy sportowe uczniów z terenu gminy Suchowola niosą ze sobą potrzebę rozbudowy bazy sportowej:

Dla realizacji powyższego koniecznym jest:

- Stworzenie centrum informacji turystycznej w Suchowoli.
- Budowa placu zabaw w parku miejskim.
- Budowa infrastruktury turystycznej na terenie Bagien Bachmackich
- Budowa infrastruktury rekreacyjnej na terenie zalewu w Karpowiczach.
- Modernizacja zdegradowanych obiektów na świetlice wiejskie, środowiskowe lub kluby integracji społecznej

5. Zadania polegające na poprawie polityki gospodarczej i społecznej gminy. To m.in.:

- Udostępnianie terenów pod inwestycje tworzące nowe miejsca pracy
- Ulgi podatkowe dla inwestorów i osób zakładających własną działalność gospodarczą.
- Działania zmniejszające wykluczenie społeczne mieszkańców
- Rozbudzanie aktywnej integracji oraz aktywności społecznej wśród mieszkańców
- Aktywna integracja seniorów
- Wdrażanie programu mieszkalnictwa społecznego

Ponadto planowane inwestycje w kapitał ludzki, związane z aktywizacją społeczną, przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu wpisują się do celu strategicznego 3: **Jakość życia** w zakresie realizacji celu operacyjnego 3.2 **Poprawa spójności społecznej** Strategii Województwa Podlaskiego oraz do Celu głównego 1: Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez podniesienie jakości i zwiększenie dostępności infrastruktury społecznej, kulturalnej, sportowej, turystycznej i rekreacyjnej, związanej z ochroną środowiska, dostosowaniem infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz poprawa bezpieczeństwa i estetyki przestrzeni Lokalnej Strategii

Rozwoju LGD Fundusz Biebrzański. Inwestycje planowane w Strategii Gminy Suchowola na lata 2015 – 2020 pozostają w zgodzie z zapisami Strategii Rozwoju Powiatu Sokólskiego w sferze modernizacji dróg oraz Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego tak w warstwie infrastrukturalnej, jak i kwestii wykorzystania zasobów środowiska i tworzenia warunków rozwoju przedsiębiorczości.

W zakresie infrastruktury społecznej i zachowania dziedzictwa historycznego i kulturowego Strategia Rozwoju Gminy Suchowola jest spójna z LSR LGD Fundusz Biebrzański.

Powodzenie realizacji *Strategii* – co zostało podkreślone w dokumencie - jest uzależnione od uświadomienia jak najszerszemu gronu mieszkańców Gminy Suchowola istoty podejmowanych przedsięwzięć inwestycyjnych w ramach Strategii Rozwoju Gminy na lata 2014 – 2020, co oznacza, że proces partycypacji społecznej w przypadku procesów istotnych dla Gminy jest sprawą ważną.

➤ **STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA I GMINY SUCHOWOLA**

Celami przestrzennymi rozwoju miasta i gminy jest zwiększenie ilości miejsc pracy i dochodów pozwalających na godziwy poziom życia. Społecznym efektem rozwoju miasta i gminy będzie poprawa szeroko rozumianych warunków życia mieszkańców, jak też walka z patologią społeczną (narkomaństwo, alkoholizm, nikotygnizm).

Należy sprzyjać podniesieniu poziomu wykształcenia ludności, rozwojowi kultury, sportu, ochrony zdrowia i opieki społecznej. W dokumencie podkreśla się wartość dóbr kultury, w tym obiektów zabytkowych, przy tym alarmując, że przy braku odpowiednich działań w celu zachowania w odpowiednim stanie będą one ulegały degradacji technicznej.

Podsumowanie

W niniejszym rozdziale zaprezentowane zostały powiązania Gminnego Programu Rewitalizacji Suchowoli na lata 2017-2023 z dokumentami planistycznymi i strategicznymi, zarówno na poziomie regionalnym, jak i lokalnym. Wyszczególnione zostały cele i działania wskazane w wymienionych planach i strategiach, którym odpowiadają cele i kierunki Gminnego Programu Rewitalizacji Suchowoli.

Wskazania te potwierdzają, że rewitalizacja przeprowadzona na podstawie tego Programu stanowi istotny element całościowej wizji rozwoju gminy Suchowola, również jest ściśle związana z działaniami prowadzonymi na terenie województwa podlaskiego, w tym powiatu sokólskiego.

Główne założenia rewitalizacji w postaci przedsięwzięć rewitalizacyjnych będących przedmiotem programu mieszczą się w zakresie zadań wyznaczonych w dokumentach na poszczególnych szczeblach.

5. WIZJA I CELE GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

Wizja podobszarów wyznaczonych do rewitalizacji w Suchowoli, określająca ich stan za kilka najbliższych lat powstała jako suma wyobrażeń uczestników procesu partycypacji na etapie przygotowywania opracowania oraz przewidywanych inwestycji i przedsięwzięć społecznych, planowanych do realizacji przez instytucje publiczne, reprezentantów sektora społecznego oraz przedsiębiorców. W trakcie warsztatów konsultacyjnych przeprowadzonych z mieszkańcami Suchowoli, poświęconych wypracowaniu celów rewitalizacji oraz kierunków rozwoju, podjęto także wysiłek stworzenia najlepszego, możliwego do realizacji, obrazu poszczególnych podobszarów w perspektywie kolejnych lat. Uczestnicy spotkania wskazali ogółem kilkadziesiąt cech, którymi powinny docelowo charakteryzować się poszczególne podobszary. Cechy te znalazły swoje odzwierciedlenie w poniżej sformułowanej wizji.

Przedsięwzięcia wynikać będą z inicjatywy administracji samorządowej, która w sposób naturalny stanie się inicjatorem działań na rzecz poprawy stanu infrastruktury komunalnej, rozwoju funkcjonalności gminy, a także pobudzania biegunów rozwoju. Gmina Suchowola poprzez realizowane w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji projekty, będzie koordynatorem działań zmierzających do rozwoju przedsiębiorczości oraz wzrostu kapitału społecznego, a także aktywnym partnerem dla mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych chcących włączyć się w działania o charakterze rewitalizacyjnym w Suchowoli. W toku analiz diagnostycznych, przeprowadzonych na potrzeby Gminnego Programu Rewitalizacji dla gminy Suchowola, określone zostały najistotniejsze bariery rozwojowe, a także zasoby rozwojowe kluczowe z punktu widzenia procesów rozwojowych. Biorąc pod uwagę przeprowadzone analizy, bazując na najważniejszych determinantach, określono następującą wizję rozwoju, a następnie drzewo celów.

Gmina Suchowola zapewni trwałą realizację wizji, celów i kierunków działań z zachowaniem narzędzi partycypacji społecznej. Wyobrażenie władz gminy Suchowola, pracowników urzędu oraz pozostałych ekspertów bezpośrednio zaangażowanych w realizację wizji Gminnego Programu Rewitalizacji na temat sposobów osiągnięcia wizji będzie weryfikowane przez aktywnych mieszkańców gminy.

Cechy te znalazły swoje odzwierciedlenie w poniżej sformułowanej wizji. Dopełnieniem wizji, która powstała w sposób uspołeczniony, okazały się przedsięwzięcia, które zostały zgłoszone przez instytucje i/lub organizacje działające w sektorach publicznym, prywatnym i społecznym, jako planowane do realizacji w ramach GPR. Ogółem zgłoszono 16 propozycji, które finalnie zostały zakwalifikowane jako przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Zgłoszone propozycje, same w sobie, stanowią odpowiedź na liczne problemy i potrzeby, które wnioskodawcy dostrzegli na obszarze zakwalifikowanym jako przeznaczony do rewitalizacji. Zaspokojenie owych potrzeb poprzez wdrażanie przedsięwzięć przyczyni się do realizacji sformułowanej wizji. Ze względu na zróżnicowane potrzeby oraz przeznaczenie funkcjonalne poszczególnych podobszarów rewitalizacji sformułowane zostały dwie wizje – odpowiadające wyobrażeniom na temat wyznaczonych podobszarów.

Gmina Suchowola będzie inicjatorem i koordynatorem konsultacji społecznych, mających na celu efektywne osiągnięcie wizji, celów i kierunków działań, a także partnerem dla realizacji wybranych projektów, które zostały opisane w dalszej części opracowania.

5.1 WIZJA

WIZJA:

Obszar rewitalizacji gminy Suchowola jest obszarem zamieszkałym przez aktywnych gospodarczo i zawodowo mieszkańców, wyposażony w wysokiej jakości infrastrukturę publiczną sprzyjającą tworzeniu lokalnych sieci współpracy i rozwoju kapitału społecznego, sprzyjający społecznej integracji, w pełni wykorzystujący zasoby gminy do prowadzenia działalności gospodarczej i samorealizacji różnych grup mieszkańców niezależnie od ich statusu społecznego.

5.1.1. Wizja podobszaru Centrum Suchowoli

Centrum Suchowoli to w perspektywie najbliższych lat wizytówka całej gminy. Podobszar ma być w świetle wizji zadbane i nowoczesny, przyjazny mieszkańcom i turystom, a jednocześnie tętniący życiem. Centrum Suchowoli, jako obszar strategiczny dla funkcjonowania całej gminy będzie odznaczał się wysoką estetyką oraz atrakcyjnością oferty związanej ze społecznym oraz zawodowym funkcjonowaniem mieszkańców. Obszar stanowi centrum kulturalne, jak też rekreacyjne oraz sferę aktywności lokalnej. Znajdują się tu obiekty zabytkowe, które powinny wpłynąć na pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości. Pobudzenie turystyki kulturoznawczej i pielgrzymkowej to jeden z celów strategicznych w gminie Suchowola.

Centrum, to z jednej strony przestrzeń dogodnych warunków życia dla zamieszkujących tam, z drugiej zaś to teren kumulacji pozytywnej energii, która przyciąga zarówno pozostałych mieszkańców gminy, jak i turystów, przyjezdnych.

Centrum to w perspektywie kilku lat miejsce skupiające bogatą ofertę oraz przestrzeń dostosowaną do aktywności kulturalnej oraz rekreacyjnej. To miejsce, które integruje różne środowiska i pokolenia. To także podobszar rozwijający się z poszanowaniem środowiska naturalnego, gdzie presja wywierana przez działalność mieszkańców na poszczególne komponenty środowiska jest ograniczana do minimum.

Mieszkańcy podobszaru odnajdą tutaj dogodne warunki życia oraz rozwoju – lepszy standard zamieszkania, bezpieczną i przyjazną komunikacyjnie przestrzeń publiczną, atrakcyjną infrastrukturę spędzania wolnego czasu, ofertę usług publicznych i komercyjnych dostosowaną do potrzeb podobszaru, a także różnorodne perspektywy dla włączenia i rozwoju społecznego oraz zawodowego.

Do realizacji tak zarysowanej wizji – ukształtowania podobszaru zadbanego, ekologicznego, wygodnego, bezpiecznego, otwartego, wspierającego zagrożonych marginalizacją, stwarzającego szerokie perspektywy rozwoju, przyczyni się szereg przedsięwzięć o wymiarze społecznym oraz infrastrukturalnym. Wśród tych pierwszych można wskazać przedsięwzięcia zmierzające do aktywizacji życiowej młodych, bezrobotnych, narażonych na przemoc,

niepełnosprawnych czy seniorów, a w szczególności do stwarzania lepszych perspektyw rozwoju dzieciom i młodzieży. Wśród działań infrastrukturalnych ważniejszymi będą te, które przyczynią się do wzmocnienia infrastruktury społecznej (niezbędnej do realizacji projektów społecznych), poprawy warunków zamieszkiwania, będą sprzyjały lepszemu wykorzystaniu energii, a tym samym zmniejszą presję na środowisko, poprawią poziom bezpieczeństwa, zarówno w miejscach publicznych jak i na drogach, usprawnią system komunikacji w mieście, stworzą dodatkową przestrzeń dla rekreacji oraz podniosą estetykę obszaru.

Efektem realizowanych działań rewitalizacyjnych będzie poprawa stanu zagospodarowania, a także jakości życia mieszkańców, jak też estetyki przestrzeni publicznych. Jednocześnie utworzone zostaną nowe przestrzenie publiczne służące zaspokajaniu różnorodnych potrzeb, w tym kulturalnych i rekreacyjno-wypoczynkowych mieszkańców podobszaru rewitalizacji oraz całej gminy.

Utworzone oraz zagospodarowane przestrzenie publiczne stanowią będą nowoczesne tereny służące podejmowaniu różnego rodzaju inicjatyw: edukacyjnych, kulturalnych, sportowych, integracyjnych, itp., których inicjatorami i/lub organizatorami będą zarówno podmioty publiczne, jak i organizacje społeczne czy też sami mieszkańcy. W ten sposób powstanie przestrzeń służąca szerszej integracji oraz aktywizacji mieszkańców.

Wobec powyższego działania przewidziane do realizacji w niniejszym programie przyczynią się do poprawy warunków życia mieszkańców obszaru rewitalizacji i całej gminy.

5.1.2. Wizja podobszaru Targowa

Ulica Targowa ze Stadionem Miejskim oraz odnowioną targowicą będzie stanowiła obszar pełen życia, epicentrum działań i wydarzeń ważnych w życiu gminy Suchowola. Zgłoszone przedsięwzięcia rewitalizacyjne pokazują wagę tych działań dla aktywności sportowej i przedsiębiorczości mieszkańców. Promowanie postaw prozdrowotnych uznano za potrzebę w realizacji wizji całościowej gminy Suchowola, szczególnie w trudnych warunkach demograficznych, charakterystycznych w globalnie zmieniającym się społeczeństwie i gospodarce. W efekcie realizacji działań rewitalizacyjnych osoby oraz grupy zagrożone wykluczeniem i marginalizacją społeczną uzyskają możliwość szerszego zaspokajania różnego rodzaju potrzeb życiowych i społecznych.

Rewitalizacja podobszaru służyć będzie włączeniu mieszkańców w różne wymiary życia społecznego. W szczególności zwiększona zostanie możliwość korzystania z różnorodnych usług publicznych, a także tych świadczonych przez sektor pozarządowy. Będzie to oferta z zakresu pomocy społecznej, edukacji i kultury. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne przyczynią się do zwiększenia kompetencji i umiejętności zawodowych wybranych kategorii społecznych, co przyczyni się do ograniczenia ubóstwa oraz roszczeniowej postawy, głównie biernie korzystających z pomocy społecznej.

5.2 Cele główne i kierunki działań rewitalizacyjnych dla gminy Suchowola na lata 2017-2023

Cele i kierunki działania, które definiują rewitalizację obszarów koncentracji negatywnych zjawisk w Suchowoli stanowią odpowiedź na zidentyfikowane problemy oraz potrzeby. Problemy znalazły swoje uzasadnienie w zgromadzonych danych obiektywnych znajdujących się w zasobach GUS oraz innych instytucji publicznych, np. MGOPS, szkół, UM. Potrzeby wynikają natomiast zarówno ze wskazanych danych obiektywnych, jak i wniosków czy rekomendacji wyartykułowanych przez mieszkańców w procesie uspołeczniania prac nad opracowaniem GPR (np. w ankiecie czy podczas warsztatów rewitalizacyjnych).

Cele działań rewitalizacyjnych zostały opracowane na podstawie części diagnostycznej powstałej na potrzeby wyznaczeniu obszaru zdegradowanego na terenie Suchowoli oraz szczegółowej analizy przyczyn degradacji przeprowadzonej dla poszczególnych podobszarów obszaru zdegradowanego.

Analizy te uzupełniono o bezpośrednie wywiady przeprowadzone wśród lokalnych instytucji działających w sferze społecznej, zarówno na obszarze zdegradowanym, jak i poza nim. W rezultacie tak przeprowadzonego postępowania możliwe stało się dość szczegółowe opracowanie zarówno celów programu, jak również w niektórych przypadkach nawet pomysłów na konkretne przedsięwzięcia w obrębie programu rewitalizacji. Dla zapewnienia należytej jasności przekazu cele programu przedstawiono w podziale na trzy podstawowe rodzaje odpowiadające poszczególnym poziomom szczegółowości.

Składają się na nie:

1. Cel główny programu.
2. Cele strategiczne.
3. Cele operacyjne (Kierunki działań).

Celem głównym Gminnego Programu Rewitalizacji jest:

Wzrost potencjału społeczno-gospodarczego miasta poprzez zwiększenie spójności społecznej, poprawę poziomu i jakości życia mieszkańców oraz zagospodarowanie obiektów i terenów zdegradowanych.

Cele strategiczne ze względu na duży poziom ogólności odnoszą się do całego obszaru rewitalizacji Suchowoli. Natomiast cele operacyjne różnicują się dla poszczególnych podobszarów w zależności od specyfiki zachodzących na ich terenie zjawisk kryzysowych.

Cel strategiczny 1:

Aktywizacja gospodarcza oraz zawodowa mieszkańców

➤ Kierunki działań rewitalizacyjnych:

- 1.1. Działania na rzecz aktywizacji i włączenia do życia zawodowego osób długotrwale bezrobotnych oraz niemających szans na zatrudnienie z uwagi na wiek, niepełnosprawność, brak odpowiedniego wykształcenia, płeć.
- 1.2. Rozwój turystyki w gminie, w tym turystyki pieszej, rekreacyjnej, poznawczej i pielgrzymkowej.
- 1.3. Tworzenie nowych i poprawa istniejących warunków do prowadzenia działalności gospodarczej i inwestycji w obszarze rewitalizacji poprzez system wsparcia dla osób chcących

rozpocząć działalność gospodarczą na obszarze objętym rewitalizacją i zatrudniających mieszkańców obszaru.

1.4. Pomoc i ochrona dla miejsc podkreślających dziedzictwo historyczne gminy i tworzących klimat rewitalizowanego terenu, np. historyczne miejsca handlowe, zawody podkreślające lokalną specyfikę.

Cel strategiczny 2.

Tworzenie lokalnych sieci wspierających rozwój kapitału społecznego

➤ Kierunki działań rewitalizacyjnych:

2.1. Kreowanie i koordynowanie działań mających na celu budowanie i wzmacnianie tożsamości lokalnej oraz zacieśnianie więzi sąsiedzkich poprzez organizację wspólnych wydarzeń o charakterze kulturalnym i integracyjnym.

2.2. Tworzenie przez mieszkańców przy pomocy samorządu gminnego miejsc aktywności społecznej.

2.3. Wsparcie inicjatyw oddolnych mieszkańców i organizacji pozarządowych realizowanych na obszarze zdegradowanym i rewitalizacji.

2.4. Realizacja programów profilaktyki i promocji zdrowia.

Cel strategiczny 3.

Wzrost poziomu i jakości życia mieszkańców poprzez modernizację i rozbudowę istniejącej infrastruktury technicznej i społecznej.

➤ Kierunki działań rewitalizacyjnych:

3.1. Modernizacja i remonty budynków i obiektów publicznych w obszarze rewitalizacji, w tym modernizacja obiektów infrastruktury społecznej: kulturalnej, edukacyjnej, sportowej, technicznej, zapewniająca wzrost dostępności i jakości usług na obszarze rewitalizacji.

3.2. Stworzenie infrastruktury sportowo-rekreacyjnej dostosowanej do potrzeb mieszkańców oraz turystów, w tym osób niepełnosprawnych.

3.3. Likwidacja barier architektonicznych, pozwalająca na korzystanie z przestrzeni i obiektów przez wszystkich, w tym osoby niepełnosprawne, starsze, rodziny z małymi dziećmi.

3.4. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Suchowola.

3.5. Wzrost poziomu i jakości życia mieszkańców w wyniku modernizacji i rozbudowy istniejącej infrastruktury technicznej i społecznej.

W wyznaczeniu celów głównych i wynikających z nich kierunków działań pomogła analiza wskaźników, za pomocą których wyznaczony został obszar zdegradowany. Sposób myślenia jest następujący: do wyznaczenia obszarów zdegradowanych posłużono się analizami ilościowymi. Wskaźniki pozwoliły na wskazanie miejsc o ponadprzeciętnych wartościach destymulant rozwoju lub niskim poziomie wartości stymulant rozwojowych.

Analiza terytorialnego zróżnicowania w natężeniu występowania określonych zjawisk o charakterze gospodarczym, społecznym, przestrzennym, środowiskowym i technicznym, pozwoliła na ponownie wykorzystanie wskaźników, przy budowaniu celów oraz weryfikacji jego poprawności. Wydaje się bowiem, że najefektywniejszym sposobem weryfikacji czy określone

cele zostały skonstruowane w sposób prawidłowy jest odwołanie się do mierników powiązanych ze zdiagnozowanymi zjawiskami kryzysowymi.

Nie chodzi jednak o to, aby powtarzać informacje zawarte w diagnozie potencjału gminy Suchowola. Przywołanie mierników pozwoli na refleksję w kontekście dalszych analiz i odpowiedzi na pytanie, czy działania rewitalizacyjne były skuteczne, tj. czy doprowadziły do zmniejszenia kryzysu na obszarze rewitalizacji. Między innymi dzięki tak przeprowadzonej analizie, udało się dokonać wyróżnienia kluczowych i uzupełniających przedsięwzięć (projektów) rewitalizacyjnych, które stanowią konkretne kroki na tej drodze. Także konkretne przedsięwzięcia rewitalizacyjne (fiszki projektów), zgromadzone oddolnie, stanowią odzwierciedlenie potrzeb i potencjału istniejącego w gminie. Powiązania pomiędzy zidentyfikowanymi problemami i potrzebami, źródłami ich identyfikacji a poszczególnymi celami rewitalizacji i kierunkami rozwoju zobrazowano w rozdziale 7.

6. OPIS PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH

W procesie prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji opracowano programy rewitalizacyjne i dokonano ich hierarchizacji na kluczowe (podstawowe) oraz uzupełniające. Będą one w najwyższym stopniu zapewniać kompleksowe rozwiązanie zdiagnozowanych problemów na obszarach kryzysowych i w znaczący sposób wpłyną na osiągnięcie założonych celów strategicznych i kierunków interwencji.

Identyfikacja projektów została przeprowadzona w ramach społecznego naboru projektów oraz w ramach wewnętrznego zgłaszania propozycji projektowych w trakcie warsztatów rewitalizacyjnych, poprzez stronę internetową urzędu na specjalnym formularzu, a także innych spotkań, na których poruszono problem rewitalizacji np. zebrania sołeckie i posiedzenia radnych gminy. Projekty zostały również szczegółowo opisane. Należy zwrócić uwagę, że projektom infrastrukturalnym towarzyszą projekty społeczne. Tak ujęta spójność sfery przestrzennej i społecznej gwarantuje efektywność interwencji publicznej.

Lista przedsięwzięć kluczowych została skonstruowana w odpowiedzi na zdiagnozowane problemy w obszarze rewitalizacji oraz zgłoszone fiszki projektowe realizujące cele programu rewitalizacji.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które zostały uwzględnione w GPR stanowią wyraz oddolnej aktywności podmiotów publicznych, prywatnych oraz społecznych, które formułując własne propozycje działania zamierzają przyczynić się do rewitalizacji na obszarach kumulacji negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, przestrzenno – funkcjonalnych, technicznych oraz negatywnego oddziaływania na środowisko.

W rozdziale 6 przedstawiono listę projektów podstawowych i uzupełniających zgłoszonych przez samorząd i jednostki samorządowe, organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorców i mieszkańców w otwartej procedurze naboru kart przedsięwzięć do Gminnego Programu Rewitalizacji.

Spośród zgłoszonych zadań wybrano te, które mają największy potencjał dokonywania oczekiwanych zmian na obszarze zdegradowanym i obszarze rewitalizacji, natomiast pozostałe znalazły się na liście zadań uzupełniających, komplementarnych. Należy podkreślić, że głównym kryterium umieszczenia zadania zarówno na liście podstawowej, jak i uzupełniającej było rozwiązywanie zdefiniowanych problemów społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych. Także zadania z listy zadań uzupełniających będą w najbliższym okresie, w miarę możliwości finansowych gminy oraz pojawiających się dodatkowych źródeł finansowania (dotacje, subwencje), systematycznie realizowane ze środków samorządu, jak i innych podmiotów zaangażowanych w procesy rewitalizacyjne na obszarze gminy Suchowola.

Poniższe schematy przedsięwzięć prezentują opis podstawowych projektów rewitalizacyjnych planowanych do realizacji w Gminnym Programie Rewitalizacji Suchowoli na lata 2017-2023.

Projekty i przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji przez gminę Suchowola zostaną wpisane do wieloletniej prognozy finansowej gminy, o której mowa w art. 226 ust. 3 ustawy o finansach publicznych.

6.1 Przedsięwzięcia kluczowe

W celu sprawnej implementacji projektów przeprowadzono analizę własności gruntów, z której wynika, że większość gruntów wskazanych pod lokalizację projektów infrastrukturalnych należy do miasta. Przedstawione koszty wszystkich przedsięwzięć rewitalizacyjnych stanowią wartość szacunkową i mogą ulegać zmianom na etapie realizacji poszczególnych projektów.

Projekt 1.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
Przebudowa zabytkowego szpitala na potrzeby Centrum pielgrzymkowego im. ks. Jerzego Popiełuszki		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Głównym założeniem projektu jest zagospodarowanie obiektu użyteczności publicznej na potrzeby lokalnej społeczności poprzez remont i zmianę sposobu użytkowania. Obecny stan infrastruktury uniemożliwia korzystanie z obiektu użyteczności publicznej. Ze względu na kult ks. Jerzego Popiełuszki wskazane jest podtrzymanie tradycji turystyki pielgrzymkowej. Pobudzi to lokalną przedsiębiorczość oraz zaktywizuje społeczność obszarów zdegradowanych.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Dawny drewniany szpital przy plebanii w Suchowoli, powstały ok. 1850 roku Plac Kościuszki 3, Suchowola Działka ewidencyjna nr 2642 Obiekt wpisany do rejestru zabytków pod nr 3728; ew. gminna: nr 30	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Parafia Rzymsko-Katolicka im. Św. Piotra i Pawła w Suchowoli	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Dostosowanie obiektu do pełnienia funkcji edukacyjnych, kulturowych i społecznych.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Podnoszenie atrakcyjności i dostępności do miejsc sprzyjających aktywności mieszkańców Gminy Suchowola.</i> • <i>Poprawa jakości przestrzeni publicznej.</i> • <i>Rozbudzenie turystyki pielgrzymkowej.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	Obecnie obiekt jest w stanie zdegradowanym. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie: obiekt należy jak najszybciej poddać rewaloryzacji oraz znaleźć nowy sposób użytkowania.	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2019	2 mln złotych	EFRR Środki MKiDN

Projekt 2.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>Remont kina Kometa na potrzeby stworzenia centrum aktywności artystycznej</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Przedsięwzięcie będzie polegało na utworzeniu centrum aktywności artystycznej. Obecnie brakuje w Suchowoli ogólnodostępnego miejsca dla grup artystycznych, które promowałyby lokalną kulturę i sztukę, w tym sztukę tradycyjną i ludową.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Suchowola, Plac Kościuszki 13 Działka ewidencyjna 529/6	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Gmina Suchowola oraz Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Suchowoli	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Dostosowanie obiektu do pełnienia funkcji edukacyjnych, kulturowych, społecznych i sportowych.</i> • <i>Utworzenie obiektu społecznego integrującego lokalną społeczność.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Podnoszenie atrakcyjności i dostępności do miejsc sprzyjających aktywności mieszkańców Gminy Suchowola.</i> • <i>Poprawa jakości przestrzeni publicznej.</i> • <i>Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej w Suchowoli.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Obecnie obiekt jest w stanie zdegradowanym.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2020	1,1 mln złotych	EFRR EFS Środki MKiDN

Projekt 3.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<i>Utworzenie placu miejskiego</i>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Plac miejski będzie pełnił funkcję odpowiadającą na potrzeby integracji lokalnej społeczności.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Suchowola, Plac Kościuszki Działka przy poczcie - dz. ewidencyjna 161/3, 161/4	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	<i>Gmina Suchowola</i>	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Podnoszenie atrakcyjności i dostępności do miejsc sprzyjających aktywności mieszkańców Gminy Suchowola.</i> • <i>Poprawa jakości przestrzeni publicznej.</i> • <i>Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej w Suchowoli.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Obecnie teren jest w stanie zdegradowanym.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	173 tys. złotych	EFRR

Projekt 4.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>Utworzenie placu miejskiego z przeznaczeniem na miejsce sprzedaży produktów tradycyjnych i pamiątek</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Aktualnie na tych działkach jest błoto, śmieci, dzikie miejsce postojowe. Mogłyby tu powstać stoiska dla lokalnego handlu, które pobudzą przedsiębiorczość wśród mieszkańców obszarów zdegradowanych.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Suchowola, Plac Kościuszki (Ul. Młodych) Działki ewidencyjne: 2644/1, 2644/2, 559/4, 2605	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Gmina Suchowola	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Podnoszenie atrakcyjności i dostępności do miejsc sprzyjających aktywności mieszkańców Gminy Suchowola.</i> • <i>Poprawa jakości przestrzeni publicznej.</i> • <i>Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej w Suchowoli.</i> • <i>Poprawa estetyki przestrzeni publicznej w mieście.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	Obecnie teren jest w stanie zdegradowanym.	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2017-2023	170 tys. złotych	EFRR/ PROW

Projekt 5.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>Przebudowa targowicy miejskiej na potrzeby handlu rolno-spożywczego oraz wystaw zwierząt hodowlanych</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Przedsięwzięcie będzie polegało na przebudowie terenu, na którym obecnie działa targowica miejska, gdzie odbywa się handel produktami z całej okolicy. Obecnie stan terenu jest zły. Realizacja projektu pozwoli na pobudzenie lokalnej gospodarki i handlu, szczególnie płodami rolnymi.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Targowica przy ul. Targowej- dz. ewidencyjna nr 1254	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Gmina Suchowola	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Podnoszenie atrakcyjności i dostępności do miejsc sprzyjających aktywności mieszkańców Gminy Suchowola.</i> • <i>Poprawa jakości przestrzeni publicznej.</i> • <i>Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej w Suchowoli.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	Obecnie teren jest w stanie zdegradowanym.	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	2 mln złotych	EFRR PROW

Projekt 6.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>Przebudowa stadionu miejskiego na potrzeby działalności klubów sportowych oraz aktywnego spędzenia wolnego czasu</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Głównym założeniem projektu jest zagospodarowanie obiektu użyteczności publicznej na potrzeby lokalnej społeczności poprzez modernizację terenu Stadionu Miejskiego w Suchowoli. Będzie to miejsce prowadzenia zajęć i wydarzeń rekreacyjnych, sportowych, kulturalnych oraz pozalekcyjnych na świeżym powietrzu. Obecny stan infrastruktury uniemożliwia korzystanie z obiektu użyteczności publicznej. Projekt obejmuje budowę boiska do piłki nożnej, skateparku, strefę street workout.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Suchowola, ul. Targowa Stadion- dz. ewidencyjna 1255	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Gmina Suchowola oraz Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Suchowoli	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Dostosowanie obiektu do pełnienia funkcji edukacyjnych, kulturalnych, społecznych i sportowych.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Podnoszenie atrakcyjności i dostępności do miejsc sprzyjających aktywności mieszkańców Gminy Suchowola.</i> • <i>Poprawa jakości przestrzeni publicznej.</i> • <i>Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej w Suchowoli.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Obecnie obiekt jest w stanie zdegradowanym.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	2 mln złotych	EFRR

Projekt 7.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>Remont kamienicy żydowskiej na potrzeby restauracji</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Zabytkowy budynek pochodzi z roku 1927. Obecnie kamienica jest w stanie zdegradowanym. Utworzenie restauracji pobudzi lokalną przedsiębiorczość, pozwoli na promocję kuchni lokalnej, a przede wszystkim utworzenie nowych miejsc pracy.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Suchowola, Plac Kościuszki 23 Działka ewidencyjna 539;	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Andrzej Bienasz Bar Biesiada Kumiała 51; 16-140 Korycin Obiekt wpisany w rejestrze zabytków pod nr 3817; gminna ew. nr 32	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Pobudzanie przedsiębiorczości lokalnej.</i> • <i>Dostosowanie obiektu do pełnienia funkcji usługowych.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Podnoszenie atrakcyjności i dostępności do miejsc sprzyjających aktywności mieszkańców Gminy Suchowola.</i> • <i>Poprawa jakości przestrzeni publicznej.</i> • <i>Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej w Suchowoli.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Obecnie obiekt jest w stanie zdegradowanym.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	600 tys. złotych	EFRR MKiDN

Projekt 8.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<i>Szkółka Nordic walking</i>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Nauka poprawnej techniki oraz integracja i promocja zdrowia, alternatywnych form wypoczynku wśród różnych grup mieszkańców, szczególnie seniorów.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Przestrzenie publiczne w Suchowoli, w tym rewitalizowane tereny zielone ogólnodostępne	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Suchowoli (GOKSiT) Koło Emerytów i Rencistów w Suchowoli	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Aktywizacja seniorów.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Promocja postaw prozdrowotnych.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Nie dotyczy.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2019	5 tys. złotych	EFS Granty

Projekt 9.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>Warsztaty Folk Art – tradycyjne wzory w nowoczesnym wydaniu</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Warsztaty przybliżą uczestnikom świat tradycyjnej kultury. Będzie to promocja lokalnego kolorytu oraz sztuki zdobniczej. Połączenie tradycji z nowoczesnością pozwoli na zrozumienie własnych korzeni, wzmocnienie tożsamości lokalnej.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	GOKSiT w Suchowoli	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystki w Suchowoli	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • Promocja lokalnej kultury i sztuki. • Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności. • Rozwój kapitału ludzkiego. 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Nie dotyczy.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	15 tys. złotych	EFS MKiDN LGD

Projekt 10.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>„NIE DAM SIĘ WYKLUCZYĆ” – warsztaty z podejmowania aktywności lokalnej. Jak być liderem w swoim środowisku.</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Projekt jest odpowiedzią na potrzeby liderów lokalnych z Gminy Suchowola.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	GOKSiT w Suchowoli	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	MGOPS w Suchowoli oraz Ośrodek Wspierania Organizacji Pozarządowych	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Włączanie grup defaworyzowanych do życia lokalnej społeczności.</i> • <i>Pobudzanie aktywności lokalnej.</i> • <i>Animowanie lokalnego przywództwa.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	Nie dotyczy.	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	15 tys. złotych	EFS, granty, LGD

Projekt 11.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>Warsztaty fotograficzne i filmowe z wykorzystaniem smartfona</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Projekt jest odpowiedzią na potrzeby młodzieży z Gminy Suchowola. Ma rozbudzać i profesjonalizować pasje fotograficzne.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	GOKSiT w Suchowoli	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Suchowoli	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Rozwój pasji i umiejętności wśród młodzieży.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Nie dotyczy.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	10 tys. złotych	EFS, granty

Projekt 12.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<u>Wdrożenie Programu Aktywności Lokalnej</u>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	<p>Założeniem Programu Aktywności Lokalnej jest podniesienie poziomu aktywności mieszkańców obszarów Gminy Suchowola, w których występuje największe zagęszczenie problemów społecznych.</p> <p>Służy on rozwojowi lokalnemu, który definiowany jest jako proces rozwiązywania lokalnych problemów i zaspokajania indywidualnych oraz zbiorowych potrzeb, przy aktywnym zaangażowaniu mieszkańców. Pozwala to w dalszej perspektywie osiągnąć zmianę (postęp) kulturalny, społeczny i gospodarczy w danym środowisku lokalnym.</p> <p>Zniweluje to dalsze pogarszanie się sytuacji ludzi zamieszkujących na terenie zdegradowanym i zmniejszy dziedziczenie przez następne pokolenie negatywnych wzorców zachowania. Spojrzenie na jednostkę w perspektywie wzajemnej zależności pomiędzy innymi jednostkami należącymi do wielu grup, takich jak rodzina, grupa sąsiedzka, środowisko pracy oraz danego otoczenia społecznego, oddziaływanie poprzez zmianę całego środowiska, pozwala na skuteczniejszą zmianę postaw i mentalności jednostek.</p>	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	GOKSiT w Suchowoli	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	<i>MGOPS we współpracy z III sektorem</i>	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Współpraca na rzecz aktywności lokalnej.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	W programach aktywności lokalnej wykorzystuje się już istniejące zasoby instytucjonalne i organizacyjne, które nie zawsze są w pełni zaangażowane w pracę, bądź współpracę na rzecz społeczności lokalnej.	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	400 tys. złotych	EFS

Projekt 13.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<i>Szkolenie przewodników turystycznych</i>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	<p>Szkolenie dla ludzi z pasją, doszukujących się historii w otaczającej przestrzeni. Problemem jest brak możliwości oprowadzania wycieczek, które pojawiają się w Suchowoli, głównie w związku z rozwijającą się turystyką pielgrzymkową i kultem ks. Popiełuszki. To również zadanie dla osób towarzyskich i łatwo nawiązujących kontakt z drugim człowiekiem.</p> <p>Projekt będzie ściśle powiązany z projektem nr 1. Jest niezbędnym dopełnieniem tego projektu.</p> <p>Przedsięwzięcie będzie częściowo polegało na idei mentoringu, w tym mentoringu międzypokoleniowego.</p>	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	GOKSiT w Suchowoli	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	GOKSiT w Suchowoli	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Promocja lokalnych potencjałów.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<p>Obecnie tylko jedna osoba w Gminie Suchowola posiada umiejętności i doświadczenie w przekazaniu pełnej wiedzy historycznej i kulturowej na temat postaci oraz wydarzeń istotnych dla społeczności lokalnej.</p>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2018-2023	24 tys. złotych	EFS

Projekt 14.

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<i>Plac zabaw i siłownia plenerowa w Centrum miasta Suchowola</i>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Projekt przewiduje zagospodarowanie terenu zdegradowanego na cele społeczne, budowę placu zabaw oraz siłowni plenerowej. Projekt jest odpowiedzią na duże zapotrzebowanie społeczne. W Suchowoli brakuje miejsc integracji rodzinnej, jak też senioralnej. Ponadto projekt wpłynie na kształtowanie postaw aktywnych oraz alternatywnych form spędzania wolnego czasu.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Plac Kościuszki	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	Gmina Suchowola	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> • <i>Promocja lokalnych potencjałów.</i> • <i>Promocja zdrowego i aktywnego stylu życia.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Projekt w trakcie opracowania koncepcyjnego i technicznego.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2017-2018	230 tys. złotych	LGD

6.2 Przedsięwzięcia uzupełniające

Projekt 15

NAZWA PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA		
<i>Kafejka internetowa</i>		
OPIS PROJEKTU		
ZAKRES REALIZOWANEGO PROJEKTU	Projekt przewiduje utworzenie kafejki internetowej. Przedsięwzięcie zgłoszone przez młodzież szkolną w Suchowoli.	
LOKALIZACJA PROJEKTU/ MIEJSCE PROWADZENIA PRZEDSIĘWZIĘCIA	Budynek Kina Kometa	
PODMIOTY REALIZUJĄCE PROJEKT/PRZEDSIĘWZIĘCIE	GOKSiT w Suchowoli	
PROGNOZOWANE REZULTATY WRAZ ZE SPOSOBEM ICH OCENY I ZMIERZENIA		
CEL(E) PROJEKTU	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.</i> • <i>Rozwój kapitału ludzkiego.</i> 	
STOPIEŃ REALIZACJI PROJEKTU	<i>Nie dotyczy.</i>	
PRZEWIDYWANY TERMIN REALIZACJI PROJEKTU	SZACOWANA WARTOŚĆ PROJEKTU/ PRZEDSIĘWZIĘCIA	PRZEWIDYWANE ŹRÓDŁO FINANSOWANIA
2017-2018	7 tys. złotych	granty

7. MECHANIZMY INTEGROWANIA PROCESU REWITALIZACJI

Wymogiem prawidłowego prowadzenia programu rewitalizacji są komplementarne działania. Efektem przedsięwzięć rewitalizacyjnych winien być efekt synergii oraz zapewnianie efektywnego oddziaływania na obszary rewitalizacji. Kluczowe jest komplementarne podejście do realizacji działań, tak by zapewnić realizację zamierzonych celów przy zachowaniu oszczędności i efektywności wydatkowania środków finansowych.

W kolejnych podrozdziałach omówiono kompleksowość programu wyrażaną przez stopień koncentracji i komplementarności planowanych działań rewitalizacyjnych. Rewitalizacja powinna być prowadzona z uwzględnieniem aspektu społecznego, gospodarczego, przestrzenno-funkcjonalnego, technicznego oraz środowiskowego. Związane jest to również z podejściem do realizacji przedsięwzięć zarówno o charakterze inwestycyjnym, jak i społecznym.

Zapewnienie komplementarności procesu rewitalizacji wskazano, w Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 opracowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, jako wymóg konieczny przy opracowaniu programów rewitalizacji. Komplementarność powinna mieć zarówno wymiar podmiotowy, jak i przedmiotowy. Wytyczne określają pięć aspektów komplementarności: przestrzenny, problemowy, proceduralno-instytucjonalny, międzyokresowy i źródeł finansowania. Uwzględnienie komplementarności w planowaniu i wdrażaniu rewitalizacji polegające na zapewnieniu powiązań pomiędzy poszczególnymi przedsięwzięciami jak również pomiędzy przedsięwzięciami a systemem ich implementacji przyczyni się do wzmocnienia skuteczności oraz efektywności realizacji rewitalizacji.

Powiązania wskaźników dotyczących obszarów zdegradowanych w gminie Suchowola z celami rozwojowymi w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji:

Sfera	Kryterium	Wskaźnik	Miara	Powiązanie z celem GPR
Społeczna	Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia	Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludność	Liczba osób	1.1 1.2 2.2 2.4 2.1
		Korzystający z zasiłków	Liczba osób	1.3
	Kurczący się rynek pracy	Stopa długotrwałego bezrobocia	Wartości procentowe	1.3
	Dostęp do infrastruktury kulturalnej i przestrzeni publicznej	Liczba wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych zrealizowanych w gminie	Liczba inicjatyw	1.4 2.3
Gospodarcza	Dostęp do	Liczba inicjatyw	Liczba inicjatyw	1.4

	infrastruktury handlowej			
	Jakość infrastruktury handlowej	Liczba inicjatyw	Liczba inicjatyw	1.4
	Aktywność gospodarcza mieszkańców	Liczba inicjatyw	Liczba inicjatyw	1.4 2.2
Techniczna	Adekwatność infrastruktury do aktywności społecznej mieszkańców	Liczba inicjatyw	Liczba inicjatyw	1.3 3.1 3.2 3.3 3.4
Przestrzenna	Infrastruktura turystyczna	Liczba miejsc atrakcyjnych turystycznie	Liczba inicjatyw	1.2
Środowiskowa	Poszanowanie środowiska naturalnego	Liczba inicjatyw	Liczba inicjatyw	2.4 3.5

7.1 Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna projektów opiera się na uzyskaniu synergii pomiędzy projektami miękkimi i twardymi, oddziałującymi na cały obszar rewitalizacji Suchowoli. Aby zwiększyć przewidywaną efektywność programu, konieczne było wskazanie wzajemnych powiązań przestrzennych pomiędzy przedsięwzięciami. Projekty przedsięwzięć zostały opracowane na podstawie analiz wskaźnikowych oraz prowadzonych konsultacji społecznych.

Na podstawie ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji, dopuszczalne jest realizowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych poza obszarem rewitalizacji, jeżeli wynika to z ich specyfiki oraz swoim zasięgiem oddziaływania wpływają na obszar rewitalizacji.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne są przede wszystkim adresowane do mieszkańców podobszarów rewitalizacji, ale nie wykluczają możliwości udziału osób mieszkających poza tymi obszarami. Swoim oddziaływaniem terytorialnym mają docelowo rozwiązywać problemy nie tylko z obszaru rewitalizacji i zdegradowanego, ale także w całej Gminie Suchowola.

Znaczna część projektów dotyczących interwencji w przestrzeni publicznej, tworząc lokalne miejsca spotkań kierowana jest do wszystkich mieszkańców gminy. Projekty społeczne swoim oddziaływaniem wpływają przede wszystkim na mieszkańców podobszarów rewitalizacji. Jednak z ich oferty mogą korzystać wszyscy interesariusze rewitalizacji, w szczególności mieszkańcy gminy Suchowola.

Celem działań jest poprawa jakości życia mieszkańców poszczególnych podobszarów rewitalizacji. Należy dążyć do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów przy równoczesnym unikaniu efektu przenoszenia ich na inne obszary. Aspekt otwartości na wszystkich zainteresowanych oraz ukierunkowanie przestrzenne na najbardziej objęte kryzysem obszary,

pozwole na budowanie otwartości i relacji sąsiedzkich w całej gminie. Stopniowe budowanie integracji wśród wszystkich mieszkańców gminy pozwoli na uniknięcie efektu segregacji społecznej.

Polityka przestrzenna gminy powinna uwzględniać przestrzenno-funkcjonalne rozwiązania zawarte w Gminnym Programie Rewitalizacji. Prowadzenie analizy następstw decyzji przestrzennych zawartych w dokumentach planistycznych przyczyni się do osiągnięcia skuteczności programu rewitalizacji.

7.2 Komplementarność problemowa

Aspekt komplementarności problemowej dotyczy rozwiązania wszystkich problemów (społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych, środowiskowych) zgłaszanych przez mieszkańców oraz uwzględnionych w diagnozie wskaźnikowej. Sformułowanie pożądanej wizji obszaru rewitalizacji pozwala na większą efektywność wyboru odpowiednich wskaźników osiągnięcia celów programu. Równocześnie, wskazanie występujących powiązań pomiędzy przedsięwzięciami oraz strategicznymi decyzjami gminy, zapewni uzyskanie efektu kompleksowości interwencji. Dopiero całościowe podejście do realizowanych przedsięwzięć gwarantuje dopełnienie tematyczne oraz stwarza możliwość synchronizacji uzyskanych efektów. Poniższy schemat prezentuje występujące powiązania pomiędzy kierunkami działań.

Podobnie jak działania w ramach wyznaczonych celów również przedsięwzięcia są ze sobą wzajemnie zintegrowane. Struktura ta opiera się na przedsięwzięciach miękkich, stanowiących istotę procesu rewitalizacji, do których powiązane są przedsięwzięcia twarde, zarówno podstawowe, jak i uzupełniające.

7.3 Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Zarządzanie procesem rewitalizacji odbywa się w sposób interdyscyplinarny. Z ramienia Burmistrza proces rewitalizacji realizowany jest przez wskazane Wydziały Urzędu Miejskiego w Suchowoli.

7.4 Komplementarność źródeł finansowania

Rewitalizacja wyznaczonych obszarów zdegradowanych wiąże się z koniecznością ponoszenia znacznych wydatków inwestycyjnych. Ze względu na ograniczone zasoby finansowe Gminy Suchowola, jak też z uwagi na możliwość uzyskania wsparcia na realizację projektów w tym zakresie, wskazane jest pozyskanie dodatkowych środków finansowych ze źródeł zewnętrznych.

W zależności od potrzeb zaplanowane w budżecie środki własne Gminy Suchowola będą uzupełniane o wsparcie finansowe ze źródeł zewnętrznych. Sprawna realizacja założonych inwestycji zostanie zapewniona poprzez wykorzystanie zarówno publicznych źródeł finansowania (krajowych i zagranicznych – m.in. w ramach funduszy europejskich), jak i prywatnych (np. poprzez tworzenie zachęt dla inwestorów).

Szacunkowe ramy finansowe Gminnego Programu Rewitalizacji Suchowoli na lata 2017-2023 (Rozdział 8) zawierają wskazane potencjalne źródła finansowania, w tym w szczególności:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego (EFRR, EFS i Fundusz Spójności),
- Budżet Miasta Suchowola,
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- Fundusz Inicjatyw Społecznych,
- środki beneficjentów niepublicznych: spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje pozarządowe.

Program Rewitalizacji Gminy Suchowola został przygotowany w taki sposób, aby był komplementarny w stosunku do zewnętrznych źródeł finansowania takich jak środki EFRR, EFS, FIFIS i innych z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

Oprócz znacznych środków pochodzących z funduszy Unii Europejskiej będzie możliwe również uzyskanie wsparcia krajowego. Przewiduje się ukierunkowanie części środków z budżetu państwa na dofinansowanie inwestycji, które będą stanowiły element opracowanych gminnych programów rewitalizacji. Pieniądze te będą pochodzić np. z rezerwy celowej przeznaczonej na dofinansowanie zadań własnych JST.

Dodatkowe źródło wsparcia w przypadku inwestycji związanych ze środowiskiem mogą pochodzić również z programów realizowanych w ramach Narodowego oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Z kolei dokonując rewitalizacji zabytków można skorzystać z dotacji celowych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W przypadku wykorzystania środków prywatnych w celu sfinansowania inwestycji mamy do czynienia przede wszystkim z instrumentami zwrotnymi (kredyty i pożyczki) zaciąganych w komercyjnych bankach.

Ciekawym rozwiązaniem pozwalającym na zwiększenie potencjału inwestycyjnego gminy jest wykorzystanie partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP). Rozwiązanie to polega na ścisłej współpracy między przedstawicielem sektora publicznego (w tym przypadku jednostki samorządu terytorialnego) z prywatnymi podmiotami, które wspólnie podejmują się realizacji usług publicznych, dzieląc się ewentualnym ryzykiem z tytułu poniesionych strat oraz wypracowanymi zyskami. Z tego powodu, choć znaczenie tego narzędzia rośnie, w szczególności w gminach posiadających środki finansowe na inwestycje, należy stosować określone mechanizmy zachęt dla przedsiębiorców: ulgi i zwolnienia z podatku lokalnego, przekazywanie nieruchomości na korzystnych warunkach, budowa, remont drożnych ciągów komunikacyjnych (ważne dla inwestorów wytwarzających dobra), czy też działania promocyjne. Partnerstwo to nie zwalnia JST z obowiązku świadczenia danej usługi i w dalszym ciągu ponosi ona odpowiedzialność za jakość jej świadczenia oraz dostępność.

7.5 Komplementarność międzyokresowa

Komplementarność międzyokresowa oznacza spójność przedsięwzięć rewitalizacyjnych podejmowanych w poprzednich okresach programowania z celami, kierunkami oraz zaplanowanymi przedsięwzięciami określonymi w GPR. Komplementarności podejmowanych działań można się dopatrzeć zarówno w wymiarze społecznym, przestrzennym, jak i infrastrukturalnym. W okresie programowania 2007 – 2013 Gmina Suchowola realizowała przedsięwzięcia o charakterze rewitalizacyjnym. Komplementarność w przedmiotowym obszarze znajdzie swój wyraz w kontynuacji rewitalizacji ze względu na występujące problemy oraz w wymiarze przestrzennym. Zaplanowane w poprzednim okresie programowania działania przysłużyły się zarówno do wzrostu estetyki otoczenia, jak też poziomu bezpieczeństwa w mieście, poprawie zagospodarowania przestrzeni publicznej, zwiększeniu atrakcyjności

prowadzenia działalności gospodarczej. Suchowola znajduje się, podobnie jak wiele ośrodków województwa podlaskiego w specyficznej w skali całego kraju sytuacji. Województwo podlaskie nie posiada doświadczeń w realizacji programów rewitalizacyjnych, które realizowane były ze wsparciem regionalnych programów operacyjnych. Wobec tego brak doświadczenia stanowi utrudnienie w realizacji programów rewitalizacji.

Województwo podlaskie, jako jedyne w kraju nie posiadało w ramach RPO realizowanego w perspektywie finansowej 2007-2013 środków przeznaczonych na realizację działań rewitalizacyjnych.

8. SZACUNKOWE RAMY FINANSOWE GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2017-2023

Ramy finansowe realizacji GPR wynikają ze zgłoszonych przez interesariuszy i zaakceptowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które w swym opisie zawierały szacowane koszty realizacji planowanych działań.

LP	PRZEDSIĘWZIĘCIE	SZACUNKOWY KOSZT
1	<i>Przebudowa zabytkowego szpitala na potrzeby Centrum pielgrzymkowego im. Ks. Jerzego Popiełuszki</i>	2 000 000,00
2	<i>Remont kina Kometa na potrzeby stworzenia centrum aktywności artystycznej</i>	1 100 000,00
3	<i>Utworzenie placu miejskiego</i>	173 000,00
4	<i>Utworzenie placu miejskiego z przeznaczeniem na miejsce sprzedaży produktów tradycyjnych i pamiątek</i>	170 000,00
5	<i>Przebudowa targowicy miejskiej na potrzeby handlu rolno-spożywczego oraz wystaw zwierząt hodowlanych</i>	2 000 000,00
6	<i>Przebudowa stadionu miejskiego na potrzeby działalności klubów sportowych oraz aktywnego spędzenia wolnego czasu</i>	2 000 000,00
7	<i>Remont kamienicy żydowskiej na potrzeby restauracji</i>	600 000,00
8	<i>Szółka Nordic walking</i>	5 000,00
9	<i>Warsztaty Folk Art – tradycyjne wzory w nowoczesnym wydaniu</i>	15 000,00
10	<i>„NIE DAM SIĘ WYKLUCZYĆ” – warsztaty z podejmowania aktywności lokalnej. Jak być liderem w swoim środowisku.</i>	15 000,00
11	<i>Warsztaty fotograficzne i filmowe z wykorzystaniem smartfona</i>	10 000,00
12	<i>Wdrożenie Programu Aktywności Lokalnej</i>	400 000,00
13	<i>Szkolenie przewodników turystycznych</i>	24 000,00
14	<i>Plac zabaw i siłownia plenerowa (w Centrum)</i>	230 000,00
15	<i>Kafejka internetowa</i>	7 000,00
Razem		8 749 000,00

9. WDRAŻANIE, MONITOROWANIE I OCENA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA NA LATA 2017-2023

W celu odpowiedniego zarządzania programem rewitalizacji oraz weryfikacji skuteczności działań należy opracować system monitorowania i ewaluacji. Opracowany system monitorowania ocenia postępy prowadzonych działań oraz skuteczność osiągnięcia założonych celów programu rewitalizacji. W związku z tym przyjęty monitoring koncentrować się będzie na corocznej analizie wskaźników realizacji poszczególnych celów:

Wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji wymaga zaangażowania lokalnych partnerów z sektorów:

- publicznego,
- społecznego,
- gospodarczego.

System zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji Gminy Suchowola uwzględnia zarówno ramy instytucjonalne, procesowe, jak i temporalne. Poziom instytucjonalny obejmuje sieć podmiotów zaangażowanych w implementację GPR, zarówno na poziomie decydowania o procesie rewitalizacji, jak i realizujących określone zadania o wymiarze wdrożeniowym.

PODMIOT ODPOWIEDZIALNY	ZADANIA
POZIOM DECYZYJNY	
RADA MIEJSKA W SUCHOWOLI	<ul style="list-style-type: none"> • uchwała Gminny Program Rewitalizacji Gminy Suchowola • przyjmuje zmiany (modyfikacje) w GPR • określa, w drodze uchwały, zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu Rewitalizacji • podejmuje inne decyzje (w tym uchwały) bezpośrednio i/lub pośrednio wpływające na sprawność realizacji GPR
BURMISTRZ SUCHOWOLI	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzi ogólną koordynację nad wdrażaniem GPR • przyjmuje Roczny harmonogram realizacji GPR • przygotowuje informację z realizacji GPR • powołuje Komitet Rewitalizacji • zapewnia obsługę organizacyjną Komitetu Rewitalizacji • podejmuje decyzje (merytoryczne i organizacyjne) bezpośrednio i/lub pośrednio wpływające na sprawność realizacji GPR
KOMITET REWITALIZACJI	<p>Komitet Rewitalizacji stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących prowadzenia i oceny rewitalizacji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komitet Rewitalizacji pełni funkcję opiniodawczo – doradczą Burmistrza • Komitet posiada uprawnienia do wyrażania opinii, w tym m.in. dotyczących informacji z realizacji GPR, Rocznych harmonogramów realizacji GPR, raportów z ewaluacji GPR • Komitet posiada uprawnienia do wyrażania propozycji rozwiązań usprawniających proces rewitalizacji
POZIOM WDROŻENIOWY	

<p>WŁAŚCIWE MERYTORYCZNIE WYDZIAŁY/KOMÓRKI URZĘDU MIASTA SUCHOWOLI</p>	<ul style="list-style-type: none"> • koordynują realizację GPR zgodnie z założonym Rocznym harmonogramem realizacji GPR, • organizują i prowadzi monitoring GPR we współpracy z innymi komórkami urzędu i gminnymi jednostkami organizacyjnymi oraz wnioskodawcami • prowadzą monitoring zewnętrznych źródeł finansowania rewitalizacji • organizuje system informacji dotyczącej możliwości finansowania rewitalizacji z zewnętrznych źródeł • prowadzą rejestr zaświadczeń wydawanych wnioskodawcom na potrzeby składanych aplikacji (źródła zewnętrzne), potwierdzających komplementarność projektu z GPR • organizują system ewaluacji GPR, • opracowują informację z realizacji GPR, • utrzymują kontakt z Komitetem Rewitalizacji oraz interesariuszami GPR, • koordynują działania promujące rewitalizację oraz wdrażanie mechanizmów włączania mieszkańców i innych podmiotów w proces rewitalizacji, • gromadzą dane (np. analizy, badania, sprawozdania, rejestry) dotyczące rewitalizacji <ul style="list-style-type: none"> • przygotowują Roczny harmonogram realizacji GPR
<p>JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE, WNISKODAWCY REALIZATORZY PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH</p>	<ul style="list-style-type: none"> • planują i przygotowują do realizacji przedsięwzięcia inwestycyjne i remontowe, • realizują przedsięwzięcia inwestycyjne i remontowe oraz ich rozliczanie, • inicjują i organizują inwestycje wspólne oraz opracowują umowy z partnerami na ich realizację, • planują i przygotowują do realizacji przedsięwzięcia o wymiarze społecznym (tzw. projekty „miękkie”) • nawiązują współpracę z partnerami społecznymi i/lub instytucjonalnymi dotyczące partnerstw projektowych • przygotowują materiały do wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć z funduszy celowych, • informują oraz aktywizują interesariuszy rewitalizacji (potencjalnych wnioskodawców i/lub beneficjentów), • prowadzą sprawozdawczość dotyczącą poziomu zaawansowania realizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Realizacja niniejszego dokumentu wiązać się będzie z udziałem podmiotu zarządzającego i koordynującego poszczególne działania, a także monitoring i ocenę programu. Głównym zadaniem organów Gminy Suchowola w zarządzaniu Gminnym Programem Rewitalizacji jest jego ukierunkowanie, uchwalenie, kontrolowanie i ocena z punktu widzenia strategii rozwoju. Jest to wyjątkowo istotne z uwagi na znaczenie realizacji Programu dla sprawnej implementacji pozostałych instrumentów rozwoju gminy, a także np. dla możliwości pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych oraz zewnętrznych źródeł finansowania.

Szczególne znaczenie odgrywać w tym względzie będzie wyodrębniona jednostka, tj. Komitet Rewitalizacji, będący forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami Gminy Suchowola w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji. Pełnić będzie również funkcję opiniodawczo-doradczą Burmistrza. Zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu Rewitalizacji (w tym koszty zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji Gminy Suchowola) zapewniające wyłanianie przez interesariuszy ich przedstawicieli, określi w drodze uchwały Rada Gminy Suchowola w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące, licząc od dnia uchwalenia Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Suchowola na lata 2017-2023. Podjęcie przedmiotowej uchwały poprzedzone zostanie konsultacjami społecznymi. Po przyjęciu uchwały, poszczególni członkowie Komitetu Rewitalizacji zostaną powołani przez Burmistrza.

Pod względem przedmiotowym przewiduje się przeprowadzenie dwóch form monitoringu:

- Rzeczowy – weryfikacja realizowanych inwestycji zarówno pod względem organizacyjno-logicznym, jak i zgodności z przyjętymi założeniami (w tym m.in. specyfikacja techniczną oraz harmonogramem) w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji i przygotowanej na jego podstawie szczegółowej dokumentacji inwestycji.

- Finansowy – monitorowanie wydatkowania środków na poszczególne inwestycje w oparciu o przyjęty budżet, w tym także pod względem pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania oraz kwalifikowalnością ponoszonych wydatków w kontekście obowiązujących wytycznych w tym zakresie.

Pod względem czasowym przewiduje się przeprowadzenie następujących form ewaluacji:

- *Ex-ante* – w ramach tego etapu założenia Gminnego Programu Rewitalizacji zostaną przedstawione mieszkańcom Gminy Suchowola organizowanych w ramach konsultacji społecznych spotkań, a także udostępnione na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Suchowoli. Zostały one również przedstawione na posiedzeniu Rady Gminy. Na podstawie uzyskanych w ten sposób opinii zostaną uwzględnione ewentualne poprawki, które pozwolą na skuteczniejszą realizację przyjętych założeń.

- *On-going* – w trakcie okresu realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji będzie prowadzona na bieżąco ewaluacja wszystkich kluczowych działań, aby jak najszybciej wykryć ewentualne nieprawidłowości i wprowadzić usprawnienia.

- *Mid-term* – po upływie połowy okresu obowiązywania Gminnego Programu Rewitalizacji zostanie przeprowadzona ewaluacja pozwalająca na zweryfikowanie czy stopień realizacji założonych inwestycji wskazuje na zagrożenie przekroczenia przyjętego harmonogramu lub czy istnieje ryzyko wystąpienia poważnych przeszkód, które mogą utrudnić dalsze prace nad wykonaniem Programu.

- *Ex-post* – po zakończeniu wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji planowane jest przygotowanie dodatkowego raportu podsumowującego wszystkie podjęte działania i oceniającego, czy udało się zrealizować wszystkie założone cele i osiągnąć zakładane poziomy wskaźników. Raport ten jest szczególnie istotny, gdyż wynikające z niego rekomendacje pozwolą na sprawniejszą realizację Gminnego Programu Rewitalizacji obowiązującego w kolejnej perspektywie czasowej. W ramach monitoringu i ewaluacji zakłada się również, że będą

opracowywane coroczne raporty. W ramach tych dokumentów zostaną przedstawione istotne informacje o stopniu jego zarówno rzeczowej jak i finansowej realizacji ze szczególnym uwzględnieniem przyjętych wskaźników. Rada Miejska po zapoznaniu się z tymi sprawozdaniem będzie mogła podjąć uchwałę o wprowadzeniu ewentualnych zmian w obowiązującym Gminnym Programie Rewitalizacji.

10. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W GMINNYM PROGRAMIE REWITALIZACJI GMINY SUCHOWOLA

Proces partycypacji społecznej jest niezwykle istotny w prawidłowym prowadzeniu rewitalizacji, mającej na celu przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym. Wymiar społeczny rewitalizacji stanowi podstawowe odniesienie dla planowania wszystkich działań na danym terenie. Wszystkie cele realizowane w sferze przestrzennej, gospodarczej i bezpośrednio społecznej zmierzają do tego, aby w obszarze wskazanym do rewitalizacji, czyli obszarze kryzysowym, nastąpiła odnowa społeczna. Zatem to właśnie mieszkańcy Suchowoli, w tym szczególnie mieszkańcy objęci zagrożeniem wykluczenia społecznego i zawodowego oraz ich rozwój stanowią główny punkt odniesienia dla wszelkich działań rewitalizacyjnych. Działania te muszą być skoordynowane i dotyczyć zarówno infrastruktury, tworzenia warunków rozwoju przedsiębiorczości, jak i bezpośredniego wsparcia zagrożonych grup. W związku z tym niezwykle ważną kwestią jest zaangażowanie mieszkańców w działania rewitalizacyjne. Bariera dotarcia do mieszkańców i zaangażowania ich w prace na rzecz rewitalizacji jest najtrudniejsza do wyeliminowania. Warto wybrać spośród mieszkańców najbardziej kryzysowych obszarów kilka osób, które pełnić będą rolę lidera społecznego. Dbać będą o czystość, o odnowione tereny, jak również będą głosem mieszkańców i łącznikiem pomiędzy obywatelami i urzędami. Ważne aby takie osoby miały szacunek wśród społeczności lokalnej i były na tyle charyzmatyczne, aby nakłonić mieszkańców do przyswajania i wyrabiania dobrych nawyków.

Poprzednie doświadczenia rewitalizacji dotyczyły remontów i modernizacji infrastruktury, przy odsunięciu aspektu społecznego na dalszy plan. Zaangażowanie lokalnej społeczności jest o tyle istotne, że pozwala na prawidłowe zidentyfikowanie występujących problemów, wskazanie potrzeb i opracowanie konkretnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Właściwe metody włączania interesariuszy powinny sprzyjać budowaniu poczucia współodpowiedzialności za proces rewitalizacji.

Także wykorzystanie potencjału i wiedzy pracowników socjalnych jest kluczowe podczas przeprowadzenia rewitalizacji społecznej.

Partycypacja społeczna obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział interesariuszy, w tym poprzez uczestnictwo w konsultacjach społecznych oraz w pracach Komitetu Rewitalizacji.

We wstępnej fazie pracy nad programem została przeprowadzona ankieta (próba n=162) wśród mieszkańców na temat wyznaczenia obszarów zdegradowanych w gminie Suchowola. Celem ankiety było wskazanie obszarów kryzysowych w opinii mieszkańców. Pytania ankietowe dotyczyły wskazania najważniejszych problemów w sferze:

- ✓ społecznej,
- ✓ gospodarczej,
- ✓ środowiskowej,
- ✓ technicznej,
- ✓ funkcjonalno – przestrzennej.

W pytaniu otwartym umożliwiono respondentom wskazanie działań, które przyniosłyby największe efekty w procesie rewitalizacji. Ponadto odbyły się spacerzy tematyczne, jak też spotkanie z interesariuszami procesu rewitalizacji. Poprzedziły one konsultacje społeczne na etapie zatwierdzenia obszaru zdegradowanego i rewitalizacji w gminie Suchowola.

Następnie na etapie opracowywania *Diagnozy na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Suchowola* prowadzono konsultacje społeczne. Partycypacja na tym etapie miała na celu zebranie uwag, opinii i propozycji dotyczących wyznaczenia obszaru rewitalizacji na podstawie analizy koncentracji negatywnych zjawisk ze sfery społecznej oraz uzupełniająco ze sfery gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno – funkcjonalnej oraz technicznej. Konsultacje przeprowadzone zostały w dniach od 12 maja 2017 r. do 13 czerwca 2017 r. w następujących formach:

- otwartych spotkań konsultacyjnych: dn. 25 maja 2017 r. oraz dn. 8 czerwca 2017, z mieszkańcami, radnymi Rady Miejskiej, Sołtysami, Organizacjami Pozarządowymi, Klubami Sportowymi, Organizacjami Przedsiębiorców, przedstawicielami wydziałów i jednostek Urzędu Miasta i Gminy Suchowola.
- ankiety konsultacyjnej dotyczącej projektu Uchwały Rady Miejskiej w Suchowoli w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Gminy Suchowola;
- formularza zgłaszania uwag dotyczącego projektu uchwały Rady Miejskiej w Suchowoli w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Suchowoli.

W ramach opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Suchowola zorganizowano warsztaty z uczniami wszystkich klas gimnazjalnych oraz liceum w Suchowoli. Odbyły się w dn. 10-12.05.2017 r. Zostały przeprowadzone zgodnie z wcześniej przygotowanym scenariuszem.

Celem spotkań było zapoznanie uczniów z zagadnieniem rewitalizacji oraz wypracowanie pomysłów na zagospodarowanie obszarów wyznaczonych do rewitalizacji. Był to park w centrum Suchowoli, obszar targowiska oraz stadionu. Pomysły młodzieży miały stanowić punkt wyjścia do dalszej pracy związanej z konkursem na pomysły rewitalizacyjne skierowanym do młodzieży ze szkół w Suchowoli.

Uczestnicy warsztatów zwracali uwagę w swoich wypowiedziach przede wszystkim na brak miejsca, w którym mogliby spędzać czas wolny. Propozycje dotyczyły przestrzeni kawiarni, miejsca z bilardem, piłkarzykami. Propozycje dotyczyły zarówno zagospodarowania przestrzennego w postaci nowych budynków lub zagospodarowania istniejących obiektów (np. stadionu). Posiadanie takiego otwartego miejsca do spotkań jest bardzo wyraźną potrzebą młodych mieszkańców gminy.

Propozycje wydarzeń w przestrzeni miejskiej:

- 1) obszar parku: nocne jeżdżenie na rolkach po centrum Suchowoli – impreza łącząca pokolenia, połączona z koncertem, otwarta również na mieszkańców spoza Suchowoli
- 2) obszar parku: festiwal kolorów - impreza na 1 czerwca, konkurencja w „obrzucaniu” się kolorami, cel rekreacyjny
- 3) paintball na stadionie (ta propozycja była bardzo popularna)
- 4) zoo na stadionie, sklep zoologiczny – oba pomysły wiążą się z zajęciami z biologii, z edukacją na temat zwierząt
- 5) radio lokalne w Suchowoli
- 6) zawody e-sportowe na stadionie w Suchowoli
- 7) scena na Targowicy lub stadionie – regularne koncerty
- 8) w parku kino „pod chmurką” – w okresie letnim w każdy piątek projekcja filmu
- 9) kafejka internetowa
- 10) sala gier – możliwość grania w gry komputerowe, indywidualnie i grupowo.
- 11) darmowe wi-fi w parku
- 12) basen na Targowicy
- 13) Stadion – mecze piłkarskie, rozgrywki międzygminne
- 14) klub dyskotekowy dla młodzieży (nie mają miejsca na dyskoteki)
- 15) empik, Macdonald’s, KFC, galeria handlowa
- 16) lodowisko: zajęcia dla początkujących, zawody, zajęcia z WF, dyskoteka
- 17) park rozrywki na Stadionie: miejsce do spędzania czasu, strzelnica, zjeżdżalnia, trampolina, ringo, golf, miejsce na piknik, korty tenisowe
- 18) tor kartingowy
- 19) tor gokartowy (bardzo popularny pomysł)
- 20) na stadionie zabudowane boiska dla Play Areny
- 21) turnieje gamingowe – są to turnieje polegające na wspólnym graniu w gry komputerowe. Można to robić z ludźmi z całego świata. Potrzebne są do tego: dobrze działająca sieć internetowa, sprzęt komputerowy
- 22) siłownia pod chmurką powiązana często z zajęciami z trenerem, spotkaniami na temat zdrowego odżywiania
- 23) muszla dla orkiestry – w parku, dobrze oświetlona, z miejscem dla widowni, dobrą akustyką.
- 24) skatepark
- 25) organizowanie dla młodzieży gier terenowych
- 26) kino, nocne przeglądy filmowe w kinie „Kometa”
- 27) występy kabaretowe w kinie „Kometa”
- 28) Bar - klub „Centrum Europy” z grami planszowymi, miejscem spotkań dla młodych
- 29) jumper park na stadionie
- 30) biegi rodzinne na stadionie
- 31) kolorowe ławki - każdy będzie mógł pomalować ławkę na swoje kolory, każda ławka będzie miała tabliczkę ze swoimi imieniem

- 32) piknik astronomiczny - filmy o tematyce popularno-naukowej, koncert muzyki kosmicznej, ławeczka pasjonata astronomii, zakupienie dużej lunety (teleskop)
- 33) turnieje rodzinne (mecze piłkarskie) na Stadionie w celu promocji zdrowego stylu życia i współpracy międzypokoleniowej
- 34) gry miejskie na terenie Suchowoli dla młodych – np. poznawania historii miasta
- 35) większy wybór przedmiotów rozszerzonych w liceum – zwiększyłyby to atrakcyjność szkoły w Suchowoli, młodzież nie musiałaby wyjeżdżać do Białegostoku.

11. WYZNACZANIE SPECJALNEJ STREFY REWITALIZACJI

Zgodnie z artykułami 15 oraz 25 Ustawy o rewitalizacji z października 2015 r., dokonano analizy zasadności stworzenia w gminie Suchowola Specjalnej Strefy Rewitalizacyjnej (SSR). Uchwalenie Specjalnej Strefy Rewitalizacji w praktyce oznacza użycie przewidzianego prawem specjalnego narzędzia, które pozwala na przeprowadzenie wyjątkowych działań rewitalizacyjnych, jak np. skorzystanie z prawa pierwokupu nieruchomości, podjęcie decyzji o przeprowadzce lokatorów zamieszkujących obszar SSR, itp. Po przeanalizowaniu sytuacji w gminie Suchowola, w świetle projektów i działań uzupełniających ujętych w GPR przyjmuje się, że w chwili obecnej nie ma potrzeby wyznaczenia SSR, jednakże gmina Suchowola zastrzega sobie możliwość jej ustalenia w późniejszym okresie, jeżeli będą na to wskazywały dane z monitoringu realizacji GPR lub analiza potrzeb.

12. SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU REWITALIZACJI W ZAKRESIE PLANOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

W związku z opracowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji możliwe będzie dokonanie zmian w uchwałach definiujących politykę planowania zagospodarowania przestrzennego przyjętych przez Radę Miejską w Suchowoli, tj.:

- w uchwałach dotyczących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, - studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy

Obecnie na terenie gminy Suchowola nie obowiązuje Plan zagospodarowania przestrzennego. Zmiany w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminny Program Rewitalizacji gminy Suchowola nie przewiduje wprowadzenia zmian w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy.

Zmiany w wieloletniej prognozie finansowej gminy

Po uchwaleniu Gminnego Programu Rewitalizacji Rada Miejska w Suchowoli wprowadza przedsięwzięcia rewitalizacyjne zawarte w tym programie, służące realizacji zadań własnych gminy, do załącznika do uchwały w sprawie wieloletniej prognozy finansowej gminy (zgodnie z art. 21 Ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku).

Miejscowy plan rewitalizacji

W związku z realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji gminy Suchowola na lata 2017-2023 nie przewiduje się uchwalenia miejscowego planu rewitalizacji, którym mowa w art. 37 f ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Spis map

Mapa 1. Położenie Gminy Suchowola na mapie Polski	6
Mapa 2. Położenie Suchowoli na mapie powiatu	6
Mapa 3. Granice Gminy Suchowola.....	7
Mapa 4. Przebieg drogi E67 w Gminie Suchowola	7
Mapa 5. Jednostki referencyjne analiz zróżnicowania wewnątrzgminnego	10
Mapa 6. Liczba mieszkańców Gminy Suchowola w latach 2012-2016.....	13

Spis fotografii

Fotografia 1. Budynek dworca PKS w Centrum Suchowoli	28
Fotografia 2. Droga krajowa S-8 przebiegająca przez Centrum Miasta Suchowola	29
Fotografia 3. Kamienica w Centrum Suchowoli	30
Fotografia 4. Budynek techniczny na Stadionie w Suchowoli (fotografia ze spaceru tematycznego w Suchowoli).....	32
Fotografia 5. Fotografie historyczne Suchowoli zaprezentowane przez mieszkańców podczas spaceru tematycznego.....	36
Fotografia 6. Budynek kina „Kometa” w Centrum miasta Suchowola	41
Fotografia 7. Mapa satelitarna ulicy Targowej w mieście Suchowola	43
Fotografia 8. Fotografia ze spaceru tematycznego w dn. 4 marca 2017 roku.	44
Fotografia 9. Wizualizacja osiedla „Mieszkania na wynajem w Suchowoli”	45

Spis rysunków

Rysunek 1. Liczba mieszkańców Gminy Suchowola w latach 2012-2016. Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Suchowoli.....	12
Rysunek 2. Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem. Opracowanie własne na podstawie danych GUS.....	19
Rysunek 3. Struktura wykształcenia mieszkańców Suchowoli według NSP	33
Rysunek 4. Lokalizacja wypadków drogowych na terenie gminy Suchowola w latach 2014 – 2016..	35